

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการสำรวจและรวบรวมตัวอย่างปลาหมูสกุล *Botia* Gray, 1831 ตลอดจนการสืบหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากลุ่มน้ำต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2544 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2545 นอกจากนี้ก็เป็นการศึกษาตัวอย่างที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์จาก 3 สถาบัน คือ พิพิธภัณฑ์สถานธรรมชาติวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาประมง กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกองวิจัยธรรมชาติวิทยา องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม แต่สำหรับพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาประมง คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จากการติดต่อทำให้ทราบว่าตัวอย่างในพิพิธภัณฑ์กำลังอยู่ระหว่างการเคลื่อนย้ายเพื่อปรับปรุงจนกระทั่งถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2545 จึงไม่สามารถให้ความสะดวกต่อการศึกษาดังกล่าวในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้

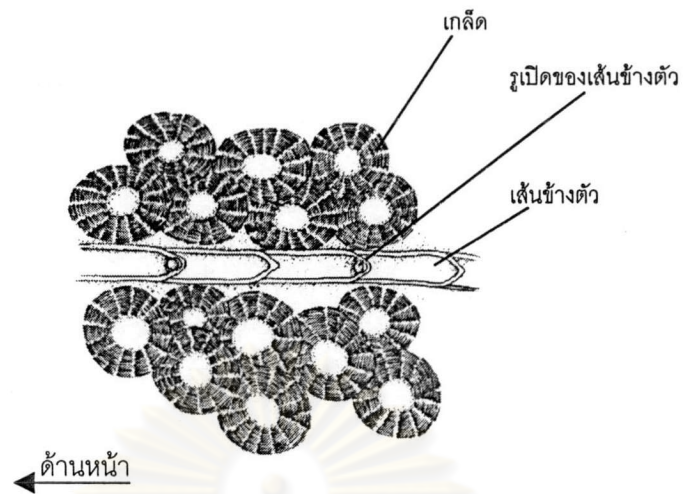
ปลาหมูซึ่งจัดอยู่ในสกุล *Botia* Gray, 1831 มีลักษณะเด่นคือ มีหนวด 3-4 คู่ อยู่ที่ปลายจะงอยปาก 2 คู่ ที่มุมปาก 1 คู่ และอาจมีที่บริเวณคางอีก 1 คู่ เที่ยงได้ตาแตกออกเป็นง่ามสามารถพับและกางออกได้ ตำแหน่งของปากอยู่ต่ำกว่าส่วนปลายของจะงอยปากเล็กน้อย ริมฝีปากหนามีรอยหยักโดยตลอด ที่บริเวณคางมี mental lobes 2 พู รูปร่างสั้นป้อม ลำตัวแบนข้าง จุดเริ่มต้นของฐานครีบหลังอยู่หน้าตำแหน่งจุดเริ่มต้นของฐานครีบท้อง ตรงกลางครีบหางเว้าลึกทำให้เห็นแผนทางแบ่งออกเป็นแถบบนและแถบล่างชัดเจน เกล็ดมีขนาดเล็กเป็นแบบเรียบ (cycloid) ฝังอยู่ในชั้นผิวหนังตลอดลำตัว ยกเว้นไม่พบที่บริเวณแนวเส้นข้างตัวและส่วนหัว เกล็ดอาจจะเรียงซ้อนกันหรืออาจจะไม่เรียงซ้อนทับกัน เส้นข้างตัวสมบูรณ์อยู่ในแนวกลางลำตัวเริ่มจากตำแหน่งส่วนบนของช่องเปิดเหงือกถึงตรงกลางของโคนครีบหาง ลักษณะของเส้นข้างตัวเป็นท่อยาว (จิราวรรณ คำธ (2542) รายงานว่าเป็นส่วนของเส้นประสาทสมองคู่ที่ 10) มีรูเปิดของแนวเส้นข้างตัวออกสู่ภายนอกกระจายอยู่โดยตลอด (ภาพที่ 7) นอกจากนั้นแล้วยังมีเส้นข้างตัวบริเวณส่วนหัวในแนวตามยาว 3 แนว แนวแรกตั้งแต่ขอบบนของฝาเปิดเหงือกไปจนกระทั่งถึงจะงอยปากโดยอยู่เหนือจมูกและตา แนวที่ 2 ขนานกับแนวแรกแต่อยู่ใต้จมูกผ่านร่องเฉียงใต้ตาและขอบท้ายของตา และแนวที่ 3 ผ่านฝาเปิดเหงือกไปยังบริเวณมุมปาก นอกจากนั้นยังพบในแนวขวาง 1 แนว โดยอยู่บริเวณขอบด้านท้ายของกะโหลก (ภาพที่ 8)

ที่กรองเหงือกมีลักษณะคล้ายพีระมิดยื่นออกมาจากกระดูกแกนเหงือก จมูกมีข้างละ 2 รู แต่ละข้างประกอบด้วย จมูกกรูหน้ามีลักษณะเป็นแผงยื่น ส่วนจมูกกรูหลังมีลักษณะเป็นรูเปิดสู่โพรงจมูก ที่บริเวณขอบจมูกกรูหลังมีตุ่มขนาดเล็กหรือติ่งที่ยื่นยาวกระจายอยู่โดยรอบ (ภาพที่ 9). olfactory

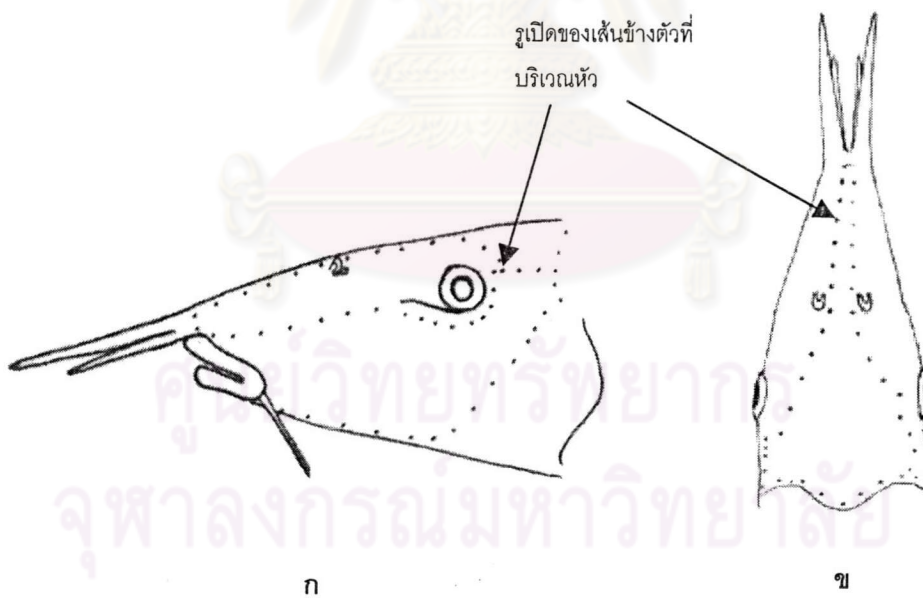
epithelium มีลักษณะเป็นกลีบเรียงซ้อนกัน 1 แถว ขอบด้านบนของแต่ละกลีบเป็นติ่งยื่นยาวออกมา (ภาพที่ 10) กระเพาะลมแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือกระเพาะลมส่วนหน้าและกระเพาะลมส่วนท้าย กระเพาะลมส่วนหน้ามีลักษณะเป็น osseous capsule ซึ่งเกิดจากส่วนของกระดูกสันหลังข้อที่ 4 เจริญมาหุ้มบางส่วนของด้านข้างของกระเพาะลมส่วนหน้า รูปร่างของกระเพาะลมส่วนหน้ามีลักษณะคล้ายรูปหัวใจ กระเพาะลมส่วนท้ายมีลักษณะเรียวยาวมีท่อ pneumatic เชื่อมอยู่ระหว่างกระเพาะลมส่วนท้ายตรงบริเวณใกล้รอยคอดของกระเพาะลมกับกระเพาะอาหารส่วนต้น (ภาพที่ 11) สำหรับการระบุเพศของปลาหมูนั้น ไม่สามารถบอกได้เด่นชัดจากรูปร่างและลักษณะภายนอก เนื่องจากมีความเหมือนกันมากระหว่างเพศผู้และเพศเมีย

ได้ศึกษากระดูกสันหลังของปลาหมูกจากการดองใสตัวอย่างปลาหมอ 7 ชนิด คือ *Botia beauforti*, *B. caudipunctata*, *B. eos*, *B. helodes*, *B. lecontei*, *B. modesta* และ *B. morleti* พบว่ากระดูกสันหลังข้อที่ 1 เป็นข้อกระดูกขนาดเล็กไม่มี neural spine ชัดเจน ข้อที่ 2 ถึง 4 มี neural spine ที่เชื่อมต่อกันเป็นแผ่นบาง กระดูกสันหลังข้อที่ 5 ถึง 7 มี neural spine ที่เป็นแผ่นบาง ๆ เช่นกันแต่ไม่เชื่อมต่อกัน (ยกเว้น *Botia beauforti* และ *B. helodes* มี neural spine ที่เป็นแผ่นบางไม่เชื่อมต่อกันตั้งแต่ข้อที่ 5 ถึง 9)

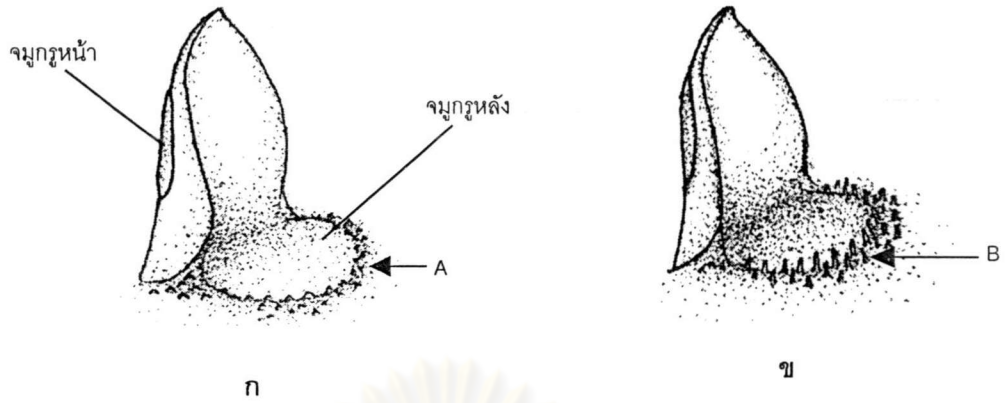
กระดูกฐานครีบทหลัง (interneural spine) เชื่อมต่ออยู่กับฐานของก้านครีบทหลัง โดยกระดูกฐานครีบทหลังอันแรกส่วนปลายแตกออกเป็นแฉก ส่วนฐานต่อกับก้านครีบทเดี่ยวของครีบทหลังทุกก้าน ยกเว้นก้านท้ายซึ่งจะต่อกับกระดูกฐานครีบทที่ถัดมา สำหรับก้านครีบทแขนง 1 ก้านจะต่อกับกระดูกฐานครีบทหลัง 1 ก้าน กระดูกฐานครีบทหลังจะมีส่วนปลายยื่นเข้าไปอยู่ระหว่าง neural spine ของกระดูกสันหลังยกเว้นอันสุดท้ายซึ่งมีส่วนปลายที่สั้นจึงอยู่เหนือปลายของ neural spine (ภาพที่ 12) กระดูกฐานครีบทหลังอันแรกอยู่ตำแหน่งตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 8 ถึง 10 สำหรับกระดูกฐานครีบทก้น (interhaemal spine) ลักษณะเช่นเดียวกับกระดูกฐานครีบทหลัง กระดูกฐานครีบทก้นอันแรกอยู่ตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 17 ถึง 21 ในปลาชนิดเดียวกันตำแหน่งเหล่านี้อาจจะไม่ตรงกันเสมอไป

ภาพที่ 7 ลักษณะเส้นข้างตัวของปลาหมอ *Botia caudipunctata* (CUMZ uncat.; 85.0 mmSL; 21 กุมภาพันธ์ 2545; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร)

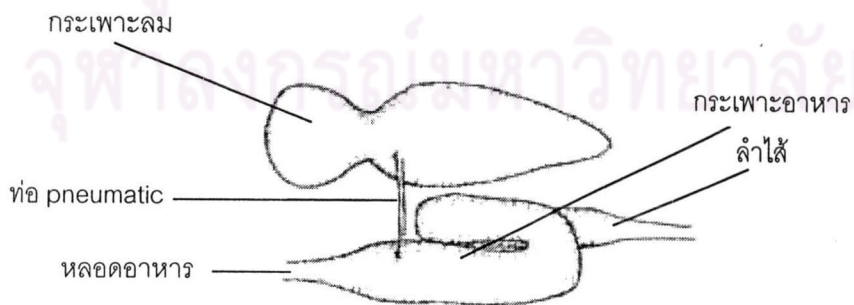
ภาพที่ 8 แสดงแนวเส้นข้างตัวที่บริเวณหัวของปลาหมอ (ก = ด้านข้างทางซ้าย, ข = ด้านบน)

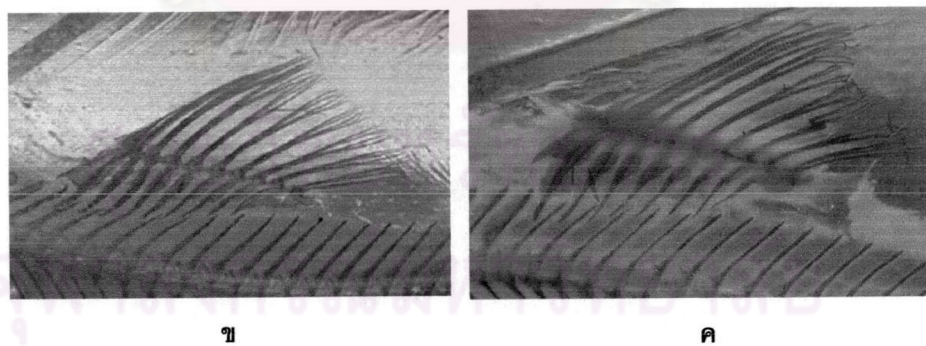
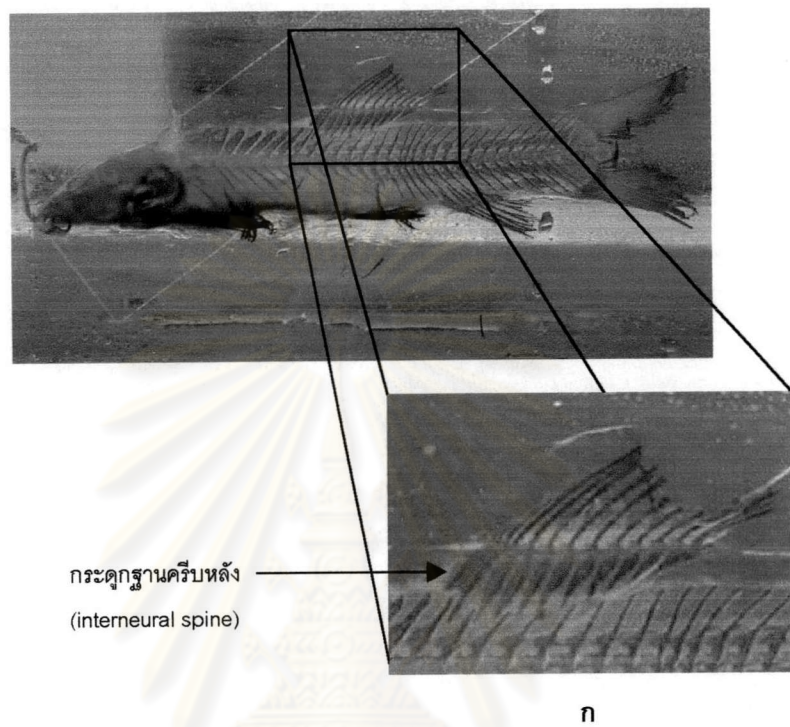
ภาพที่ 9 สัณฐานวิทยาบริเวณจมูกของปลาหมอชนิด *Botia lecontei* (A = ลักษณะตุ่มที่อยู่รอบ ๆ ขอบจมูกหลัง, B = ลักษณะติ่งยื่นยาวที่อยู่รอบ ๆ ขอบจมูกหลัง)

ภาพที่ 10 ลักษณะรูปร่างของ olfactory epithelium ที่อยู่ภายในโพรงจมูก (จากปลาหมอชนิด *Botia nigrolineata*)

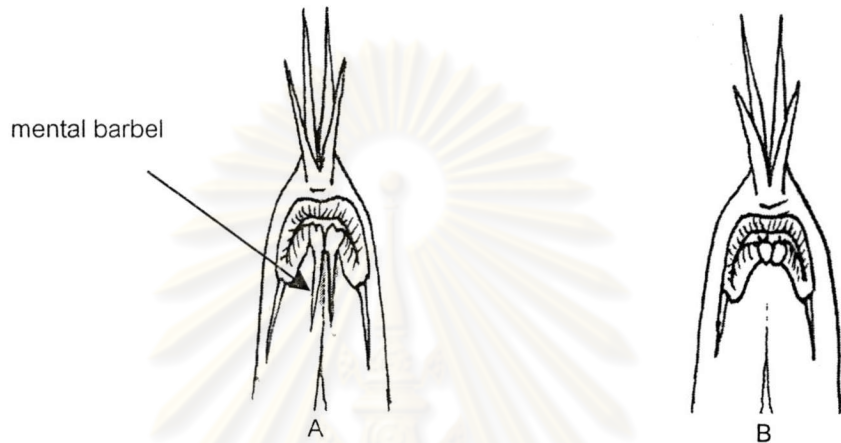
ภาพที่ 11 แสดงตำแหน่งของท่อ pneumatic ที่เชื่อมต่อกับกระเพาะลมกับกระเพาะอาหาร

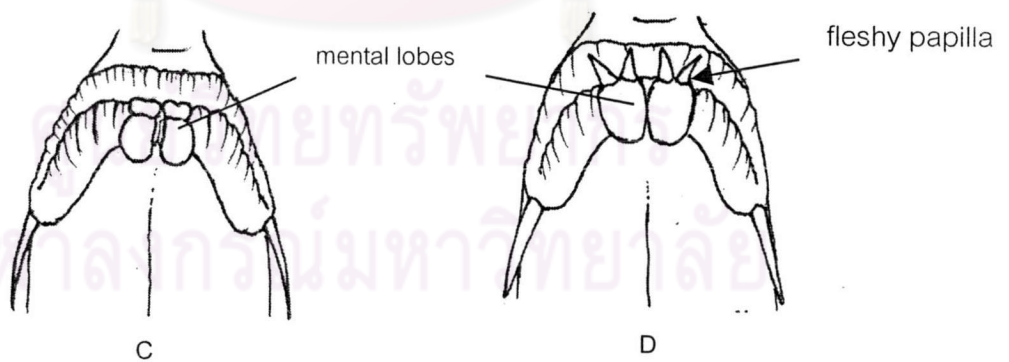
ภาพที่ 12 แสดงกระดูกฐานครีบหลัง (interneural spine) ของ *Botia beauforti* (ก), *B. morleti* (ข) และ *B. caudipunctata* (ค)

จากการสำรวจในภาคสนามและการศึกษาตัวอย่างในพิพิธภัณฑ์ ทำให้ทราบว่า มีปลาหมอในประเทศไทยรวมทั้งสิ้น 13 ชนิด ซึ่งแสดงคีย์สำหรับการจำแนกชนิดได้ ดังนี้

1. - มีหนวดที่คาง (mental barbels) 1 คู่ (ภาพ A, ภาพที่ 13).....*Botia rostrata*
- ไม่มีหนวดที่คาง (ภาพ B).....2

2. - mental lobe มีขนาดเล็กและไม่มี fleshy papillae (ภาพ C), หนวดที่จะงอยปากเมื่อพับไปด้านหลังยาวเกินมุมปาก.....3
- mental lobe มีขนาดใหญ่และมี fleshy papillae (ภาพ D), หนวดที่จะงอยปากเมื่อพับไปด้านหลังยาวไม่เกินมุมปาก.....5

3. - ครีบหลังประกอบด้วยก้านครีบแขนง 12-13 ก้าน, มีจุดสีดำรูปวงรีกระจายอยู่ในแนวต่ำกว่าเส้นข้างตัว (ภาพที่ 14)*Botia helodes*
- ครีบหลังประกอบด้วยก้านครีบแขนงไม่เกิน 11 ก้าน, มีจุดกลมสีดำกระจายอยู่ทั้งบริเวณที่อยู่สูงกว่าหรือต่ำกว่าแนวเส้นข้างตัว.....4

4. - ลายพาดขวางลำตัวมีขนาดกว้างพอ ๆ กับช่องว่างระหว่างลาย แต่ละลายมีความกว้างสม่ำเสมอ และเรียงขนานกันเป็นระเบียบ (ภาพที่ 15).....*Botia berdmorei*
 - ลายพาดขวางลำตัวมีความกว้างมากกว่าช่องว่างระหว่างลาย และความกว้างไม่สม่ำเสมอ (ภาพที่ 16).....*Botia beauforti*
5. - ครีบท้องประกอบด้วยก้านครีบแขนง 10-11 ก้าน (ภาพที่ 17).....*Botia eos*
 - ครีบท้องประกอบด้วยก้านครีบแขนงไม่เกิน 9 ก้าน.....6
6. - ที่บริเวณด้านหลังและด้านข้างลำตัว มีแถบสีดำพาดตามแนวยาวลำตัว 2 แถบ แต่ละแถบยื่นต่อกันเป็นช่วง ๆ จนเกิดช่องว่างเป็นดวงกลมคล้ายลูกบิดเรียงใกล้กัน.....7
 - อาจมีแถบสีดำพาดตามแนวยาวข้างลำตัว 1 แถบ.....8
7. - แถบตามยาวที่พาดอยู่บนหลังมีแถววงกลมสีจาง 1 แถว (ภาพ E) ขนาดของวงกลมกว้างกว่าลายดำที่เป็นกรอบ, ลายขวางด้านข้างลำตัวที่เชื่อมต่อกันเป็นช่วง ๆ มีความกว้างกว่าแถบตามยาว (ภาพที่ 18)..... *Botia sidthimunki*
 - แถบตามยาวที่พาดอยู่บนด้านหลังมีแถววงกลม 3 แถว (ภาพ F) ขนาดของวงกลมอาจเล็กหรือใหญ่กว่าลายดำที่เป็นกรอบ, ลายขวางด้านข้างของลำตัวที่เชื่อมต่อกันเป็นช่วง ๆ แคบกว่าแถบตามยาว (ภาพที่ 19).....*Botia nigrolineata*

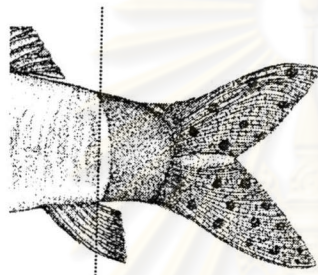
E

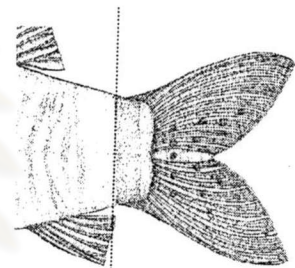
F

8. - ตัวเต็มวัย ข้างลำตัวมีลายเป็นริ้วจำนวนมากพาดขวาง, มีจุดสีดำกระจายอยู่บนครีบท้อง.....9
 - ตัวเต็มวัย ข้างลำตัวไม่มีลายพาดขวาง, อาจมีหรือไม่มีจุดสีดำที่ครีบท้อง.....11

9. - แนวสันหลังมีแถบสีดำพาดตามยาวตั้งแต่จะงอยปากจรดโคนครีบหาง (ภาพที่ 20)
Botia morleti
 - ไม่มีแถบพาดตามแนวยาวลำตัว.....10
10. - แถบขวางสีดำที่คอดหางกว้าง โดยเริ่มตั้งแต่แนวส่วนท้ายของฐานครีบกันถึงโคนครีบหาง (ภาพ G), มีแถบสีดำพาดตามขวางที่ปลายครีบกัน (ภาพที่ 21)...*Botia splendida*
 - แถบขวางสีดำที่คอดหางแคบ โดยเริ่มตั้งแต่แนวส่วนปลายของครีบกันถึงโคนครีบหาง (ภาพ H, ภาพที่ 22).....*Botia longidorsalis*

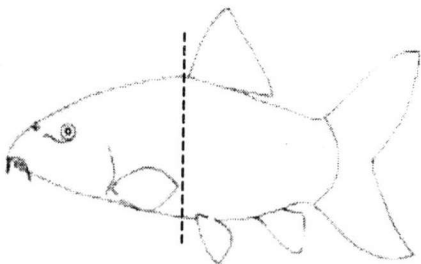
G

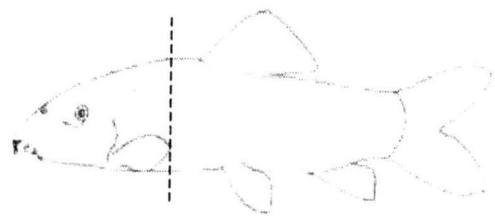
H

11. - มีจุดสีดำกระจายอยู่บนครีบหาง (ภาพที่ 23).....*Botia caudipunctata*
 - ไม่มีจุดสีดำกระจายอยู่บนครีบหาง.....12

12. - ลำตัวป้อม ความลึกลำตัวบริเวณหน้าครีบหลังเฉลี่ย 33.0 %SL, ส่วนปลายของครีบอกไปสุดที่ประมาณแนวจุดเริ่มต้นของฐานครีบหลัง (ภาพ I, ภาพที่ 24)...*Botia modesta*
 - ลำตัวเรียวยาว ความลึกลำตัวบริเวณหน้าครีบหลังเฉลี่ย 23.0 %SL, ส่วนปลายของครีบอกไปสุดที่แนวหางจุดเริ่มต้นของครีบหลังมาก (ภาพ J, ภาพที่ 25)..*Botia lecontei*

I

J

Botia rostrata Günther, 1868
(ภาพที่ 13, 26, 29, 42 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง -

ชื่อภาษาไทย ปลาหมอช่องเต้ (ขวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)

ชื่อภาษาอังกฤษ Gangetic loach (Talwar and Jhingran, 1991)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ แม่น้ำคงคา ประเทศอินเดีย

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

จำนวน 2 ตัวอย่าง (124.3, 135.4 mmSL)

NIFI : - 2365; 2 ตัว; 124.3, 135.4 mmSL; กุมภาพันธ์ 2532; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ;

แม่น้ำเมย จ.ตาก; กิตติพงษ์ จารุธานี

ลักษณะเด่น

ปลาหมอนี้มีหนวด 4 คู่ ซึ่งอยู่บริเวณปลายสุดของจะงอยปาก 2 คู่ ที่มุมปาก 1 คู่ และที่คางอีก 1 คู่ ลายพาดขวางลำตัวไม่เป็นระเบียบ เกล็ดมีลักษณะเป็นวงรี วงลายบนเกล็ด (circuli) มีศูนย์กลางวงลาย (focus) ค่อนไปทางด้านใดด้านหนึ่งของเกล็ด

ลักษณะทั่วไป

D iii, 9; P ii, 13-14; V i, 7; A iii, 5; C i, 9, 8, i

ส่วนปลายของครีบอกอยู่ตรงกับแนวจุดเริ่มต้นของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องอยู่ใต้ก้านครีบท้องก้านที่ 2 ของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องอยู่ถัดจากปลายก้านครีบท้องก้านสุดท้ายเล็กน้อย ความยาวของฐานครีบท้องสั้นกว่าความสูงของครีบท้อง โดยสัดส่วนความยาวของฐานครีบท้องเป็น 72-74 % ของความสูง

เงียงใต้ตากิ่งบนยาวเป็น 36 - 45 % ของเงียงใต้ตากิ่งล่าง

เกล็ดมีลักษณะที่แตกต่างจากชนิดอื่นที่พบคือ รูปร่างคล้ายวงรี วงลายบนเกล็ด (circuli) มีศูนย์กลาง (focus) ค่อนไปทางด้านใดด้านหนึ่งของเกล็ด ส่วนชนิดอื่น ๆ ที่พบมีศูนย์กลางอยู่บริเวณตรงกลางของเกล็ด (ภาพที่ 26)

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 29)

การสำรวจในครั้งนี้ไม่พบตัวอย่างในธรรมชาติ ตัวอย่างที่มีอยู่เป็นตัวอย่างที่ถูกเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ซึ่งมีสีซีดจาง ลายพาดขวางลำตัวสีน้ำตาลเข้มเป็นลวดลายคดโค้งไปมาไม่เป็นระเบียบ ครีบเป็นสีน้ำตาลอ่อน ครีบหลังมีลายพาดขวางสีดำ 2 ลาย ครีบหางมีลายสีน้ำตาลเข้ม 4 ลาย พาดขวางทั้งครีบหางแนกบนและแนกล่าง

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

ค่อนข้างพบยากในประเทศไทย มีเพียงหลักฐานในพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาประมง กรมประมงเท่านั้น บริเวณที่พบปลาหมุชนิดนี้อยู่ในแม่น้ำเมย ลุ่มน้ำสาละวินเพียงแห่งเดียว (ภาพที่ 42) ในต่างประเทศพบการกระจายอยู่ในประเทศอินเดีย และบังคลาเทศ อาศัยอยู่บริเวณลำธารต้นน้ำ (Talwar and Jhingran, 1991)

หมายเหตุ

การเก็บตัวอย่างปลาหมุในลุ่มน้ำสาละวินซึ่งอยู่บริเวณชายแดนประเทศไทยและประเทศพม่า มีอุปสรรคอันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างประเทศ จึงมีความไม่ปลอดภัยสูงระหว่างปฏิบัติงานในภาคสนาม นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ไม่สามารถใช้เวลาาน จนทำให้ไม่ได้ตัวอย่างปลาหมุในลุ่มน้ำสาละวินเพื่อนำมาศึกษาในครั้งนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia helodes Sauvage, 1876
(ภาพที่ 14, 26, 27, 28, 30, 43 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง -

ชื่อภาษาไทย ปลาหมูข้างลาย (ชวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)

ปลาแก้วไก่ (ชื่อท้องถิ่นทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ชื่อภาษาอังกฤษ Tiger loach (Rainboth, 1996)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ ลุ่มน้ำโขง ประเทศกัมพูชา

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 30 ตัวอย่าง (62.0-168.7 mmSL)

- CUMZ : - uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 3 ตัว ; 141.8, 162.2 mmSL; 8-9 มีนาคม 2540; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำสะแกกรัง จ.อุทัยธานี; ทศพร วงศ์รัตน์
- uncat. 3 ตัว; 143.8-157.4 mmSL; 23 พฤศจิกายน 2544; ช่าย; แม่น้ำเจ้าพระยา จ.สิงห์บุรี; จำนงค์ ชัยสุวรรณรักษ์
- uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 3 ตัว; 78.9, 96.8 mmSL; 29 ธันวาคม 2544; แห; แม่น้ำเจ้าพระยา ด้านหน้าเขื่อนเจ้าพระยา จ.ชัยนาท; ธีระพล เพชรพิพัฒน์
- uncat. 4 ตัว จากทั้งหมด 40 ตัว; 65.1-75.9 mmSL; 10 พฤศจิกายน 2544; ต๋อน; คลองส่งน้ำไถลัดบางพาน อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์
- uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 20 ตัว; 89.0, 94.0 mmSL; 6 ธันวาคม 2544; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำป่าสัก อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา; มารุต เพ็ญอวารณ์
- uncat. 1 ตัว; 85.0 mmSL; 6 ตุลาคม 2544; สะดุ้ง; ห้วยหลวง จ.อุดรธานี; สถิตย์ หลอดคำ
- uncat. 1 ตัว จากทั้งหมด 3 ตัว; 91.8 mmSL; 24 ตุลาคม 2544; สะดุ้ง ; แม่น้ำสงคราม จ.อุดรธานี; สถิตย์ หลอดคำ
- uncat. 1 ตัว; 100.7 mmSL; 2 มกราคม 2545; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว จ.กาฬสินธุ์; ศทาวุธ หมั่นเรียน
- uncat. 2 ตัว; 93.5, 104.8 mmSL; 26 พฤศจิกายน 2544; ช่าย; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร; ธีระพล เพชรพิพัฒน์
- uncat. 1 ตัว; 168.7 mmSL; 21 กุมภาพันธ์ 2545; ช่าย ; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 4 ตัว; 84.1, 95.3 mmSL; 20 กุมภาพันธ์ 2545; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำมูล จ.อุบลราชธานี; อาจอง ประทศสุนทรสาร
- uncat. 2 ตัว; 67.4, 83.5 mmSL; 7 พฤศจิกายน 2544; ลอบและไซ; คลองน้ำใส อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว; ประดิษฐ์ เพชรพิพัฒน์
- uncat. 4 ตัว; 62.0 – 86.1 mmSL; 27 กุมภาพันธ์ 2545; ลอบ; แม่น้ำจันทบุรี จ.จันทบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

NIFI : - 1657; 1 ตัว; 166.7 mmSL; 22-26 เมษายน 2528; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แควใหญ่ จ.กาญจนบุรี; ทรงพรรณ ล้ำเลิศเดชา

THNHM : - TISTR0549; 1 ตัว; 140.8 mmSL; 23 มกราคม 2513; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำปิง จ.เชียงใหม่; T.P.

- F000316; 1 ตัว; 117.0 mmSL; 29-30 ตุลาคม 2526; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; ไทรโยค จ.กาญจนบุรี; T.P.

ลักษณะเด่น

มีลายพาดขวางลำตัว 11 ลาย แต่ละลายมีความกว้างมากกว่าช่องว่างระหว่างลาย พบจุดสีดำรูปวงรีหรือคล้ายรูปกระสวยที่ด้านข้างลำตัวเฉพาะส่วนที่อยู่ต่ำกว่าแนวเส้นข้างตัว ความยาวของฐานครีบล้างยาวกว่าความสูงของครีบล้าง ก้านครีบแขนงของครีบล้างมี 12-13 ก้านซึ่งมากกว่าชนิดอื่น ๆ ทั้งหมดที่พบในประเทศไทย

ลักษณะทั่วไป

D iii-v, 12-13; P ii, 11-15; V i, 7; A ii-iv, 5; C i, 9, 8, i; TV = 32-34

ขนาดที่พบทั่วไปคือ 60.0-170.0 mmSL มีรายงานว่าในแม่น้ำโขงในประเทศกัมพูชา ขนาดโตถึง 250.0 mmSL (Rainboth, 1996)

ส่วนปลายของครีบอกอยู่หน้าแนวจุดเริ่มต้นของครีบล้าง จุดเริ่มต้นของครีบท้องอยู่ใต้ก้านครีบแขนงก้านที่ 2 ของครีบล้าง จุดเริ่มต้นของครีบก้นอยู่ถัดออกมาจากฐานครีบล้างแต่ไม่ถึงกึ่งกลางของก้านครีบล้างก้านสุดท้าย ความยาวของฐานครีบล้างยาวกว่าความสูงของครีบล้าง โดยสัดส่วนความยาวของฐานครีบล้างเป็น 107 - 144 (125) % ของความสูง สำหรับความถี่ของจำนวนก้านครีบ พบว่าจำนวนก้านครีบของครีบล้าง ครีบอก และครีบก้นไม่เท่ากันเสมอไปในแต่ละตัว แต่จำนวนก้านครีบท้อง และก้านครีบก้นมีจำนวนที่เท่ากันทุกตัว

กระดูกฐานครีบล้างอันแรกอยู่ตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 9 กระดูกฐานครีบก้นอันแรกอยู่ตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 19

ปลายเงี่ยงใต้ตาขณะพับอยู่หน้าแนวกึ่งกลางดวงตา เงี่ยงใต้ตากิ่งบนสั้นกว่าเงี่ยงใต้ตากิ่งล่าง โดยมีสัดส่วนเป็น 39 - 64, (52) % ของกึ่งกลาง (ภาพที่ 27) ด้านท้ายของร่องเงี่ยงใต้ตาโค้งขึ้นไปจรดกับขอบตา

ภายในโพรงจมูกประกอบด้วย olfactory epithelium เป็นกลีบเงี่ยงซ้อนกัน 1 แถว ตรงกลางขอบด้านบนของกลีบแต่ละกลีบมีลักษณะเป็นติ่งยื่นยาว (ภาพที่ 28)

ซีกรองเหงือกอันแรก มีจำนวน 13-14 ซี่

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 30)

สีของตัวปลาสภาพสดมีลายพาดขวางลำตัวสีเขียว 11 ลาย สลับกับสีพื้นเป็นสีเหลือง ที่คอคอดหางอาจมีจุดสีดำ 1 จุดอยู่ตรงโคนครีบบางด้านบน ส่วนหัวมีลายพาดตามยาว 2 ลาย ซึ่งพาดอยู่เหนือจมูกและอีกลายพาดผ่านดวงตา มีจุดคล้ายวงรีหรือรูปกระสวยสีดำเรียงอยู่ด้านข้างลำตัวบริเวณที่อยู่ต่ำกว่าแนวเส้นข้างตัว 1-4 แถว ครีบล้างเป็นสีเหลือง ครีบล้างมีลายพาดขวางที่ครีบล้างประมาณ 3-4 แถว ครีบบางมีลายตัดขวางสีเขียวสลับกับพื้นสีเหลืองตลอดทั่วทั้งแผ่นหาง

ตัวอย่างที่ถูกเก็บรักษาสภาพให้มีสีซีดจางลง บางตัวอย่างจุดที่คล้ายวงรีหรือรูปกระสวยจางหายไป สำหรับตัวอย่างที่เก็บไว้นานในพิพิธภัณฑ์สีซีดจางจนกระทั่งเป็นสีน้ำตาลอ่อน

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบการกระจายของปลาหมูชนิดนี้ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำภาคตะวันออก และลุ่มน้ำภาคตะวันตก (ภาพที่ 43) บริเวณที่พบมักจะเป็นช่วงกลางของลุ่มน้ำ ซึ่งพื้นที่ลุ่มน้ำมีลักษณะเป็นพื้นที่โคลน บางบริเวณอาจมีกิ่งไม้ทับถมอยู่ในน้ำ หรืออาจพบได้ตามก้อนหินขนาดใหญ่บริเวณท้ายเขื่อนดังเช่นที่เขื่อนเจ้าพระยา จ.ชัยนาท (ภาพที่ 55) ตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ พบชุกชุมในเดือนพฤศจิกายน

หมายเหตุ

ปลาหมอชนิดนี้ถูกจับขึ้นมาเพื่อเป็นอาหารซึ่งขายกันในท้องตลาดในราวเดือนพฤศจิกายนถึง ธันวาคม กิโลกรัมละ 130-140 บาท (ราคาขายในตลาดสด จ.สิงห์บุรี และ จ.ชัยนาท) นอกจากนี้ยังถูกนำไปเลี้ยงเป็นปลาคู่สวยงามด้วย

มักพบปลาหมอชนิดนี้ไปพร้อม ๆ กับปลาหมอชนิด *Botia modesta*

ปลาหมอชนิดนี้ซึ่งกระจายอยู่ในลุ่มน้ำต่าง ๆ ของประเทศไทย ในอดีตวิเคราะห์กันเป็นชื่อ *Botia hymenophysa* ซึ่งเป็นชนิดที่มีการกระจายอยู่บริเวณแหลมมลายู เกาะชวา เกาะสุมาตรา และ เกาะบอร์เนียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia berdmorei (Blyth, 1860)
(ภาพที่ 15, 26, 31, 44 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง *Syncrossus berdmorei* Blyth, 1860
ชื่อภาษาไทย ปลาหมูลายสาละวิน (ชวลิต วิทยานนท์, 2540)
ชื่อภาษาอังกฤษ Tiger loach
สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ ลุ่มน้ำตะนาวศรี ประเทศพม่า

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 7 ตัวอย่าง (55.1-112.0 mmSL)

CUMZ : - uncat. 2 ตัว; 96.5, 112.0 mmSL; มิถุนายน 2545; ไม่ปรากฏเครื่องหมาย
ที่ใช้จับ; ลุ่มน้ำตะนาวศรี ประเทศพม่า; จรุงจิต สุโขทัยรัตนารักษ์

NIFI : - 2020; 1 ตัว; 99.5 mmSL; 20 ธันวาคม 2525; ไม่ปรากฏเครื่องหมายที่ใช้จับ;
ห้วยจะหวาง อ.ท่าสองยาง จ.ตาก; สมโภชน์ อัครกะทิววัฒน์

- 2598; 4 ตัว; 55.1-64.0 mmSL; พ.ศ.2537; ไม่ปรากฏเครื่องหมายที่ใช้จับ;
Mae Lamao ลุ่มน้ำสาละวิน; Sommai

ลักษณะเด่น

มีลายพาดขวางลำตัว 11 ลาย ซึ่งมีขนาดกว้างสม่ำเสมอและกว้างเท่า ๆ กับช่องว่างระหว่างลาย บริเวณส่วนหัวมีลายพาดตามแนวยาวจากปลายจะงอยปากถึงท้ายทอย 2 ลาย โดยพาดตามแนวยาวเหนือจมูก ส่วนอีกลายพาดผ่านแก้มและดวงตา จำนวนก้านครีบแขนงของครีบหลังมี 10 ก้าน

ลักษณะทั่วไป

D ii-iii, 10; P ii, 11-12; V i, 7; A ii, 5; C i, 9, 8, i

ขนาดที่พบ 50.0-112.0 mmSL สำหรับตัวอย่างที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานธรรมชาติวิทยาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีขนาด 112.0 mmSL ซึ่งมากกว่าที่ Menon (1992) รายงานไว้ว่ายาวถึง 110.0 mmSL

ส่วนปลายของครีบอกอยู่หน้าตำแหน่งจุดเริ่มต้นของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้านครีบดีี่ยวอันสุดท้ายของครีบท้อง ส่วนจุดเริ่มต้นของครีบท้องอยู่เยื้องไปทางปลายของก้านครีบท้องด้านหลัง ความยาวของฐานครีบท้องสั้นกว่าความสูงของครีบท้อง โดยมีสัดส่วนความยาวของฐานครีบท้องเป็น 91 - 94 (93) % ของความสูง ความถี่ของจำนวนก้านครีบอกจากการศึกษาพบว่าจำนวนก้านครีบอกของครีบท้อง ครีบอก และครีบท้องของตัวอย่างแต่ละตัวไม่เท่ากันทุกตัว แต่จำนวนก้านครีบท้องและครีบท้องมีจำนวนที่เท่ากัน

ปลายเงี่ยงใต้ตาขณะพับอยู่สุดที่หน้าแนวกึ่งกลางดวงตา เงี่ยงใต้ตาทิ้งบนสั้นกว่าเงี่ยงใต้ตาทิ้งล่าง โดยมีสัดส่วนเป็น 36 - 60 (48) % ของกึ่งกลาง ด้านท้ายของร่องเงี่ยงใต้ตาโค้งขึ้นไปจรดกับขอบตา เช่นเดียวกับ *Botia helodes*

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 31)

ลายพาดขวางลำตัวทั้ง 11 ลายมีสีเขียว สลับกับช่องว่างระหว่างลายซึ่งเป็นสีเหลือง ส่วนหัวมีลายสีเขียวพาดตามแนวยาวจากปลายจะงอยปากถึงท้ายทอย 2 ลาย โดยพาดตามแนวยาวเหนือรูจมูก ส่วนอีกลายพาดผ่านแก้มและดวงตา มีจุดกลมหรือรูปร่างรีสีดำกระจายอยู่ที่ข้างลำตัว ที่โคนครีบท้องด้านบนพบจุดสีดำขนาดใหญ่ 1 จุด ครีบท้องเป็นสีเหลือง ครีบท้องมีลายพาดขวางสีดำประมาณ 3-4 ลาย ส่วนบนของครีบท้องมีแถบสีแดงพาดยาวตั้งแต่ก้านครีบดีี่ยวถึงก้านครีบท้องอันที่ 5 ครีบท้องมีลายพาดขวางสีดำ 5 ลาย

ตัวอย่างที่ถูกเก็บรักษาสภาพไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่มีสีพื้นเป็นสีน้ำตาลอ่อน ลวดลายรวมถึงจุดที่กระจายอยู่บนตัวปลามีสีน้ำตาลเข้ม ครีบท้องมีสีน้ำตาลอ่อนเช่นเดียวกับลำตัว

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบเฉพาะในลุ่มน้ำสาละวินเท่านั้น (ภาพที่ 44) และค่อนข้างหายาก แต่มีการกระจายกว้างขวางตั้งแต่ประเทศอินเดียจนกระทั่งถึงประเทศพม่า (Menon, 1992)

หมายเหตุ

ปลาหมูนิดนี้ถูกนำมาเลี้ยงเป็นปลาตู้สวยงาม โดยราคาขายปัจจุบันที่ตลาดปลาสวยงามในตลาดนัดสวนจตุจักรตัวละ 300 บาท ซึ่งปลาเหล่านี้ถูกจับมาได้จากแม่น้ำในประเทศพม่า

Botia beauforti Smith, 1931
(ภาพที่ 16, 26, 27, 28, 32, 45 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง *Botia lucasbahi* Fowler, 1937

Botia beauforti formosa Pellegrin & Fang, 1940

ชื่อภาษาไทย ปลาหมูลายเสือ (ชวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)

ปลาหมูลจุด (สันทนา ดวงสวัสดิ์ และ ทศพล กระจ่างดารา, 2537)

ปลาหมูแเกาะ (ชื่อท้องถิ่น จ.นครศรีธรรมราช)

ชื่อภาษาอังกฤษ Chameleon botia (Rainboth, 1996)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ คลองท่าดี จ.นครศรีธรรมราช

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 30 ตัวอย่าง (49.1-151.2 mmSL)

CUMZ: - uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 4 ตัว; 66.4, 69.5 mmSL; 3 พฤศจิกายน 2544; แห;

คลองเหมือง อ. เมือง จ.นครนายก; วชิร เ็นฉ่า

- uncat. 1 ตัว; 115.7 mmSL; 14 กุมภาพันธ์ 2545; ชาญ; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร;
ศิริพร ไตรทรัพย์

- uncat. 1 ตัว; 143.8 mmSL; 21 กุมภาพันธ์ 2545; ชาญ; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร;
ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 13 ตัว; 49.1-94.4 mmSL; 20 พฤศจิกายน 2544; ลอบและไซ; คลอง
โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 1 ตัว จากทั้งหมด 3 ตัว; 132.9 mmSL; 16 กันยายน 2544; ไม่ปรากฏ
เครื่องมือที่ใช้จับ; คลองหนาน อ.พิบูล จ.นครศรีธรรมราช; ชัยสิทธิ์ ปรีชา

- uncat. 3 ตัว; 85.8-98.4 mmSL; 26 มีนาคม 2545; เหล็กยิงปลา; คลองบาลา
อ.แฉ่ง จ.นราธิวาส; อาลียะห์ ยูนูห์ และ แม แจ๊ะแฉ

THNHM: - TISTR0549; 1 ตัว; 93.0 mmSL; 23 พฤศจิกายน 2513; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำปิง จ.เชียงใหม่; T.P.

- F000317; 3 ตัว จากทั้งหมด 13 ตัว; 72.0-86.6 mmSL; 21 มกราคม 2534;
ไชยาไนต์; ห้วยขาแข้ง จ.อุทัยธานี; Tyson R. Roberts

- TISTR0587; 1 ตัว; 149.4 mmSL; 22 มกราคม 2515; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; ภูเขี้ยว จ.ชัยภูมิ; T.P.

- TISTR1662; 1 ตัว; 151.2 mmSL; 16 มีนาคม 2518; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; วิทยาแห่่ง จ.กาญจนบุรี, CTNRE-T
- F000319; 1 ตัวจากทั้งหมด 8 ตัว; 59.4 mmSL; ไม่ระบุวันที่; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; คลองในพื้นที่ จ.นครศรีธรรมราช; Tyson R. Roberts

ลักษณะเด่น

มีลายพาดขวางลำตัว 11 ลาย แต่ละลายมีความกว้างไม่สม่ำเสมอ แต่มีความกว้างมากกว่าช่องว่างระหว่างลาย พบจุดกลมสีดำกระจายอยู่ที่ด้านข้างลำตัว บริเวณส่วนหัวมีลายพาดตามแนวยาวจากปลายจะงอยปากถึงท้ายทอย 2 ลาย โดยพาดตามแนวยาวเหนือรูจมูก ส่วนอีกลายพาดผ่านแก้มและดวงตา จำนวนก้านครีบแขนงของครีบหลังมี 8-10 ก้าน

ลักษณะทั่วไป

D iii-iv, 8-10; P ii, 9-13; V i, 7; A iii-iv, 5; C i, 9, 8, i; TV = 32-34

ขนาดที่พบทั่วไป 40.0-155.0 mmSL มีรายงานว่าที่แม่น้ำโขงในประเทศกัมพูชา สามารถโตได้ถึง 250.0 mmSL (Rainboth, 1996)

ส่วนปลายของครีบอกอยู่หน้าแนวจุดเริ่มต้นของครีบหลัง จุดเริ่มต้นของครีบท้องอยู่ตรงกับก้านครีบแขนงก้านที่ 1 ของครีบหลัง จุดเริ่มต้นของครีบกันอยู่ตรงปลายสุดของก้านครีบแขนงก้านสุดท้ายของครีบหลัง สัดส่วนความยาวของฐานครีบหลังเป็น 75 - 120 (94) % ของความสูงของครีบหลัง ความถี่ของจำนวนก้านครีบ พบว่าจำนวนก้านครีบของครีบหลัง ครีบอก และครีบกันไม่เท่ากันเสมอไปในตัวอย่างแต่ละตัว แต่จำนวนก้านครีบท้องและครีบหางมีจำนวนเท่ากันทุกตัว

กระดูกฐานครีบหลังอันแรกตรงกับตำแหน่งกระดูกสันหลังข้อที่ 10 กระดูกฐานครีบกันอันแรกตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 20 - 21

ปลายเงี่ยงใต้ตาขณะพับอยู่สุดที่หน้าแนวกึ่งกลางดวงตา เงี่ยงใต้ตากิ่งบนสั้นกว่าเงี่ยงใต้ตากิ่งล่าง โดยมีสัดส่วนเป็น 42 - 70 (53) % ของกึ่งล่าง (ภาพที่ 27) ด้านท้ายของร่องเงี่ยงใต้ตาโค้งขึ้นไปจรดกับขอบตา

ภายในโพรงจมูกประกอบด้วย olfactory epithelium เป็นกลีบเรียงซ้อนกัน 1 แถว ตรงกลาง ขอบด้านบนของกลีบแต่ละกลีบมีลักษณะเป็นดิ่งยื่นยาว (ภาพที่ 28)

ซีกรองเหงือกอันแรก มีจำนวน 11-14 ซี

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 32)

ลักษณะสีของตัวอย่างปลาสด ลายพาดขวางลำตัวเป็นสีเขียวสลับกับช่องว่างระหว่างลายซึ่งเป็นสีเหลือง ส่วนหัวมีลายสีเขียวพาดตามแนวยาวจากปลายจะงอยปากถึงท้ายทอย 2 ลายดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พบจุดกลมสีดำกระจายอยู่ตลอดบริเวณข้างลำตัว แต่สำหรับตัวอย่างขนาด 140 mmSL อาจพบจุดสีดำข้างลำตัวเพียงเล็กน้อย ครีบทุกครีบเป็นสีเหลืองหรือส้ม ครีบหลังมีลายสีดำพาดขวาง 3-4 ลาย นอกจากนั้นส่วนบนของครีบยังมีแต้มสีดำขนาดใหญ่ซึ่งมองเห็นได้ชัดเจน ขอบบนของครีบมีแถบสีแดงเป็นแนวยาวตลอด ครีบหางมีลายพาดขวางสีดำ 4 ลาย

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบการกระจายที่กว้างขวางทั่วทุกลุ่มน้ำของประเทศ ยกเว้นลุ่มน้ำสาละวิน (ภาพที่ 45 ภาพที่ 55) ส่วนใหญ่จะพบบริเวณต้นน้ำที่พื้นที่ท้องน้ำมีลักษณะเป็นก้อนหินขนาดใหญ่กระแสน้ำไหลค่อนข้างแรง พบชุกชุมในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน นอกจากนั้นแล้วยังพบตามบริเวณลำธารน้ำตกในลุ่มน้ำภาคใต้เช่น บริเวณน้ำตกสิรินธร จ.นราธิวาส หรือจากการรายงานของ Smith (1945) ว่าพบที่น้ำตกในพื้นที่ จ.ตรัง โดยพบตลอดทั้งปี

หมายเหตุ

ปลาหมูชนิดนี้ถูกจับขึ้นมารับประทานโดยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ช่ายัดักจับขึ้นมา ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงใต้ใช้ลอบและไซ สำหรับในภาคใต้นั้นปลาหมูอยู่ตามลำธารน้ำตกและหลบซ่อนตามซอกหิน วิธีการของชาวประมงคือใช้หน้ากากดำน้ำค้นหาและยิงด้วยเหล็กยิงปลา ซึ่งชาวประมงในภาคใต้มีความชำนาญในการใช้เครื่องมือจับปลาชนิดนี้มาก สามารถใช้เหล็กยิงปลาหมูซึ่งเป็นปลาที่เคลื่อนที่รวดเร็วได้ นอกจากนี้ปลาหมูชนิดนี้มารับประทานแล้วยังถูกจับมาเลี้ยงเป็นปลาดูสวยงามเช่นกัน

Botia eos Taki, 1972

(ภาพที่ 17, 26, 27, 28, 33, 46 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง

ชื่อภาษาไทย ปลาหมุ่ครีบแดง (ชวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)

ปลาหมุ่หางแดง (กรมประมง, 2535)

ชื่อภาษาอังกฤษ Spiny loach (Taki, 1972)

Sun loach (Rainboth, 1996)

Red-tail botia (กรมประมง, 2535)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ น้ำจืด เวียงจันทน์ ประเทศลาว

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 30 ตัว (38.0-83.4 mmSL)

CUMZ : - uncat. 2 ตัว; 61.4, 64.5 mmSL; 20 พฤศจิกายน 2544; ลอบและไซ;

คลองโป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 20 ตัว; 38.0-67.8 mmSL; 8 ธันวาคม 2544; ลอบและไซ;

คลองโป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 1 ตัว; 83.4 mmSL; 1 กุมภาพันธ์ 2545; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ;

แม่น้ำโขง จ.อุบลราชธานี; พร ชื่นกมลพันธ์

NIFI : - 2373; 5 ตัว; 44.0-53.2 mmSL; มกราคม 2531; ไม่ปรากฏเครื่องมือ

มือที่ใช้จับ; แม่น้ำน่าน จ.นครสวรรค์; ไม่มีข้อมูลผู้เก็บตัวอย่าง

- 2650; 2 ตัว; 53.5, 57.1 mmSL; 29 พฤศจิกายน 2538; ไม่ปรากฏ

เครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำยม ลุ่มน้ำเจ้าพระยา; ชวลิต วิทยานนท์

ลักษณะเด่น

ตัวเต็มวัยไม่พบลายพาดขวางข้างลำตัว ยกเว้นที่บริเวณคอดหางมีแถบสีดำกว้างพาดขวาง
ลำตัว ฐานครีบหลังยาวกว่าความสูงของครีบหลัง ก้านครีบแขนงของครีบหลังจำนวน 10-11 ก้าน ที่
ขอบของครีบทุกครีบใสไม่มีสี

ลักษณะทั่วไป

D iii-iv, 10-11; P ii, 8-12; V i, 7; A ii-iv, 5; C i, 9, 8, i; TV = 31-32

ขนาดที่พบทั่วไปคือ 30.0-70.0 mmSL มีรายงานจากแม่น้ำโขงในประเทศกัมพูชาว่าได้ถึง 110.0 mmSL (Rainboth, 1996)

ปลายของครีบอกอยู่หน้าตำแหน่งเริ่มต้นของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้านครีบท้องก้านที่ 2 ของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับปลายสุดของก้านครีบท้องก้านสุดท้ายของครีบท้อง สัดส่วนความยาวของฐานครีบท้องเป็น 91 - 152 (130) % ของความสูงของครีบท้อง ความถี่ของจำนวนก้านครีบท้องพบว่ามีจำนวนก้านครีบท้องของครีบท้อง ครีบอก และครีบท้องไม่เท่ากันเสมอไปในตัวอย่างแต่ละตัว แต่จำนวนก้านครีบท้อง และก้านครีบท้องมีจำนวนที่เท่ากันทุกตัว

กระดูกฐานครีบท้องอันแรกอยู่ตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 8 - 9 กระดูกฐานครีบท้องกับกระดูกสันหลังข้อที่ 18

เงี่ยงใต้ตาขนาดหยาบ ปลายเงี่ยงใต้ตายาวเกินแนวกึ่งกลางดวงตาแต่ไม่เกินขอบตาด้านบน ปลายเงี่ยงใต้ตาดังกล่าวเงี่ยงใต้ตาดังกล่าวเงี่ยงใต้ตาดังกล่าว (ภาพที่ 27) โดยมีสัดส่วนเป็น 26 - 53 (42) % ของกึ่งกลาง

ภายในโพรงจมูกประกอบด้วย olfactory epithelium เป็นกลีบเรียงซ้อนกัน 1 แถว ตรงกลางขอบด้านบนของกลีบแต่ละกลีบมีลักษณะเป็นติ่งยื่นยาว

ซี่กรองเหงือกอันแรก มีจำนวน 13-14 ซี่

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 33)

สภาพตัวอย่างสดขนาดความยาวไม่เกิน 60 mmSL อาจพบลายพาดขวางสีดำที่ข้างลำตัว 14 ลาย โดยความกว้างของแต่ละลายน้อยกว่าช่องว่างระหว่างลาย ยกเว้นลายพาดขวางที่บริเวณคอดหางมีความกว้างเท่า ๆ กับช่องว่างระหว่างลาย ซึ่งมีความกว้างตั้งแต่แนวของปลายก้านครีบท้องก้านสุดท้ายของครีบท้องถึงแนวโคนครีบท้อง สำหรับตัวอย่างที่โตกว่านี้พบเฉพาะลายพาดขวางสีดำที่คอดหาง สีของตัวปลาอาจเป็นสีเหลืองอมชมพู หรือสีเทาเขียว ครีบท้องครีบท้องมีสีเหลืองหรือสีส้มอ่อน อาจพบปลาหมุชนิดนี้มีสีดำตลอด โดยทุกส่วนของร่างกายเป็นสีดำตลอดด้วยยกเว้นที่ขอบของครีบท้องครีบท้องจะใสไม่มีสี

สีของตัวปลาที่ถูกเก็บรักษาสภาพในพิพิธภัณฑ์ ลำตัวมีสีน้ำตาล แถบสีที่คอดหางมีสีดำ ครีบท้องมีสีที่ชัดเจนกว่าสภาพปลาสด

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบการกระจายในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา(แม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน) และลุ่มน้ำโขง (แม่น้ำโขง และคลองโป่งน้ำร้อน) บริเวณที่พบมีสภาพพื้นที่น้ำเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ กระแสน้ำไหลตลอดเวลา (ภาพที่ 46 ภาพที่ 55)ปลาหมูชนิดนี้พบน้อยในธรรมชาติ ช่วงที่พบคือเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม

หมายเหตุ

จากการสังเกตพฤติกรรมของปลาหมูชนิดนี้ในธรรมชาติที่บริเวณคลองโป่งน้ำร้อนพบว่าปลาหมูชนิดนี้อยู่รวมฝูงกับชนิด *Botia lecontei*, *B. beauforti* และ *B. morleti*

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia sidthimunki Klausewitz, 1959

(ภาพที่ 18, 34, 47 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง -

ชื่อภาษาไทย ปลาหม่อวารีย์ (ชวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)

ชื่อภาษาอังกฤษ Dwarf botia (Rainboth, 1996)

Dwarf clown loach (ชวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2543)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ แม่น้ำแม่กลอง บริเวณรอยต่อระหว่าง จ.ราชบุรี และ จ.กาญจนบุรี ประเทศไทย

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 7 ตัวอย่าง (17.0-23.8 mmSL)

CUMZ : - uncat. 2 ตัว; 22.5, 23.8 mmSL; 17 กรกฎาคม 2545; ไม่ปรากฏเครื่องหมายที่
ใช้จับ; แม่น้ำแม่กลอง จ.ราชบุรี; กัมพล อุดมฤทธิรุทธิ์

NIFI : - 2983; 5 ตัว; 17.0-19.5 mmSL; ไม่มีข้อมูลวันที่เก็บตัวอย่าง; ไม่ปรากฏเครื่องหมายที่
ใช้จับ; แม่น้ำแม่กลอง จ.กาญจนบุรี; ชวลิต วิทยานนท์

ลักษณะเด่น

มีแถบสีดำพาดตามแนวยาว 2 แถบที่บริเวณด้านหลังและด้านข้างของลำตัวตั้งแต่ปลาย
จะงอยปากถึงโคนครีบหาง แต่ละแถบมีส่วนยื่นต่อกันเป็นช่วง ๆ เกิดเป็นช่องว่างดวงกลมคล้ายลูก
บิดเรียงต่อกัน ความกว้างของลายพาดขวางที่ยื่นต่อกันกว้างกว่าแถบตามยาว แถบตามยาวที่พาด
อยู่ด้านหลังมีดวงกลมเรียงต่อกัน 1 แถว ครีบหางมีลายพาดขวาง 2 ลาย

ลักษณะทั่วไป

ขนาดที่พบไม่เกิน 55.0 mmSL (Rainboth, 1996) สำหรับที่เลี้ยงไว้ในตู้ปลาสวยงามจะโตได้
ประมาณ 40 mmSL (Kottelat, 2001)

ส่วนปลายของครีบอกสุดที่แนวจุดเริ่มต้นของครีบหลัง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้าน
ครีบแขนงอันที่ 1 ของครีบหลัง จุดเริ่มต้นของครีบกันตรงกับปลายสุดของก้านครีบแขนงก้านสุดท้าย
ของครีบหลัง

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 34)

สภาพตัวอย่างปลาสด แถบสีที่พาดตามยาวเป็นสีดำ สีของตัวปลาอาจเป็นสีขาวหรือสีเหลือง ครีบทุกครีบใสไม่มีสี ครีบหางมีลายดำพาดขวาง 2 ลาย

ตัวอย่างที่เก็บรักษาสภาพไว้ มีสีของตัวปลาเป็นสีน้ำตาลอ่อน ส่วนลายที่ลำตัวเป็นสีน้ำตาลเข้ม ครีบทุกครีบยังคงใสไม่มีสีเหมือนกับตัวอย่างสด

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

การกระจายพบเฉพาะในแม่น้ำแม่กลอง (ภาพที่ 47) แต่ Klauswitz (1959) รายงานว่าพบทางภาคเหนือของประเทศไทย มีสาเหตุเนื่องมาจากผู้ที่จับปลาชนิดนี้ส่งให้ Klauswitz ตรวจสอบวิเคราะห์ชนิดนั้นเป็นพ่อค้าปลาสวยงาม ซึ่งเขาจะต้องปกปิดแหล่งที่พบไว้เป็นความลับเพื่อป้องกันคู่แข่งทางการค้ารายอื่น ๆ สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบแท้จริงแล้วคือ ภาคตะวันตกของประเทศไทย ในแม่น้ำแม่กลองบริเวณท่าผา เป็นเขตต่อเนื่อง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี กับ อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี ไม่ใช่ภาคเหนือของประเทศไทยตามที่ Klauswitz (1959) รายงาน (กิตติพงษ์ จารุธานี, 2545)

สภาพถิ่นอาศัยอยู่ในแหล่งน้ำนิ่งพื้นที่ตื้นน้ำมีลักษณะเป็นโคลนเล็กน้อย พบได้ยากในธรรมชาติ ปัจจุบันไม่มีผู้ใดพบเห็นปลาหมอสีในแม่น้ำแม่กลอง เนื่องจากในอดีตมีการจับขึ้นมาเป็นจำนวนมากอีกทั้งคุณภาพน้ำที่เสื่อมลงของแม่น้ำแม่กลองเอง ปลาหมอชนิดนี้จึงเป็นชนิดที่อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia nigrolineata Kottelat & Chu, 1987

(ภาพที่ 19, 26, 28, 35, 48 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง -

ชื่อภาษาไทย ปลาหมงวง หรือ ปลาบง (ชื่อท้องถิ่น จ.น่าน)

ชื่อภาษาอังกฤษ Giant Chain botia (กิตติพงษ์ จารุธานี, 2545)

Black Lined botia (กิตติพงษ์ จารุธานี, 2545)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ สิบสองปันนา ยูนนาน ประเทศจีน

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 30 ตัวอย่าง (57.5-76.3 mmSL)

CUMZ : - uncat. 5 ตัว; 60.0-66.9 mmSL; ไม่มีข้อมูล, ทศพร วงศ์รัตน์

NIFI : - 2566; 10 ตัว จากทั้งหมด 30 ตัว; 57.5-76.1 mmSL; เมษายน 2537; ไม่ปรากฏ
เครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำว่า จ.น่าน; เกียรติศักดิ์ กิตติพงษ์

- uncat. 15 ตัว จากทั้งหมด 22 ตัว; 59.4-76.3 mmSL; มีนาคม 2538; ไม่ปรากฏ
เครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำว่า จ.น่าน; เกียรติกุล

ลักษณะเด่น

มีแถบสีดำพาดตามแนวยาวของลำตัว 2 แถบที่บริเวณด้านหลังและด้านข้างลำตัวตั้งแต่
จะงอยปากจรดโคนครีบกาง ทั้งสองแถบมีส่วนยื่นต่อกันเป็นช่วง ๆ เกิดเป็นช่องว่างลักษณะเป็นดวง
กลมคล้ายลูกบิดเรียงต่อกัน แถบพาดตามยาวที่บริเวณข้างลำตัวยังมีส่วนยื่นเป็นช่วง ๆ ลงไปที่ด้าน
ท้อง ลายพาดขวางที่ยื่นต่อกันเป็นช่วง ๆ แคบกว่าแถบตามยาวที่พาดอยู่ด้านข้างลำตัว แถบตามยาว
ที่พาดอยู่ที่ด้านหลังประกอบด้วยดวงกลมเรียงเป็น 3 แถว

ลักษณะทั่วไป

D ii-iii, 7-9; P ii-iii, 9-12; V i-ii, 6-7; A ii-iii, 4-5; C i, 9, 8, i; TV = 33

ขนาดที่พบทั่วไป 50.0-76.3 mmSL ขนาดโตสุดที่พบคือ 76.3 mmSL จากพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ
วิทยาประมง กรมประมง ไม่ระบุเลขทะเบียนตัวอย่าง

ส่วนปลายของครีบอกอยู่ตรงกับแนวจุดเริ่มต้นของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้านครีบท้องก้านที่ 1 ของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับปลายสุดของก้านครีบท้องก้านสุดท้ายของครีบท้อง ความยาวของฐานครีบท้องสั้นกว่าความสูงของครีบท้อง โดยมีสัดส่วนความยาวฐานครีบท้องเป็น 71 - 85 (77) % ของความสูง ความถี่ของจำนวนก้านครีบอกจากการศึกษาคือ จำนวนก้านครีบอกของครีบท้อง ครีบอก ครีบท้องและครีบท้องไม่เท่ากันเสมอไปในตัวอย่างแต่ละตัว ส่วนจำนวนก้านครีบอกของครีบท้องมีจำนวนที่เท่ากันทุกตัว

กระดูกฐานครีบท้องอันแรกตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 9 กระดูกฐานครีบท้องตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 18

เงี่ยงใต้ตาขณะพับ ปลายเงี่ยงใต้ตาสุดที่แนวเกินกึ่งกลางดวงตาแต่ไม่เกินขอบตาทางด้านท้ายเงี่ยงใต้ตาทิ้งบนสั้นกว่าเงี่ยงใต้ตาทิ้งล่าง โดยมีสัดส่วนเป็น 30 - 46 (36) % ของกึ่งล่าง

ภายในโพรงจมูกประกอบด้วย olfactory epithelium เป็นกลีบเรียงซ้อนกัน 1 แถว ที่ขอบด้านบนของแต่ละกลีบ พบตั้งยื่นยาวอยู่ตรงตำแหน่งที่เยื้องออกมาทางด้านนอกของตัวปลา (ภาพที่ 28)

ซีกรองเหงือกอันแรก มีจำนวน 12 ซี

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 35)

สภาพปลาสดมีสีของตัวปลาเป็นสีเหลือง ตัวอย่างขนาดไม่เกิน 30-40 mmSL มีแถบสีดำพาดตามแนวยาว 2 แถบดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ระหว่างทั้งสองแถบยังไม่มีส่วนยื่นเชื่อมต่อกัน สำหรับตัวอย่างที่โตกว่านี้จึงจะปรากฏลายสีดำที่ยื่นออกมาเชื่อมต่อกันระหว่าง 2 แถบ ครีบท้องมีสีเหลือง พบลายตัดขวางสีดำที่ครีบท้องทุกครีบท้อง

ตัวอย่างที่เก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑ์ แถบพาดตามแนวยาวทั้ง 2 แถบเป็นสีน้ำตาลเข้ม ส่วนสีพื้นมีสีน้ำตาลอ่อน ลายตัดขวางที่ก้านครีบท้องมีสีน้ำตาลเช่นกัน

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบการกระจายในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่บริเวณแม่น้ำว่า จ.น่าน (ภาพที่ 48) สภาพแหล่งน้ำที่พบเป็นบริเวณต้นแม่น้ำ พื้นท้องน้ำเป็นแก่งหิน กระแสน้ำไหลตลอดเวลา พบในเดือนมีนาคมและเมษายน (กิตติพงษ์ จารุภาณินทร์, 2545)

หมายเหตุ

ปลาหมูชนิดนี้ถูกชาวประมงจับขึ้นมาขายให้กับผู้ค้าปลาตู้สวยงาม เนื่องจากมีรูปร่างและลวดลายที่คล้ายคลึงกับ *Botia sidthimunki*

โดยส่วนใหญ่แล้วทั้งนักวิชาการหรือนักเลี้ยงปลาดูก็ตามมักจะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นลักษณะที่แปรผันของปลาหมออารีย์ *Botia sidthimunki* ซึ่งจะรู้ได้จากสื่อต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงปลาหมออารีย์ว่าเป็นชนิดที่หายากที่ถูกจัดเป็นสัตว์น้ำคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าปี 2535 และพระราชบัญญัติการประมงปี 2535 แต่ภาพที่นำมาแสดงประกอบคำบรรยาย มักเป็นภาพของ *B. nigrolineata* เป็นส่วนใหญ่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia morleti Tirant, 1885
(ภาพที่ 20, 26, 27, 28, 36, 49 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง *Botia horae* Smith, 1931
ชื่อภาษาไทย ปลาหมอคอก (ชวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)
ชื่อภาษาอังกฤษ Skunk botia (Rainboth, 1996)
สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ Samrong Tong ประเทศกัมพูชา

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 30 ตัวอย่าง (27.7-78.0 mmSL)

CUMZ : - uncat. 14 ตัว; 38.6-57.1 mmSL; 8 ธันวาคม 2544; ลอบและ

ไซ; คลองโป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 5 ตัว; 27.7, 31.3 mmSL; 26 พฤศจิกายน 2544;

ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำโขง จ.นครพนม; พร ชื่นกมลพันธ์

- uncat. 2 ตัว; 59.7, 62.6 mmSL; 13 สิงหาคม 2544; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้

จับ; อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น; วัลลภา หารังศรี

- uncat. 2 ตัว; 39.0, 43.0 mmSL; 2 มกราคม 2545; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้

จับ; อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว จ.กาฬสินธุ์; ศทาวุธ หมั่นเรียน

- uncat. 1 ตัว; 49.5 mmSL; 27 มีนาคม 2545; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ;

แม่น้ำมูล จ.อุบลราชธานี; จิรสตรี หลอดคำ

- uncat. 6 ตัว; 38.6-48.5 mmSL; 25 เมษายน 2532; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ;

แม่น้ำแม่แจ่ม จ.เชียงใหม่; Tyson R. Roberts

NIFI : - 2599; 3 ตัว จากทั้งหมด 23 ตัว; 61.1-78.0 mmSL; พฤษภาคม 2537; ไม่ปรากฏ

เครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำโขง; ชวลิต วิทยานนท์

ลักษณะเด่น

มีแถบสีดำพาดตามแนวยาว 1 แถบ ตั้งแต่จะงอยปากจรดโคนครีบทอง มีลายพาดขวางด้านข้างลำตัวประมาณ 30 ลาย ความกว้างของลายแคบกว่าช่องว่างระหว่างลาย ลายไม่เป็นเส้นตรง ส่วนปลายของแต่ละลายอาจแตกออกเป็นแฉก ที่คอดหางมีแถบพาดขวางลำตัว มีความกว้างตั้งแต่แนวปลายสุดของก้านครีบทองของครีบทองถึงแนวโคนครีบทอง ครีบทองมีจุดสีดำกระจายอยู่ทั่ว

ลักษณะทั่วไป

D ii-iv, 7-8; P ii, 9-12; V i, 7; A ii-iii, 5; C i, 9, 8, i; TV = 29

ขนาดที่พบทั่วไป 27.0-80.0 mmSL ขนาดโตสุดที่พบคือ 95.0 mmSL (Taki & Doi, 1995)

ส่วนปลายของครีบอกตรงกับแนวจุดเริ่มต้นของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้านครีบท้ายของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับกึ่งกลางของก้านครีบท้อง ก้านครีบท้องของครีบท้อง สัดส่วนความยาวของฐานครีบท้องเป็น 77 -112 (90) % ของความสูงของครีบท้อง ความถี่ของจำนวนก้านครีบอกจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า จำนวนก้านครีบอกของครีบท้อง ครีบอก และครีบท้องไม่เท่ากันเสมอไปในตัวอย่างแต่ละตัว ส่วนจำนวนก้านครีบอกของครีบท้องและครีบท้องมีจำนวนที่เท่ากันทุกตัว

กระดูกฐานครีบท้องอันแรกตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 8 กระดูกฐานครีบท้องอันแรกตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 16 หรือ 17

เงี่ยงใต้ตาขณะพับ ปลายเงี่ยงใต้ตาไปสุดที่แนวเกินกึ่งกลางดวงตาแต่ไม่เกินขอบตา ด้านท้ายเงี่ยงใต้ตากิ่งบนสั้นกว่าเงี่ยงใต้ตากิ่งล่าง (ภาพที่ 27) โดยมีสัดส่วนเป็น 29 - 46 (38) % ของกึ่งล่าง

ภายในโพรงจมูกประกอบด้วย olfactory epithelium เป็นกลีบเรียงซ้อนกัน 1 แถว ตรงกลางขอบด้านบนของกลีบแต่ละกลีบมีลักษณะเป็นติ่งยื่นยาว (ภาพที่ 28)

ซีกรองเหงือกอันแรก มีจำนวน 11-12 ซี่

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 36)

ตัวอย่างปลาสดมีสีเหลืองตลอดลำตัว ยกเว้นแถบพาดในแนวยาวที่ด้านหลัง ลายพาดขวางลำตัว รวมถึงจุดที่กระจายอยู่ที่แพนหางเป็นสีดำ ครีบท้องครีบท้องเป็นสีเหลือง ขอบของครีบท้องเป็นสีดำ

ตัวอย่างที่เก็บรักษาสภาพในพิพิธภัณฑ์ มีสภาพสีที่คล้ายกับตัวอย่างขณะสดเพียงแต่ซีดจางกว่าเท่านั้น

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบปลาหมูชนิดนี้ในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา กลุ่มน้ำโขง และกลุ่มน้ำภาคใต้ (แม่น้ำตาปี) แสดงดังภาพที่ 49 สภาพถิ่นอาศัยเป็นบริเวณลำธารน้ำตกซึ่งมีพื้นที่ตื้นน้ำเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ หรืออาจพบในแหล่งน้ำเปิด (open water) เช่น อ่างเก็บน้ำของเขื่อนอุบลรัตน์ เป็นต้น พบปลาหมูชนิดนี้ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน พบชุกชุมในเดือนธันวาคม

หมายเหตุ

โดยทั่วไปทุกภาคของประเทศไม่พบนำปลาหมูชนิดนี้ไปประกอบอาหาร แต่ถูกชาวประมงจับขึ้นมาเพื่อขายให้กับผู้ค้าปลาสวยงาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia splendida Roberts, 1995
(ภาพที่ 21, 26, 37, 50 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง -

ชื่อภาษาไทย ปลาหมูหางดอก (ชวลิต วิทยานนท์)

ชื่อภาษาอังกฤษ -

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ ลำธารในพื้นที่บ้านหินลาด แขวงอัตตะปือ ประเทศลาว

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

จำนวน 5 ตัวอย่าง (44.8-51.2 mmSL)

NIFI : 2375; 5 ตัว; 44.8-51.2 mmSL; พ.ศ.2530; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ;

อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี; สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดอุบลราชธานี

ลักษณะเด่น

มีลายพาดขวางลำตัวประมาณ 20 ลาย ที่คออดหางมีลายพาดขวางลำตัวมีความกว้างตั้งแต่แนวส่วนท้ายของฐานครีบหลังจรดแนวโคนครีบหาง มีจุดสีดำขนาดใหญ่กระจายอยู่ที่แพนหาง มีแถบสีดำพาดตามแนวขวางที่ปลายครีบหลังและครีบหาง ที่ขอบครีบทุกครีบใสไม่มีสี

ลักษณะทั่วไป

D iv, 9; P ii, 10-11; V i, 7; A iv, 5; C i, 9, 8, i; TV = 31 (Roberts, 1995)

ขนาดที่พบ 44.8-51.2 mmSL ขนาดโตสุดที่พบคือ 62 mmSL (Roberts, 1995)

ส่วนปลายของครีบอกตรงกับจุดเริ่มต้นของครีบหลัง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้านครีบแขนงก้านที่ 1 ของครีบหลัง จุดเริ่มต้นของครีบกันตรงกับกึ่งกลางของก้านครีบแขนงก้านสุดท้ายของครีบหลัง ความยาวของฐานครีบหลังสั้นกว่าความสูงของครีบหลัง โดยมีสัดส่วนความยาวของฐานครีบหลังเป็น 88 - 98 (94) % ของความสูง ความถี่ของจำนวนก้านครีบจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าจำนวนก้านครีบของครีบอกไม่เท่ากันทุกตัว ส่วนจำนวนก้านครีบของครีบหลัง ครีบท้อง ครีบกันและครีบหางมีจำนวนที่เท่ากันทุกตัว

ปลายสุดของเงียงใต้ตาขณะพับอยู่ตำแหน่งพอดีหรืออยู่หลังแนวขอบตา ด้านท้ายเล็กน้อย เงียงใต้ตากิ่งบนสั้นกว่าเงียงใต้ตากิ่งล่าง โดยมีสัดส่วนเป็น 26 - 34 (29) % ของกึ่งล่าง

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 36)

สภาพตัวอย่างสด สีของตัวปลาเป็นสีเหลือง ลายพาดขวางลำตัวเป็นสีดำ ครีบทุกครีบเป็นสีเหลือง มีแถบสีดำที่ปลายครีบหลังและครีบกัน นอกจากนี้ยังมีจุดสีดำขนาดใหญ่กระจายอยู่ที่แพน ครีบหาง ที่ขอบของทุกครีบใสไม่มีสี

สำหรับตัวอย่างที่ถูกเก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์ สีของตัวปลามีสีน้ำตาลอ่อน ลวดลายต่าง ๆ ที่ลำตัวมีสีน้ำตาลเข้ม ครีบทุกครีบมีสีน้ำตาลอ่อน

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบปลาหมูนิดนี้เฉพาะลุ่มน้ำโขงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ (ภาพที่ 50) และพบได้ยาก มีรายงานว่าอาศัยอยู่บริเวณน้ำตก หรือลำธารที่พื้นที่ตื้นน้ำเป็นแก่งหิน (Roberts, 1995)

หมายเหตุ

ปลาหมูนิดนี้ยังไม่เคยมีรายงานการพบและศึกษามาก่อนในประเทศไทย การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นผลจากการพบเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นตัวอย่างที่เก็บอยู่ในสถาบันพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา ประมง กรมประมง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia longidorsalis Taki & Doi, 1995

(ภาพที่ 22, 26, 38, 51 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง -

ชื่อภาษาไทย ปลาหมุ

ชื่อภาษาอังกฤษ Thylacine loach (Grant, 1999-2001)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ แม่น้ำโขงบริเวณ Hatsalao ประเทศลาว

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

จำนวน 7 ตัวอย่าง (33.4-48.0 mmSL)

NIFI : - 2839; 4 ตัว; 33.4-48.0 mmSL; 17 มิถุนายน 2530; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ;

แม่น้ำโขง อ.ธาตุพนม จ.นครพนม; ขวลิต วิทยานนท์

- uncat. 3 ตัว; 39.6-44.8 mmSL; 31 มีนาคม 2541; Rotenone และ ช่าย;

แม่น้ำโขง แก่งกะเบา จ.มุกดาหาร; Walter J. Rainboth และ ขวลิต วิทยานนท์

ลักษณะเด่น

มีลายพาดขวางลำตัวประมาณ 15 ลาย เส้นลายไม่เป็นเส้นตรง ส่วนปลายของแต่ละลายแตกออกเป็นหลายแฉกยกเว้นลายพาดขวางที่คอดหางเป็นเส้นตรงความกว้างตั้งแต่แนวปลายครีบก้นถึงแนวโคนครีบก้น พบจุดกลมสีดำกระจายอยู่ทั่วแพนหาง

ลักษณะทั่วไป

D ii-iv, 9; P ii, 8-12; V i, 7; A ii-iii, 5; C i, 9, 8, i; TV = 30-31 (Taki and Doi, 1995)

ขนาดที่พบ 33.0-48.0 mmSL ขนาดโตสุดที่มีรายงานไว้คือ 49.0 mmSL (Taki and Doi, 1995) ซึ่งเป็นตัวอย่างต้นแบบ (holotype)

ส่วนปลายของครีบอกตรงกับจุดเริ่มต้นของครีบก้น จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้านครีบก้นของก้านที่ 1 ของครีบก้น จุดเริ่มต้นของครีบก้นตรงกับกึ่งกลางก้านครีบก้นของก้านสุดท้ายของครีบก้น สัดส่วนความยาวของฐานครีบก้นเป็น 76 - 123 (93) % ของความสูงของครีบก้น ความถี่ของจำนวนก้านครีบก้นจากการศึกษาพบว่า จำนวนก้านครีบก้นของครีบก้น ครีบอก และครีบก้นไม่เท่ากันทุกตัว แต่จำนวนก้านครีบท้อง และก้านครีบก้นเท่ากันทุกตัว

ปลายสุดของเงียงใต้ตาขณะพับอยู่หลังแนวขอบตาด้านหลัง เงียงใต้ตากิ่งบนสั้นกว่าเงียงใต้ตากิ่งล่าง โดยมีสัดส่วนเป็น 31 - 36 (33) % ของกึ่งล่าง

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 38)

สีของตัวปลามีสีน้ำตาล ลายพาดขวางข้างลำตัวเป็นสีเขียว ลายพาดขวางที่คอดหางสีดำ ครีบทูครีบมีสีเหลืองอ่อน ที่ครีบทูหางมีจุดสีดำกระจายอยู่

ตัวอย่างที่ถูกเก็บรักษาสภาพในพิพิธภัณฑ์มีสีของตัวปลาเป็นสีน้ำตาลแต่ซีดจางกว่าตัวอย่างสด ลายพาดขวางที่ข้างลำตัวมีสีน้ำตาลเข้ม จุดที่กระจายอยู่ที่แพนครีบทูหางเป็นสีน้ำตาลเข้มเช่นกัน

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบในลุ่มน้ำโขงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ (ภาพที่ 51) บริเวณที่พบมีลักษณะพื้นที่ตื้นน้ำเป็นแก่งหิน ปลาหมูชนิดนี้เป็นอีกชนิดที่พบได้ยากในธรรมชาติ

หมายเหตุ

ในอดีตมีรายงานว่าปลาหมูอารีย์ *Botia sidhimunki* มีขนาดเล็กที่สุดในสกุล *Botia* คือมีความยาวไม่เกิน 55.0 mmSL แต่จากการศึกษาซึ่งมีตัวอย่าง 7 ตัว จากสถาบันพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาประมง กรมประมง รวมถึงการสอบสวนเอกสารจาก Taki and Doi (1995) ซึ่งมีการศึกษาไว้ทั้งสิ้น 10 ตัว พบว่าปลาหมู *B. longidorsalis* ขนาดที่พบโตสุดก็มีความยาวเพียง 49.0 mmSL นับว่ามีขนาดเล็กกว่าปลาหมูอารีย์ จึงควรจัดให้ปลาหมู *B. longidorsalis* เป็นปลาหมูที่มีขนาดเล็กที่สุดในสกุลนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia caudipunctata Taki & Doi, 1995
(ภาพที่ 23, 26, 27, 28, 39, 52 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง -

ชื่อภาษาไทย ปลาหมูหางจุด (ชวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)

ชื่อภาษาอังกฤษ Speckletail botia (Rainboth, 1996)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ แม่น้ำโขงบริเวณ Hatsalao ประเทศลาว

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 31 ตัวอย่าง (48.9-153.8 mmSL)

CUMZ : - uncat. 5 ตัว; 48.9-53.9 mmSL; 6 ตุลาคม 2544; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ;

คลองห้วยหลวง อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย; สถิตย์ หลอดคำ

- uncat. 1 ตัว; 61.7 mmSL; 26 พฤศจิกายน 2544; ฆ่า; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร;
ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 11 ตัว จากทั้งหมด 51 ตัว; 82.0-91.5 mmSL; 14 กุมภาพันธ์ 2545; ฆ่า;
แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร; ศิริพร ไตรทรัพย์

- uncat. 13 ตัว; 58.2-92.4 mmSL; 21 กุมภาพันธ์ 2545; ฆ่า; แม่น้ำโขง
จ.มุกดาหาร; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

NIFI : - 2608; 1 ตัว; 153.8 mmSL; 4 กรกฎาคม 2533; ไม่ระบุเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำโขง
จ.นครพนม; ชวลิต วิทยานนท์

ลักษณะเด่น

ตัวเต็มวัยพบลายจางพาดขวางลำตัว 2 ลายอยู่ถัดจากฐานของครีบหลัง นอกจากนั้นยังมี
ลายพาดขวางที่บริเวณคอดหางอีก 1 ลาย มีจุดกลมสีดำกระจายตลอดแพนครีบหาง เจียงใต้ตากิ่งบน
สันมากเมื่อเทียบกับเจียงใต้ตากิ่งล่าง

ลักษณะทั่วไป

D iii-iv, 8-9; P ii-iii, 10-13; V i, 7-8; A iii-iv, 5; C i, 9, 8, i; TV = 31-32

ขนาดที่พบทั่วไป 48.0-95.0 mmSL แต่สามารถโตได้ถึง 153.8 mmSL (จากการศึกษาตัว
ตัวอย่างในพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาประมง กรมประมง เลขทะเบียน NIFI2608)

ส่วนปลายของครีบอกอยู่หน้าแนวจุดเริ่มต้นของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้านครีบทรวงก้านที่ 2 ของครีบท้อง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับกึ่งกลางของก้านครีบทรวงก้านสุดท้ายของครีบท้อง สัดส่วนความยาวของฐานครีบท้องเป็น 67 - 104 (87) % ของความสูงของครีบท้อง สำหรับความถี่ของจำนวนก้านครีบท้องในการศึกษาครั้งนี้พบว่า จำนวนก้านครีบท้องของครีบท้อง ครีบอก ครีบท้อง และครีบท้องไม่เท่ากันเสมอไปในตัวอย่างแต่ละตัว แต่จำนวนก้านครีบท้องเท่ากันทุกตัว

กระดูกฐานครีบท้องอันแรกอยู่เหนือกระดูกสันหลังข้อที่ 9 กระดูกฐานครีบท้องอันแรกอยู่ใต้กระดูกสันหลังข้อที่ 19 - 20

เงี่ยงใต้ตาขณะพับ ปลายเงี่ยงอยู่หลังจากแนวขอบตาด้านท้าย เงี่ยงใต้ตาทิ้งบนสั้นกว่าเงี่ยงใต้ตาทิ้งล่าง (ภาพที่ 27) โดยมีสัดส่วนเป็น 13 - 23 (18) % ของกึ่งกลาง เมื่อเงี่ยงใต้ตาทิ้งล่างออกจะเห็นว่าเงี่ยงกึ่งบนมีขนาดเล็กและสั้นมาก

ภายในโพรงจมูกประกอบด้วย olfactory epithelium เป็นกลีบเรียงซ้อนกัน 1 แถว ตรงกลางขอบด้านบนของกลีบแต่ละกลีบมีลักษณะเป็นติ่งยื่นยาว (ภาพที่ 28)

จำนวนซี่กรองเหงือกอันแรก มีทั้งหมด 12 ซี่

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 39)

ตัวอย่างสดขนาดไม่เกิน 55.0 mmSL พบลายพาดขวางลำตัวสีดำ 11 ลาย ตัวอย่างที่โตกว่านี้พบลายพาดขวางสีดำที่ลำตัวเพียง 3 ลายดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ลำตัวมีสีเหลืองเป็นมันวาว ครีบท้องมีสีเหลืองหรือสีส้ม มีจุดสีดำกระจายอยู่ที่แพนครีบท้อง

ตัวอย่างที่เก็บรักษาสภาพในพิพิธภัณฑ์ มีสีน้ำตาลอ่อน หรือสีคราม ลายพาดขวางลำตัวมีสีซีดจางลง สีที่ปรากฏที่ครีบท้องตำแหน่งต่าง ๆ จางหายไป

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

การกระจายพบเฉพาะในแม่น้ำโขงหรือแม่น้ำสายสั้นที่ไหลลงแม่น้ำโขงบริเวณตอนกลางของลุ่มน้ำ (ภาพที่ 52) บริเวณที่พบพื้นท้องน้ำเป็นดินโคลน กระแสน้ำไหลตลอดเวลา พบปลาหมูชนิดนี้ในระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคม พบชุกชุมในช่วงเดือนกุมภาพันธ์

หมายเหตุ

ปลาหมูชนิดนี้เป็นทั้งปลาตู้สวยงาม และนำไปประกอบอาหารซึ่งขายกันในราคา กิโลกรัมละ 100 บาท (สอบถามราคาเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2545 จากตลาดพงษ์เพชร จ.มุกดาหาร)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia modesta Bleeker, 1865
(ภาพที่ 24, 26, 27, 28, 40, 53 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง *Botia rubripinnis* Sauvage, 1876.

ชื่อภาษาไทย ปลาหมอขาว (ชวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)
ปลาหมूमัน (ชื่อท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ชื่อภาษาอังกฤษ Red-tail botia (Rainboth, 1996)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ กลุ่มน้ำเจ้าพระยา จ.อยุธยา ประเทศไทย

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 32 ตัวอย่าง (49.6-142.5 mmSL)

CUMZ : - uncat. 1 ตัว; 102.5 mmSL; 3 กรกฎาคม 2544; ชาย; แม่น้ำน้อย จ.สิงห์บุรี;

ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 4 ตัว จากทั้งหมด 5 ตัว; 69.2-80.3 mmSL; 17 กรกฎาคม 2544; ชาย;

แม่น้ำน้อย จ.สิงห์บุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 8 ตัว จากทั้งหมด 10 ตัว; 91.4-104.6 mmSL; 28 ตุลาคม 2544; ชาย;

แม่น้ำน้อย จ.สิงห์บุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 64 ตัว; 60.3, 61.1 mmSL; 10 พฤศจิกายน 2544;

ต๋อน; คลองส่งน้ำใกล้วัดบางพาน อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 1 ตัว; 49.6 mmSL; 26 พฤศจิกายน 2544; ชาย;

แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 4 ตัว จากทั้งหมด 44 ตัว; 66.5-71.1 mmSL; 20 ตุลาคม 2544; ลอบและ

ไซ; คลองโป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 5 ตัว; 74.6, 90.0 mmSL; 20 กุมภาพันธ์ 2545; ไม่

ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำมูล จ.อุบลราชธานี; อาจอง ประทัดสุนทรสาร

- uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 3 ตัว; 67.6, 131.7 mmSL; 27 กุมภาพันธ์ 2545; ลอบ;

แม่น้ำจันทบุรี จ.จันทบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 7 ตัว; 110.2-142.5 mmSL; 19 พฤศจิกายน 2544; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่

ใช้จับ; แม่น้ำแม่กลอง จ.ราชบุรี; ปทุม จันทรฉาย

THNHM : - F000322; 1 ตัว; 113.3 mmSL; 23 พฤศจิกายน 2513; ไม่ปรากฏเครื่องหมายที่ใช้จับ;
แม่น้ำปิง จ.เชียงใหม่; T.P.

ลักษณะเด่น

ลำตัวบวม ความลึกลำตัวบริเวณหน้าครีบล้าง 20.4-39.2, (32.91) %SL ตัวเต็มวัยไม่พบ
ลายพาดขวางที่ข้างลำตัว แต่พบลายพาดขวางที่คอดหางอาจมองเห็นเลือนลางไม่ชัดเจน ครีบทู
ครีบบนไม่พบลายพาดขวางหรือจุดสีดำกระจายอยู่

ลักษณะทั่วไป

D iii-iv, 7-8; P ii, 11-14; V i, 7-8; A iii-iv, 5; C i, 9, 7-8, i; TV = 30-31

ขนาดที่พบทั่วไป 40.0-150.0 mmSL ขนาดโตสุดที่มีรายงานจากแม่น้ำโขง ประเทศกัมพูชา
คือ 250.0 mmSL (Rainboth, 1996)

ส่วนปลายของครีบอกตรงกับจุดเริ่มต้นของฐานครีบล้าง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้าน
ครีบบางก้านที่ 2 ของครีบล้าง จุดเริ่มต้นของครีบก้นอยู่ระหว่างส่วนท้ายของฐานครีบล้างกับกึ่ง
กลางก้านครีบบางก้านสุดท้ายของครีบล้าง ความยาวของฐานครีบล้างสั้นกว่าความสูงของครีบล้าง
โดยมีสัดส่วนความยาวของฐานครีบล้างเป็น 65 - 87 (76) % ของความสูง ความถี่ของจำนวน
ก้านครีบบนว่า จำนวนก้านครีบล้างของครีบล้าง ครีบอก ครีบท้อง ครีบก้นและครีบทอง ไม่เท่ากันในตัว
อย่างทุกตัว

กระดูกฐานครีบล้างอันแรกอยู่ตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 8 หรือ 9 กระดูกฐานครีบก้นอัน
แรกอยู่ตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 18

ปลายเงี่ยงใต้ตาอยู่หลังแนวกึ่งกลางดวงตาแต่ไม่เกินแนวขอบตาด้านหลัง เงี่ยงใต้ตาทิ้งบน
สั้นกว่าเงี่ยงใต้ตาทิ้งล่าง (ภาพที่ 27) โดยมีสัดส่วนเป็น 24 - 40 (30) % ของกึ่งล่าง

โพรงจมูกประกอบด้วย olfactory epithelium ลักษณะเป็นกลีบเรียงซ้อนกัน 1 แถว ตรง
กลางของขอบด้านบนของแต่ละกลีบมีลักษณะเป็นติ่งยื่นยาว (ภาพที่ 28)

ซีกรองเหงือกอันแรก จำนวน 13-15 ซี่

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 40)

สีของตัวปลาอาจเป็นสีน้ำเงิน เขียว หรือฟ้า ครีบสีเหลืองหรือสีส้ม ตัวอย่างขนาดเล็ก (ไม่เกิน 60 mmSL) พบว่ามีลายพาดขวางสีดำที่ข้างลำตัวประมาณ 10 ลาย และบริเวณส่วนหัวพบจุดสีดำกระจายอยู่ทั่ว

ตัวอย่างที่เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ สีของตัวปลาเปลี่ยนแปลงเป็นสีเทาดำหรือสีน้ำตาลอ่อน ครีบทุกครีบเป็นสีขาวขุ่น

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบการกระจายในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำแม่กลอง และลุ่มน้ำภาคตะวันออก ส่วนใหญ่พบบริเวณตอนกลางของแต่ละลุ่มน้ำ (ภาพที่ 53 ภาพที่ 55) สภาพถิ่นอาศัยพื้นที่ตื้นน้ำลักษณะเป็นพื้นโคลน หรืออาจมีกิ่งไม้ทับถมอยู่บริเวณแหล่งน้ำแห่งนั้น พบปลาหมูชนิดนี้ตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พบชุกชุมในเดือนพฤศจิกายน

หมายเหตุ

ปลาหมูชนิดนี้นิยมนำมาประกอบอาหาร ตามท้องตลาดขายกันในราคา กิโลกรัมละ 130-140 บาท (จากการสอบถามราคาเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2544 ในตลาดสด จ.สิงห์บุรี และ จ.ชัยนาท) นอกจากนั้นแล้วยังถูกนำไปเลี้ยงเป็นปลาสวยงามเนื่องจากมีสีส้มหลายแบบ

มักพบปลาหมูชนิดนี้พร้อม ๆ กับชนิด *Botia helodes*

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Botia lecontei Fowler, 1937
(ภาพที่ 25, 26, 27, 28, 41, 54 ตารางที่ 1-5)

ชื่อพ้อง -

ชื่อภาษาไทย ปลาหมูสี (ขวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540)

ชื่อภาษาอังกฤษ Silver botia (Rainboth, 1996)

สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ ลุ่มน้ำโขง อ.เขมราฐ จ.อุบลราชธานี ประเทศไทย

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ศึกษาจำนวน 30 ตัวอย่าง (40.4-128.2 mmSL)

CUMZ : - uncat. 9 ตัว; 67.4-81.6 mmSL; 29 ธันวาคม 2544; แห; แม่น้ำเจ้าพระยา

บริเวณเขื่อนเจ้าพระยา จ.ชัยนาท; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 4 ตัว; 40.4-46.3 mmSL; 26 พฤศจิกายน 2544; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำโขง จ.นครพนม; พร ชื่นกมลพันธ์

- uncat. 2 ตัว; 72.0, 128.2 mmSL; 21 กุมภาพันธ์ 2545; ชาย; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

- uncat. 7 ตัว จากทั้งหมด 20 ตัว; 58.5-89.1 mmSL; 20 ตุลาคม 2544; ลอบและไซ; คลองโป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี; ประดิษฐ์ เพชรพิพัฒน์

- uncat. 2 ตัว จากทั้งหมด 3 ตัว; 82.5, 95.2 mmSL; 20 กุมภาพันธ์ 2545; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; แม่น้ำมูล จ.อุบลราชธานี; อาจอง ประทัดสุนทรสาร

- uncat. 2 ตัว; 85.3, 95.0 mmSL; 13 สิงหาคม 2544; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น; วัลลภา หะรังศรี

- uncat. 1 ตัว; 89.0 mmSL; 2 มกราคม 2545; ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว จ.กาฬสินธุ์; ศศาวุธ หมั่นเรียน

- uncat. 1 ตัว; 93.0 mmSL; 27 กุมภาพันธ์ 2545; ลอบ; แม่น้ำจันทบุรี จ.จันทบุรี; ธีระพล เพชรพิพัฒน์

THNHM : - F000321; 2 ตัว จากทั้งหมด 4 ตัว; 72.0, 73.8 mmSL; 22 กุมภาพันธ์ 2533;

ไม่ปรากฏเครื่องมือที่ใช้จับ; ลุ่มน้ำแม่กลอง; Tyson R. Roberts

ลักษณะเด่น

ลำตัวค่อนข้างยาว ความลึกลำตัวบริเวณหน้าครีบล้าง 20 - 31 (23) %SL ตัวเต็มวัยไม่พบลายพาดขวางที่ข้างลำตัว ยกเว้นมีลายพาดขวางที่คอหาง 1 ลาย ครีบทูครีบไม่พบลายพาดขวางหรือจุดสีดำกระจายอยู่

ลักษณะทั่วไป

D iii-v, 8; P ii, 10-14; V i, 7; A ii-iv, 4-5; C i, 9, 8, i; TV = 32-34

ขนาดที่พบทั่วไปคือ 40.0-130.0 mmSL มีรายงานในแม่น้ำโขง ประเทศกัมพูชา ว่าโตถึง 150.0 mmSL (Rainboth, 1996)

ส่วนปลายของครีบอกอยู่หน้าจุดเริ่มต้นของครีบล้าง จุดเริ่มต้นของครีบท้องตรงกับก้านครีบแขนงก้านที่ 1 ของครีบล้าง จุดเริ่มต้นของครีบก้นตรงกับปลายสุดของก้านครีบแขนงก้านสุดท้ายของครีบล้าง สัดส่วนของความยาวของฐานครีบล้างเป็น 72 – 107 (89) % ของความสูงของครีบล้าง ความถี่ของจำนวนก้านครีบจากการศึกษาพบว่า จำนวนก้านครีบของครีบล้าง ครีบอก และครีบก้นไม่เท่ากันในตัวอย่างแต่ละตัว แต่จำนวนก้านครีบท้อง และก้านครีบก้นมีจำนวนที่เท่ากันทุกตัว

กระดูกฐานครีบล้างอันแรกตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 9 กระดูกฐานครีบก้นอันแรกตรงกับกระดูกสันหลังข้อที่ 20

ปลายสุดของเงี่ยงใต้ตาอยู่หลังแนวกึ่งกลางดวงตาแต่ไม่เกินแนวขอบตาด้านบนทำย เงี่ยงใต้ตากิ่งบนสั้นกว่าเงี่ยงใต้ตากึ่งล่าง (ภาพที่ 27) โดยมีสัดส่วนเป็น 28 – 44 (35) % ของกึ่งล่าง

โพรงจมูกประกอบด้วย olfactory epithelium ลักษณะเป็นกลีบเรียงซ้อนกัน 1 แถว ที่ขอบด้านบนของแต่ละกลีบพบติ่งยื่นยาวอยู่ในตำแหน่งที่เยื้องเข้าด้านในตัวปลา (ภาพที่ 28)

ซีกรองเหงือกอันแรก จำนวน 12 ซี

สีที่ปรากฏบนตัวปลา (ภาพที่ 41)

ปลาหมูชนิดนี้เป็นอีกชนิดที่มีสีตัวขณะสดหลายสีคือ สีเขียว สีเหลือง สีเทา สีเทาแดง สีน้ำเงิน หรือสีขาวเผือก ครีบเป็นสีเหลืองหรือเขียว แถบพาดขวางที่คอดหางเป็นสีดำ ตัวอย่างขนาดเล็กพบว่ามียาวพาดขวางสีดำประมาณ 7 ลาย

ตัวอย่างที่เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ มีสีซีดจางกว่าตัวอย่างขณะสด

การกระจายและสภาพถิ่นอาศัยในธรรมชาติ

พบปลาหมูชนิดนี้ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำภาคตะวันออก (แม่น้ำจันทบุรี) และลุ่มน้ำภาคตะวันตก (แม่น้ำแม่กลอง) แสดงดังภาพที่ 54 และภาพที่ 55 บริเวณที่พบพื้นท้องน้ำเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ หรือบริเวณด้านท้ายเขื่อน ท้ายฝาย ในลำคลองและแม่น้ำ พบทั่วไปในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคม พบชุกชุมในเดือนมกราคม

หมายเหตุ

ปลาหมูชนิดนี้ถูกจับมารับประทานเป็นอาหาร แต่จะมีปริมาณที่น้อยกว่าปลาหมู *Botia modesta* ขายกันในราคาเดียวกันเพราะผู้ค้าจะวางขายปะปนกันไป เนื่องจากคิดเหมาว่าเป็นชนิดเดียวกัน นอกจากใช้รับประทานแล้วยังเป็นปลาตู้สวยงามอีกด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความถี่ของจำนวนก้านครีบหลัง (Dorsal fin) ของปลาหมูชนิดที่พบในประเทศไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์	ก้านครีบเดี่ยว					ก้านครีบแขนง							
	ii	iii	iv	V		7	8	9	10	11	12	13	
<i>Botia beauforti</i>		9	21										
<i>Botia berdmorei</i>	3	2					1		2				
<i>Botia caudipunctata</i>		16	14				28	2					
<i>Botia eos</i>		16	9						17	8			
<i>Botia helodes</i>		4	23	3							16	14	
<i>Botia lecontei</i>		7	22	1			30						
<i>Botia longidorsalis</i>	1	3	3					7					
<i>Botia modesta</i>		21	11				1	31					
<i>Botia morleti</i>	1	25	4				1	29					
<i>Botia nigrolineata</i>	5	25					2	27	1				
<i>Botia rostrata</i>		2							2				
<i>Botia sidthimunki</i>			5					5					
<i>Botia splendida</i>			5						5				

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความถี่ของจำนวนก้านครีบออก (Pectoral fin) ของปลาหมึกชนิดที่พบในประเทศไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์	ก้านครีบเดี่ยว		ก้านครีบแขนง											
	ii	iii	8	9	10	11	12	13	14	15				
<i>Botia beauforti</i>	30			1	7	12	9	1						
<i>Botia berdmorei</i>	5					3	2							
<i>Botia caudipunctata</i>	28	2			6	11	11	2						
<i>Botia eos</i>	25			2	12	10	1							
<i>Botia helodes</i>	30					3	14	11	1	1				
<i>Botia lecontei</i>	30				4	9	11	4	2					
<i>Botia longidorsalis</i>	7		1	1	4		1							
<i>Botia modesta</i>	32					9	17	5	1					
<i>Botia morleti</i>	30			1	22	6	1							
<i>Botia nigrolineata</i>	18	12		2	14	13	1							
<i>Botia rostrata</i>	2							1	1					
<i>Botia sidthimunki</i>	5		1			3								
<i>Botia splendida</i>	5				4	1								

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความถี่ของจำนวนก้านครีบท้อง (Pelvic fin) ของปลาหมึกชนิดที่พบในประเทศไทย

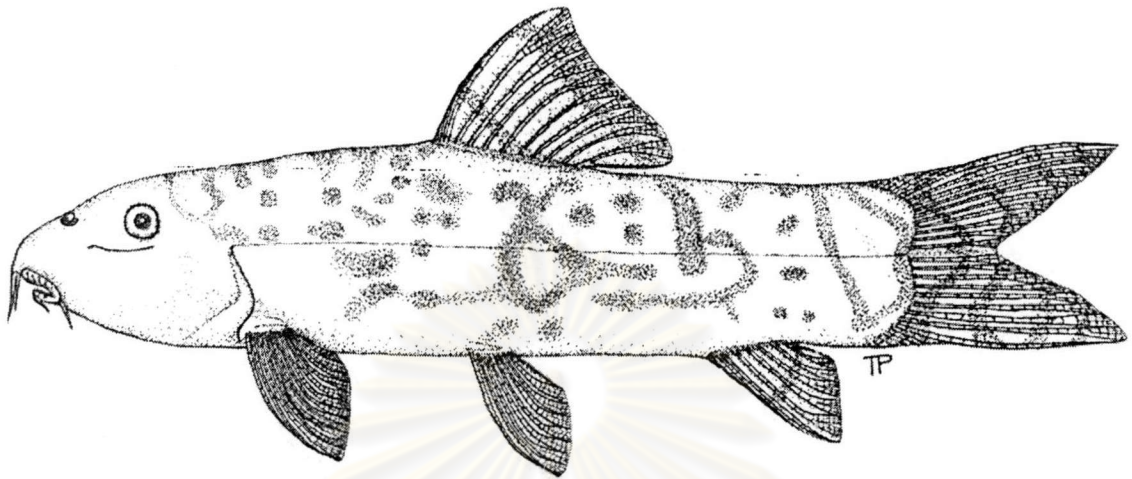
ชื่อวิทยาศาสตร์	ก้านครีบเดี่ยว		6	7	8
	i	ii			
<i>Botia beauforti</i>	30			30	
<i>Botia berdmorei</i>	5			5	
<i>Botia caudipunctata</i>	30			29	1
<i>Botia eos</i>	25			25	
<i>Botia helodes</i>	30			30	
<i>Botia lecontei</i>	30			30	
<i>Botia longidorsalis</i>	7			7	
<i>Botia modesta</i>	32			31	1
<i>Botia morleti</i>	30			30	
<i>Botia nigrolineata</i>	29	1	1	29	
<i>Botia rostrata</i>	2			2	
<i>Botia sidhimunki</i>	5			5	
<i>Botia splendida</i>	5			5	

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความถี่ของจำนวนก้านครีบกัน (Anal fin) ของปลาหมูชนิดที่พบในประเทศไทย

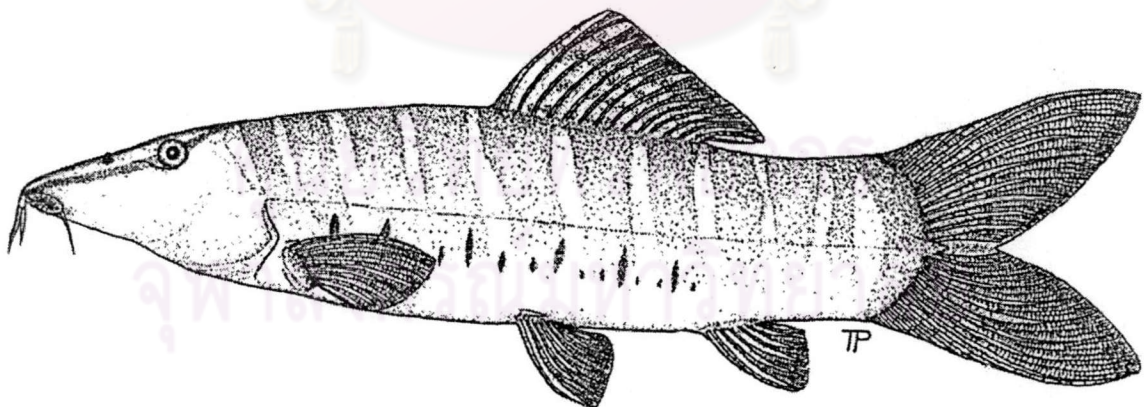
ชื่อวิทยาศาสตร์	ก้านครีบเดี่ยว				ก้านครีบแขนง
	ii	iii	iv		
<i>Botia beauforti</i>		20	10		4
<i>Botia berdmorei</i>	5				
<i>Botia caudipunctata</i>		29	1		
<i>Botia eos</i>	4	19	2		
<i>Botia helodes</i>	1	14	15		
<i>Botia lecontei</i>	1	12	16		1
<i>Botia longidorsalis</i>	6	1			
<i>Botia modesta</i>		28	4		
<i>Botia morleti</i>	5	25			
<i>Botia nigrolineata</i>	5	25		1	
<i>Botia rostrata</i>		2			
<i>Botia sidthimunki</i>		3	2		
<i>Botia splendida</i>			5		

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบความถี่ของจำนวนก้านครีบหาง (Caudal fin) ของปลาหมุชนิดที่พบในประเทศไทย

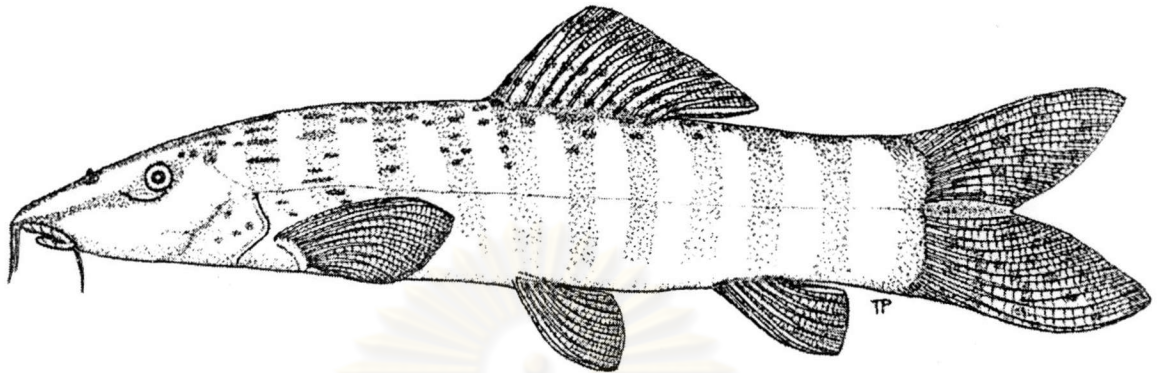
Scientific name	ครีบหางแพนบน			ครีบหางแพนล่าง		
	i	9		8	7	i
<i>Botia beauforti</i>	30	30		29	1	30
<i>Botia berdmorei</i>	5	5		5		5
<i>Botia caudipunctata</i>	30	30		30		30
<i>Botia eos</i>	25	25		25		25
<i>Botia helodes</i>	30	30		30		30
<i>Botia lecontei</i>	30	30		30		30
<i>Botia longidorsalis</i>	7	7		7		7
<i>Botia modesta</i>	32	32		31	1	32
<i>Botia morleti</i>	30	30		30		30
<i>Botia nigrolineata</i>	30	30		29	1	30
<i>Botia rostrata</i>	2	2		2		2
<i>Botia sidhimunki</i>	5	5		4	1	5
<i>Botia splendida</i>	5	5		5		5

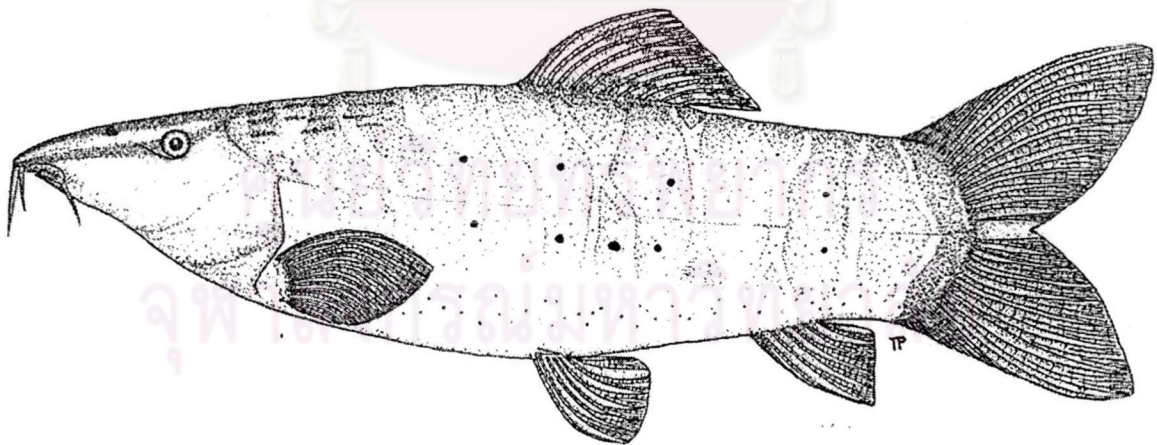
ภาพที่ 13 *Botia rostrata* Günther, 1868 (NIFI 2365; 135.4 mmSL; กุมภาพันธุ์ 2532;
แม่น้ำเมย จ.ตาก)

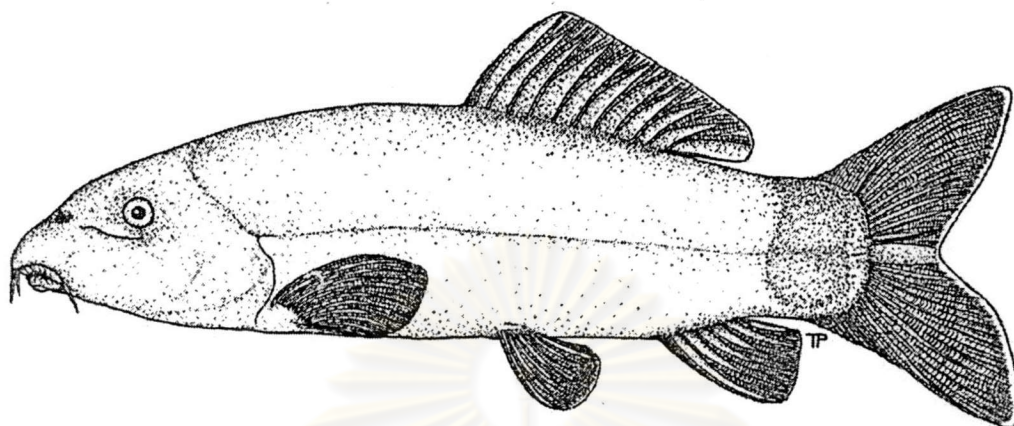
ภาพที่ 14 *Botia helodes* Sauvage, 1876 (CUMZ uncat.; 168.7 mmSL; 21 กุมภาพันธุ์ 2545;
แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร)

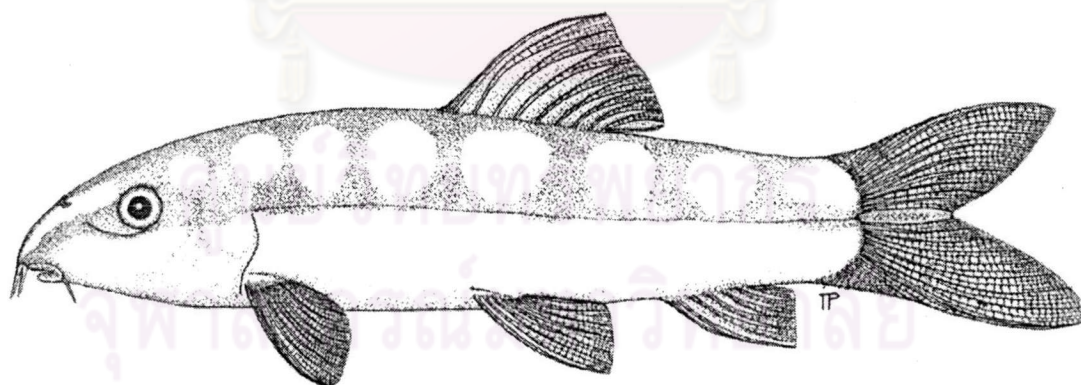
ภาพที่ 15 *Botia berdmorei* (Blyth, 1860) (CUMZ uncat.; 112.0 mmSL; มิถุนายน 2545;
ลุ่มน้ำตะนาวศรี ประเทศพม่า)

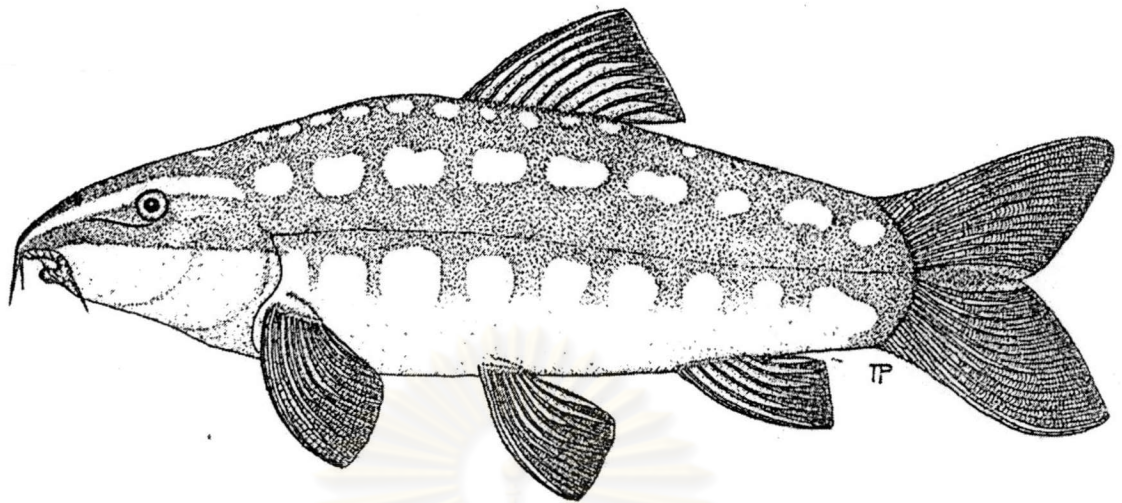
ภาพที่ 16 *Botia beauforti* Smith, 1931 (CUMZ uncat.; 143.8 mmSL; 21 กุมภาพันธ์ 2545;
แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร)

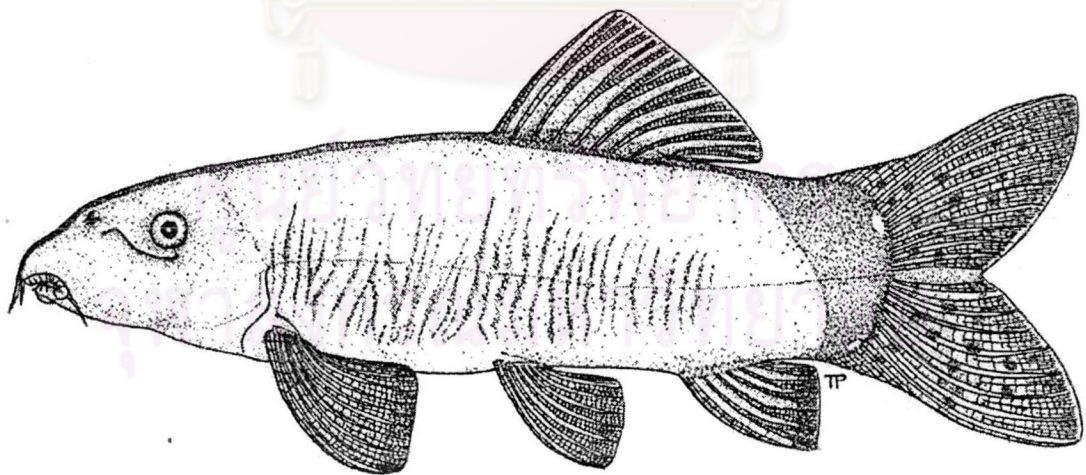
ภาพที่ 17 *Botia eos* Taki, 1972 (CUMZ uncat.; 83.4 mmSL; 1 กุมภาพันธ์ 2545;
แม่น้ำโขง จ.อุบลราชธานี)

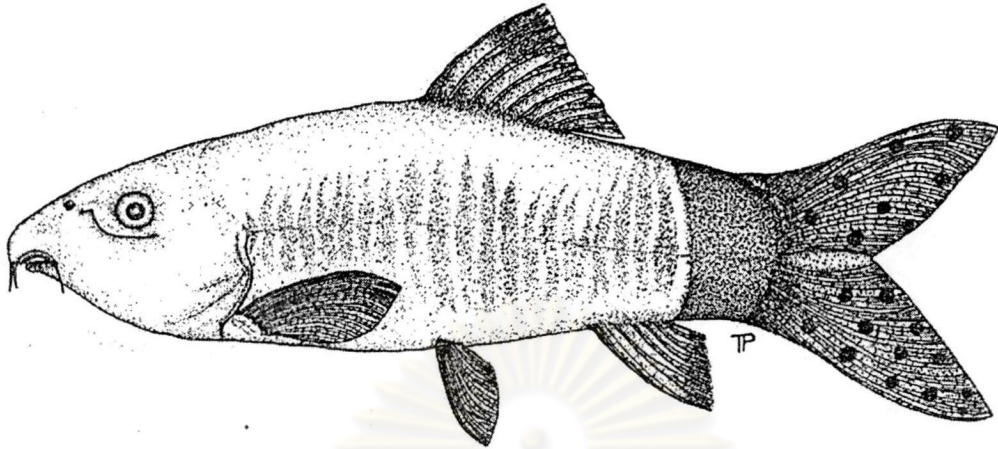
ภาพที่ 18 *Botia sidhimunki* Klausewitz, 1959
(ที่มา : Kottelat, 2001b)

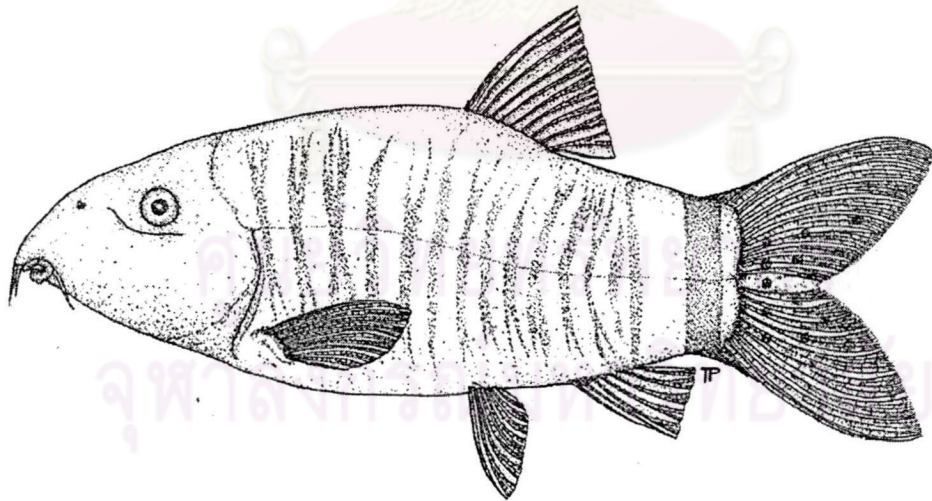
ภาพที่ 19 *Botia nigrolineata* Kottelat & Chu, 1987 (CUMZ uncat.; 66.9 mmSL;
ไม่มีข้อมูลวันที่และสถานที่เก็บตัวอย่าง)

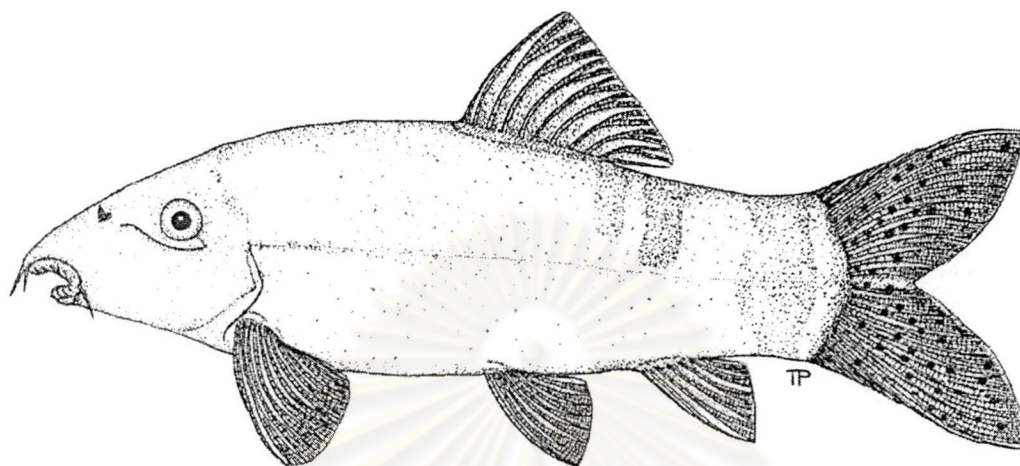
ภาพที่ 20 *Botia morleti* Tirant, 1885 (CUMZ uncat.; 57.1 mmSL; 8 ธันวาคม 2544;
คลองปิ้งน้ำร้อน จ.จันทบุรี)

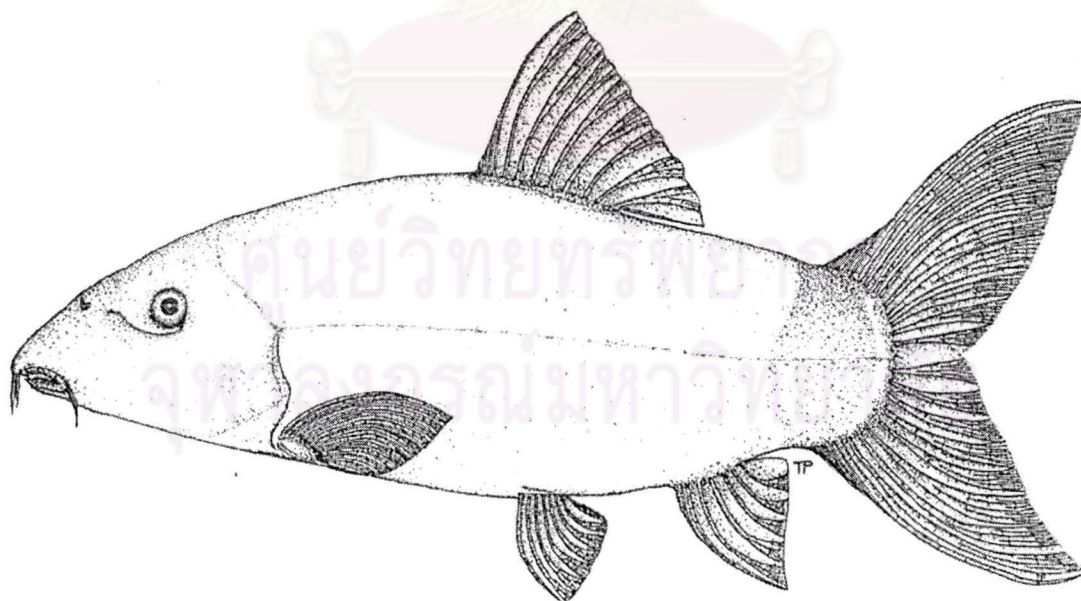
ภาพที่ 21 *Botia splendida* Roberts, 1995 (NIFI 2375; 49.0 mmSL; พ.ศ.2530;
อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี)

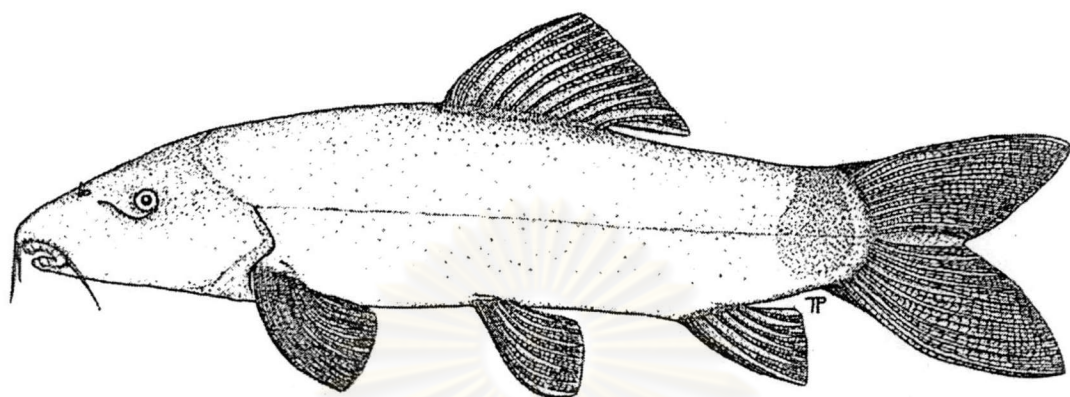
ภาพที่ 22 *Botia longidorsalis* Taki & Doi, 1995 (NIFI uncat.; 43.7 mmSL; 31 มีนาคม 2541;
แม่น้ำโขง แก่งกะเบา จ.มุกดาหาร)

ภาพที่ 23 *Botia caudipuntata* Taki & Doi, 1995 (CUMZ uncat.; 88.8 mmSL;
21 กุมภาพันธ์ 2545; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร)

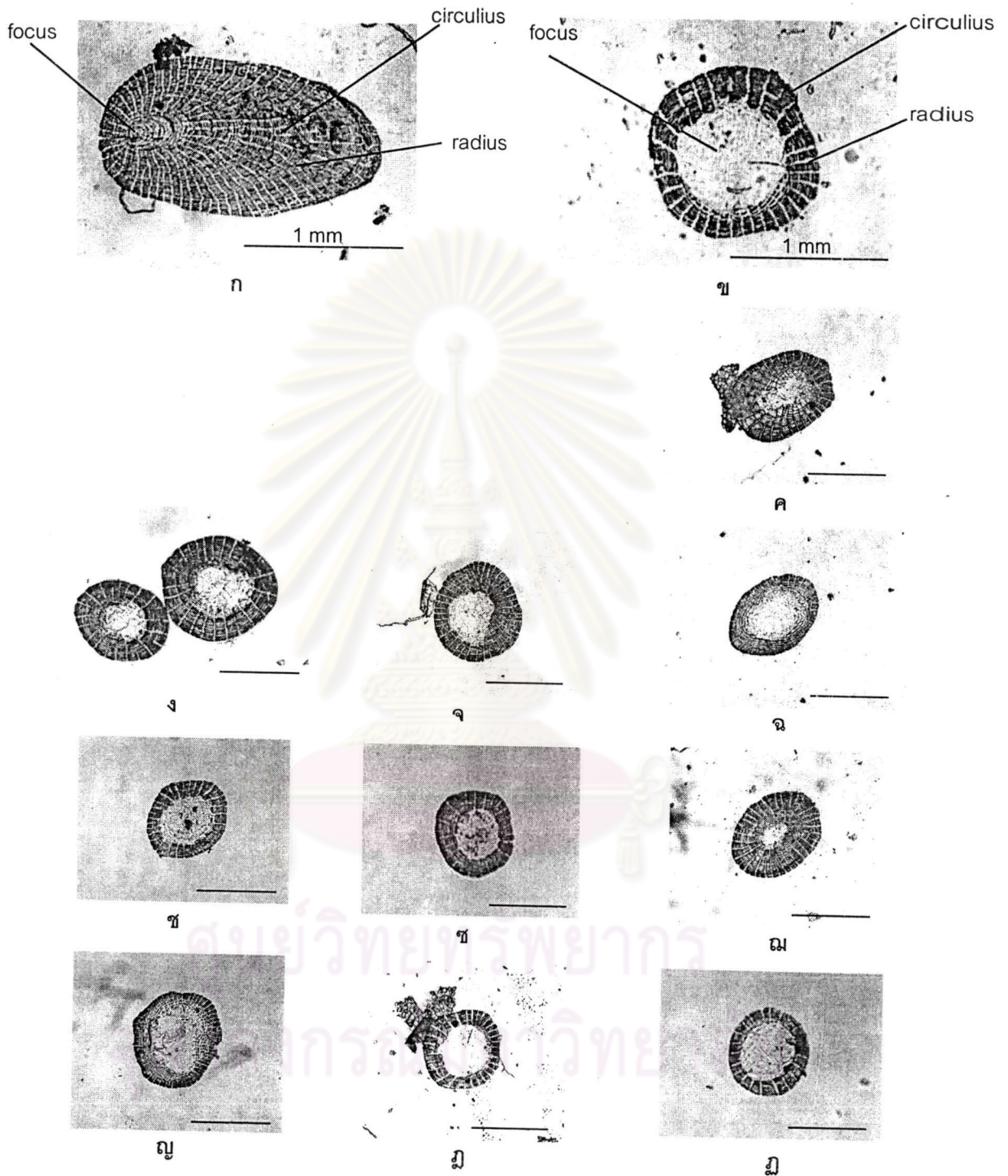

ภาพที่ 24 *Botia modesta* Bleeker, 1865 (CUMZ uncat.; 102.5 mmSL; 3 กรกฎาคม 2544;
แม่น้ำน้อย จ.สิงห์บุรี)

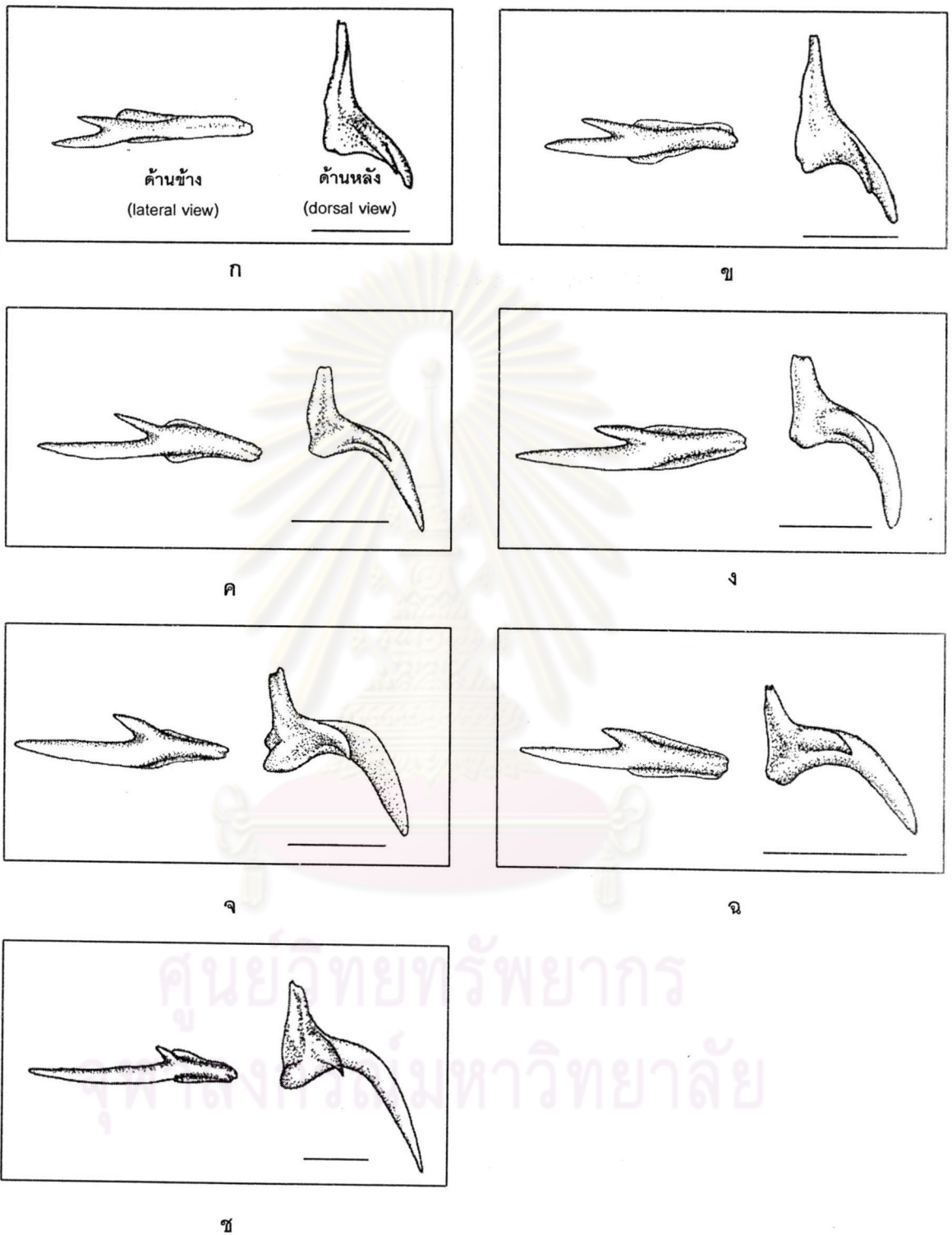

ภาพที่ 25 *Botia lecontei* Fowler, 1937 (CUMZ uncat.; 128.2 mmSL; 21 กุมภาพันธ์ 2545;
แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร)

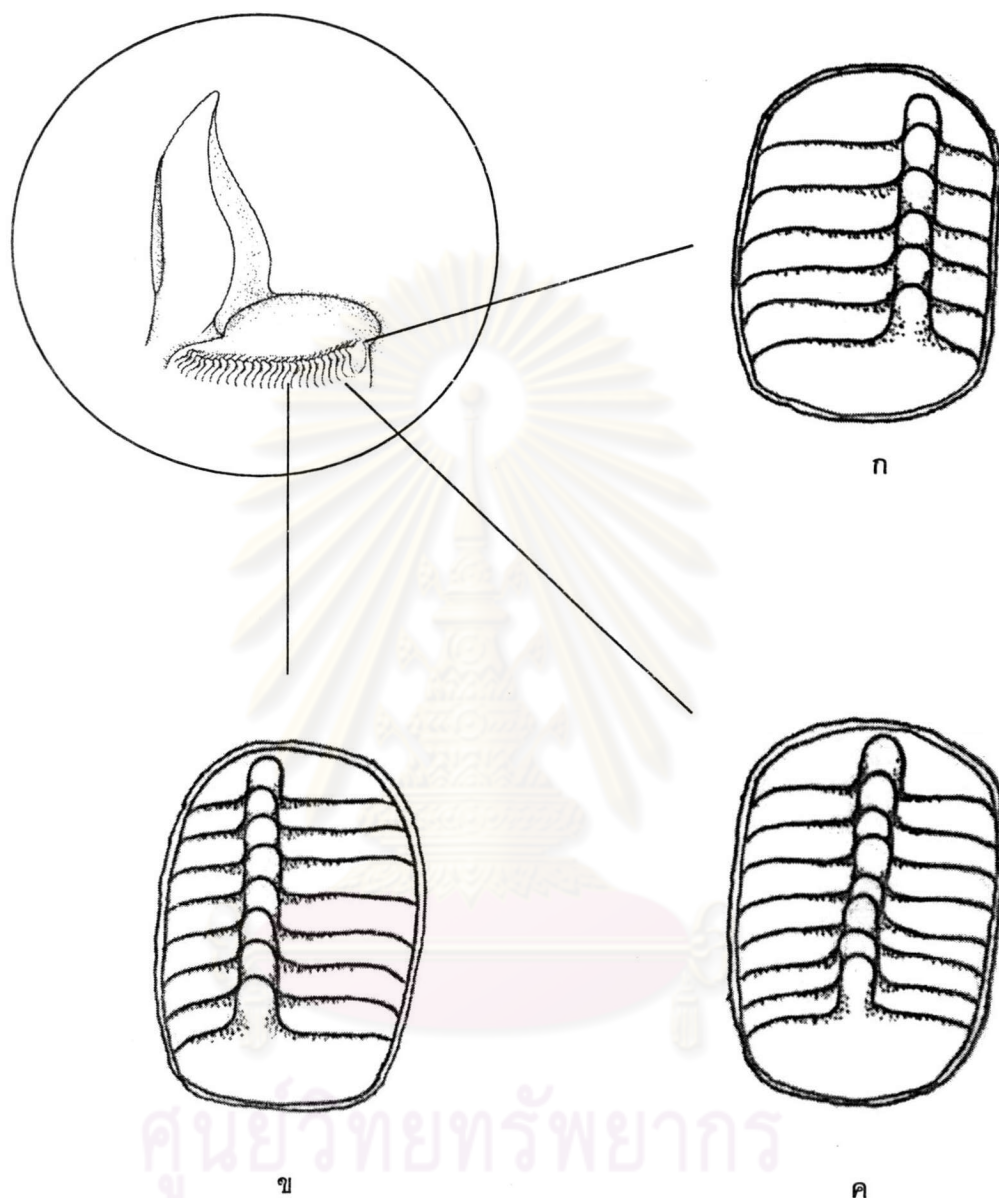
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 26 เปรียบเทียบลักษณะเกล็ดของ *Botia rostrata* (ก) กับ *B. eos* (ข), *B. beauforti* (ค), *B. berdmorei* (ง), *B. caudipunctata* (จ), *B. helodes* (ฉ), *B. lecontei* (ช), *B. longidorsalis* (ซ), *B. modesta* (ฅ), *B. morleti* (ญ), *B. nigrolineata* (ฎ) และ *B. splendida* (ฏ) (— = 1 mm)

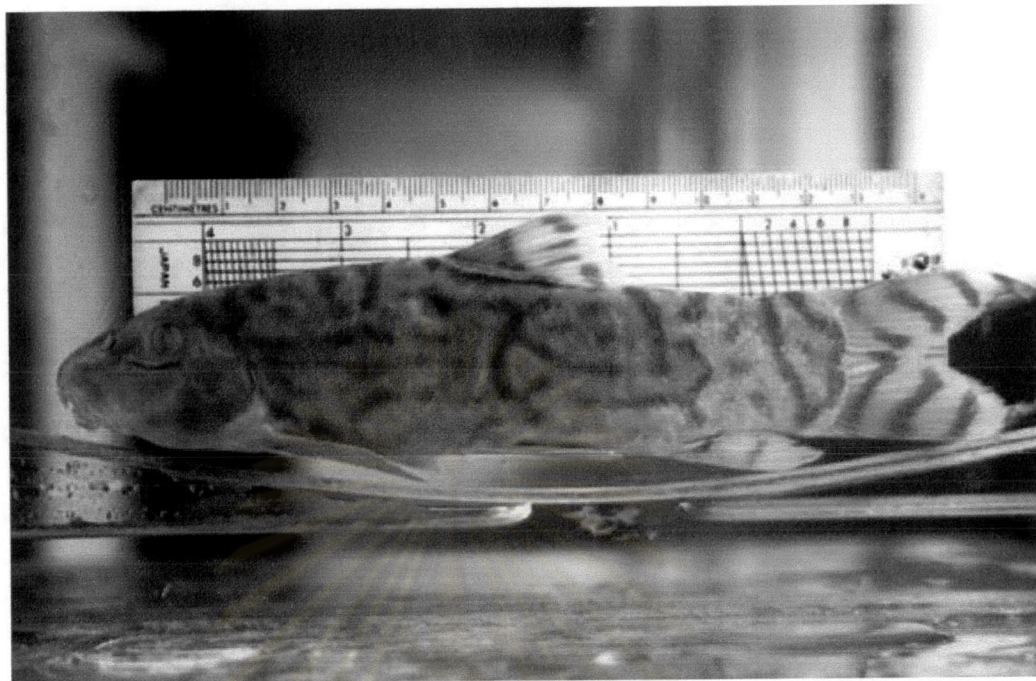

ภาพที่ 27 ลักษณะทั่วไปของเงี่ยงใต้ตาด้านขวาของ *Botia beauforti* (ก), *B. helodes* (ข), *B. eos* (ค), *B. lecontei* (ง), *B. modesta* (จ), *B. morleti* (ฉ) และ *B. caudipunctata* (ช); (— = 5 mm)

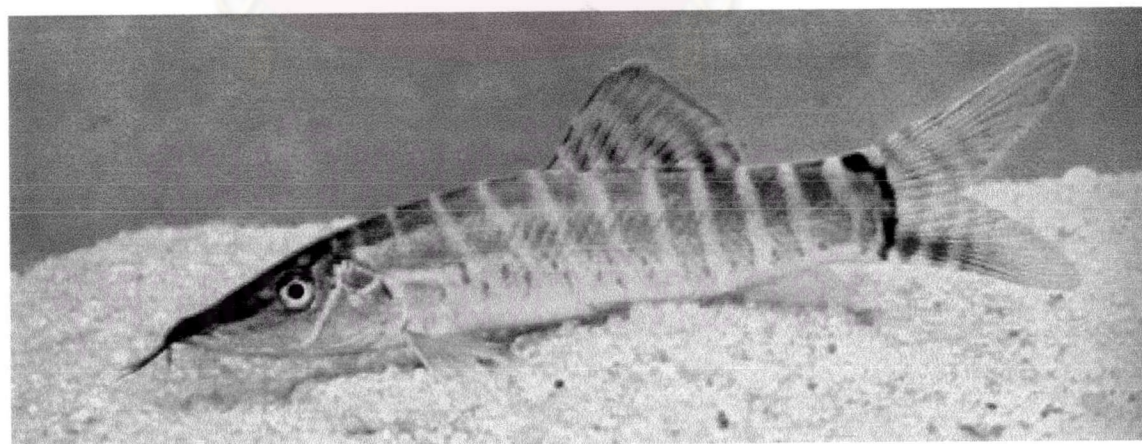

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

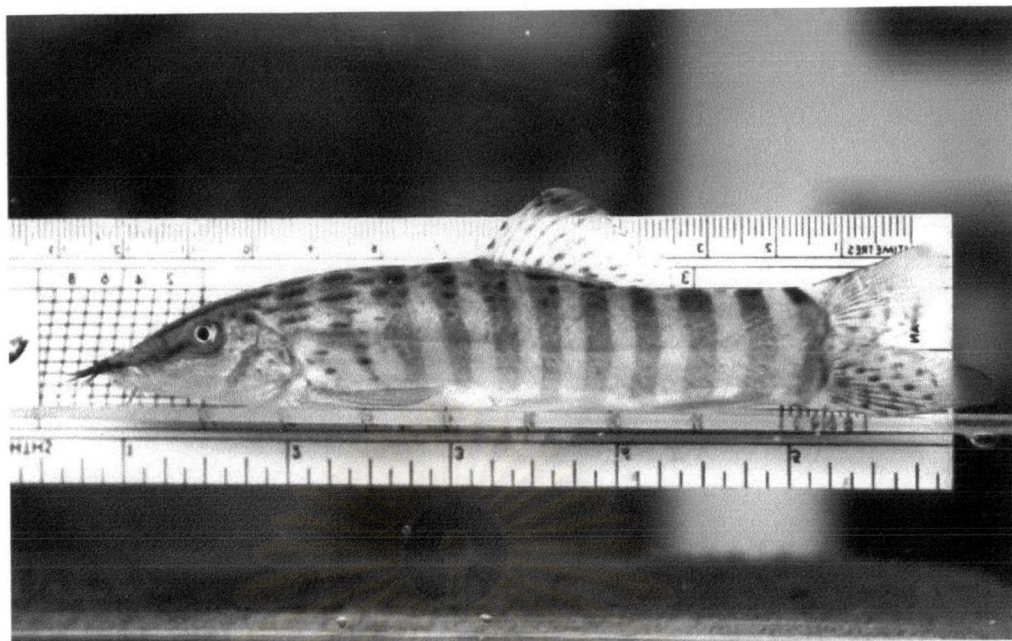
ภาพที่ 28 แสดงตำแหน่งตั้งยื่นยาวของ olfactory epithelium จากโพรงจมูกด้านซ้าย, ก = ตำแหน่งของติ่งปลาหมูชนิด *Botia lecontei* ซึ่งชิดไปทางด้านในตัวของปลา, ข = ตำแหน่งของติ่งปลาหมูชนิด *B. nigrolineata* ที่ชิดมาทางด้านนอกของตัวของปลา, ค = ตำแหน่งของติ่งอยู่ตรงกลางขอบกึ่งของปลาหมูชนิด *B. beauforti*, *B. caudipuntata*, *B. eos*, *B. helodes*, *B. modesta* และ *B. morleti*

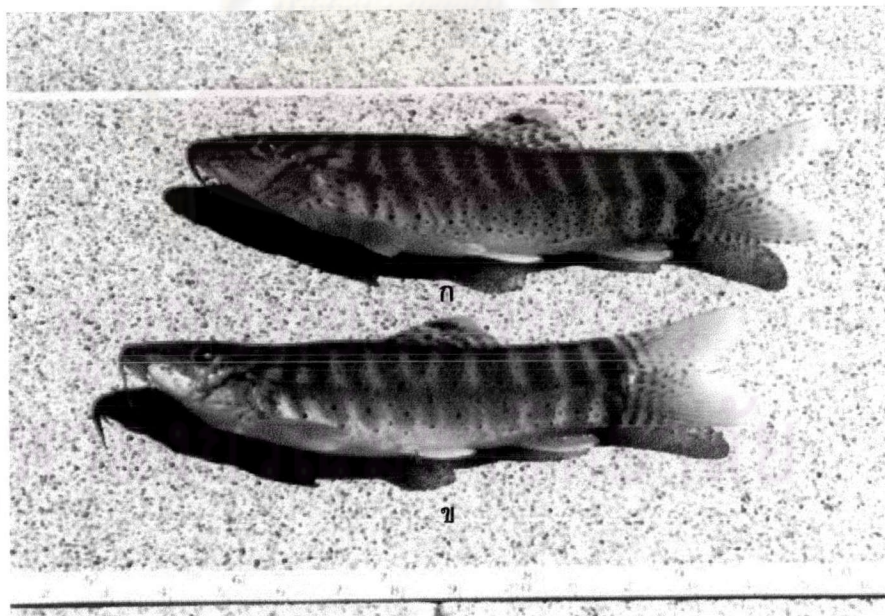
ภาพที่ 29 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมูชนิด *Botia rostrata*
(NIFI 2365; 135.4 mmSL; กุมภาพันธุ์ 2532; แม่น้ำเมย จ.ตาก)

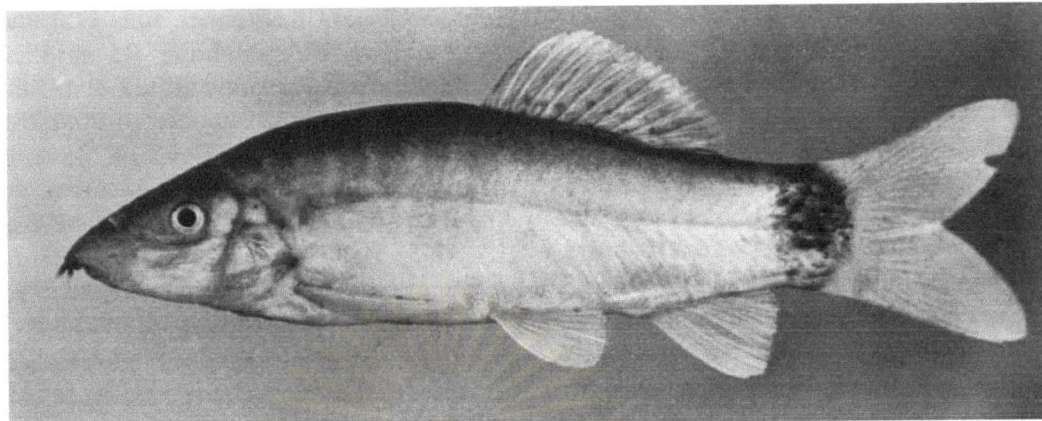
ภาพที่ 30 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมูชนิด *Botia helodes*
(ที่มา : Günther, 1959)

ภาพที่ 31 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมูชนิด *Botia berdmorei*
(CUMZ uncat.; 112.0 mmSL; มิถุนายน 2545; ลุ่มน้ำตะนาวศรี ประเทศพม่า)

ภาพที่ 32 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมูชนิด *Botia beauforti*
(CUMZ uncat.; ก=85.8, ข=98.4 mmSL; 26 มีนาคม 2545; คลองบालา อ.แว้ง จ.นราธิวาส)

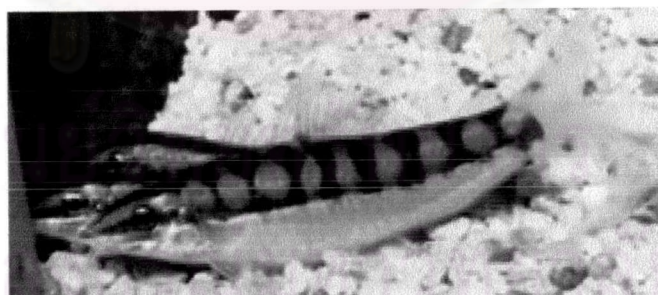

ภาพที่ 33 ลวดลายที่ปรากฏบนตัวปลาหมุชนิด *Botia eos*

(Holotype; NSMT-P 14537; 52.5 mmSL; 9 ตุลาคม 2513; น้ำจืด ประเทศลาว (Taki, 1972))

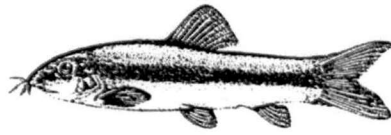
ก

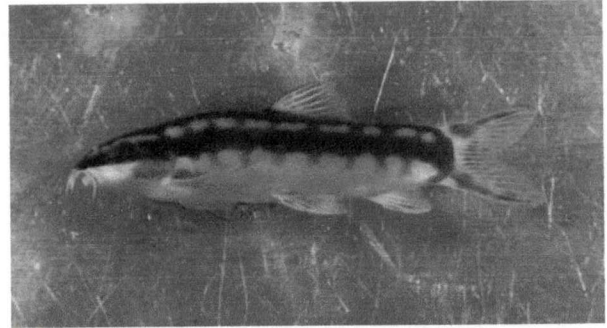
ข

ภาพที่ 34 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมุชนิด *Botia sidthimunki*

(ที่มา : ก = Klausowitz, 1959; ข = <http://aquaweb.pair.com/LOACH/loach.shtml>)

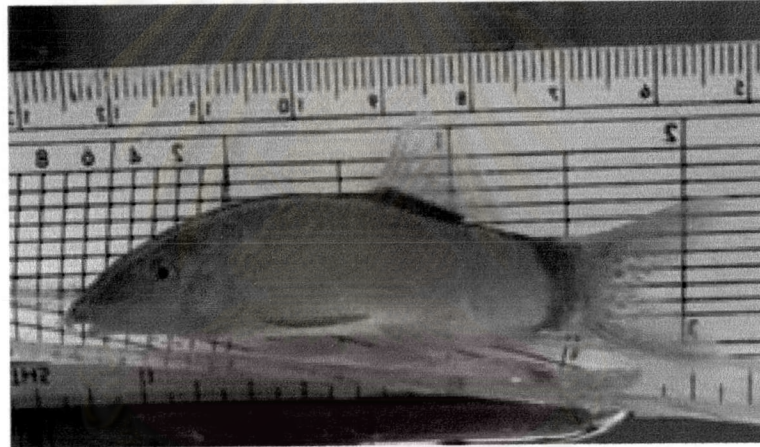
ก

ข

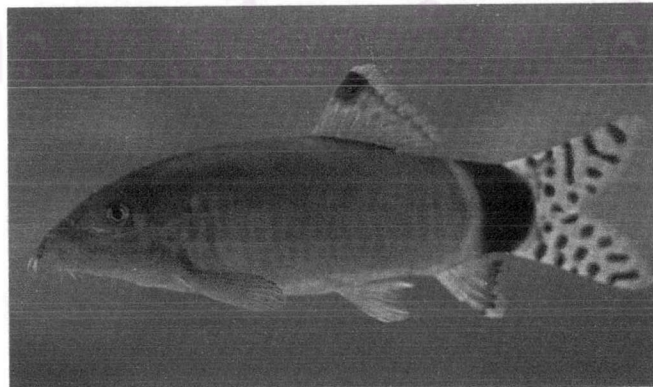
ภาพที่ 35 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมุชนิด *Botia nigrolineata*

(ก = Holotype; KIZ 735198; 34.6 mmSL; พฤษภาคม 2516; สิบสองปันนา ประเทศจีน (Kottelat and Chu, 1987); ข = CUMZ uncat.; 66.9 mmSL; ไม่มีข้อมูลวันที่และสถานที่เก็บตัวอย่าง)

ภาพที่ 36 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมุชนิด *Botia morleti*

(CUMZ uncat.; 57.0 mmSL; 8 ธันวาคม 2544; คลองโป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี)

ภาพที่ 37 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมุชนิด *Botia splendida*

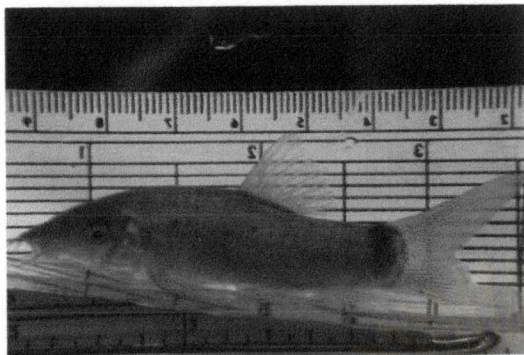
(Paratype; CAS 82353; 62.0 mmSL; 10 เมษายน 2538; บ้านหินลาด ประเทศกัมพูชา (Roberts 1995))

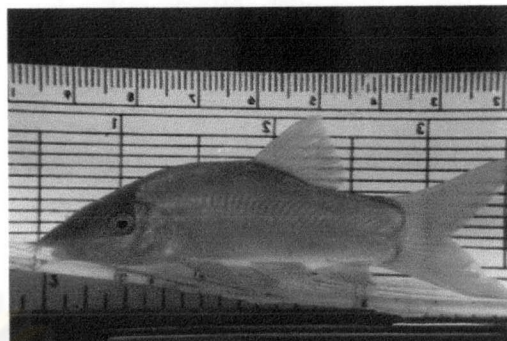
ภาพที่ 38 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมุชนิด *Botia longidorsalis*
(ที่มา : http://aquaweb.pair.com/LOACH/botia_longidorsalis.shtml)

ภาพที่ 39 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมุชนิด *Botia caudipunctata*
(CUMZ uncat.; 90.3 mmSL; 21 กุมภาพันธ์ 2545; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร)

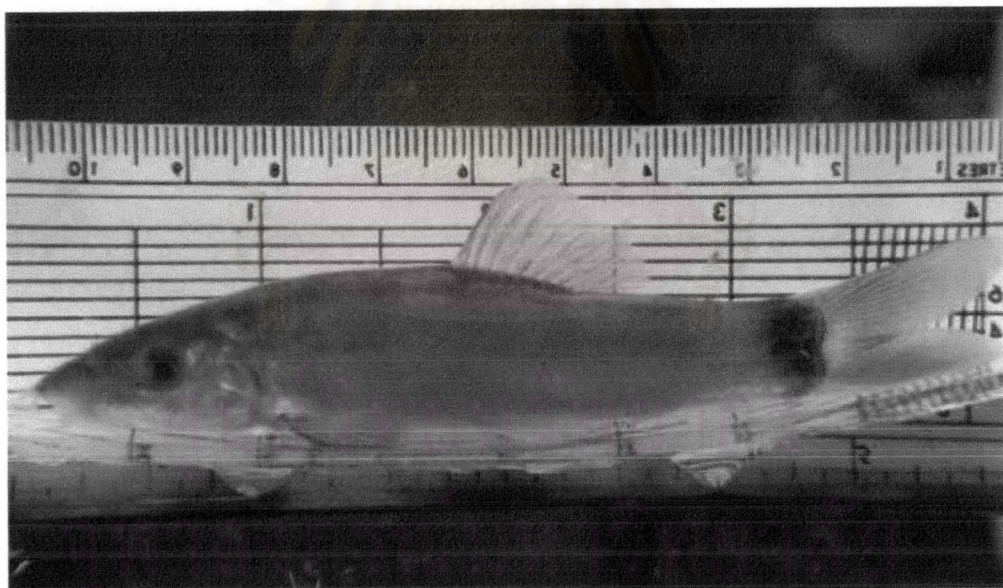

ก

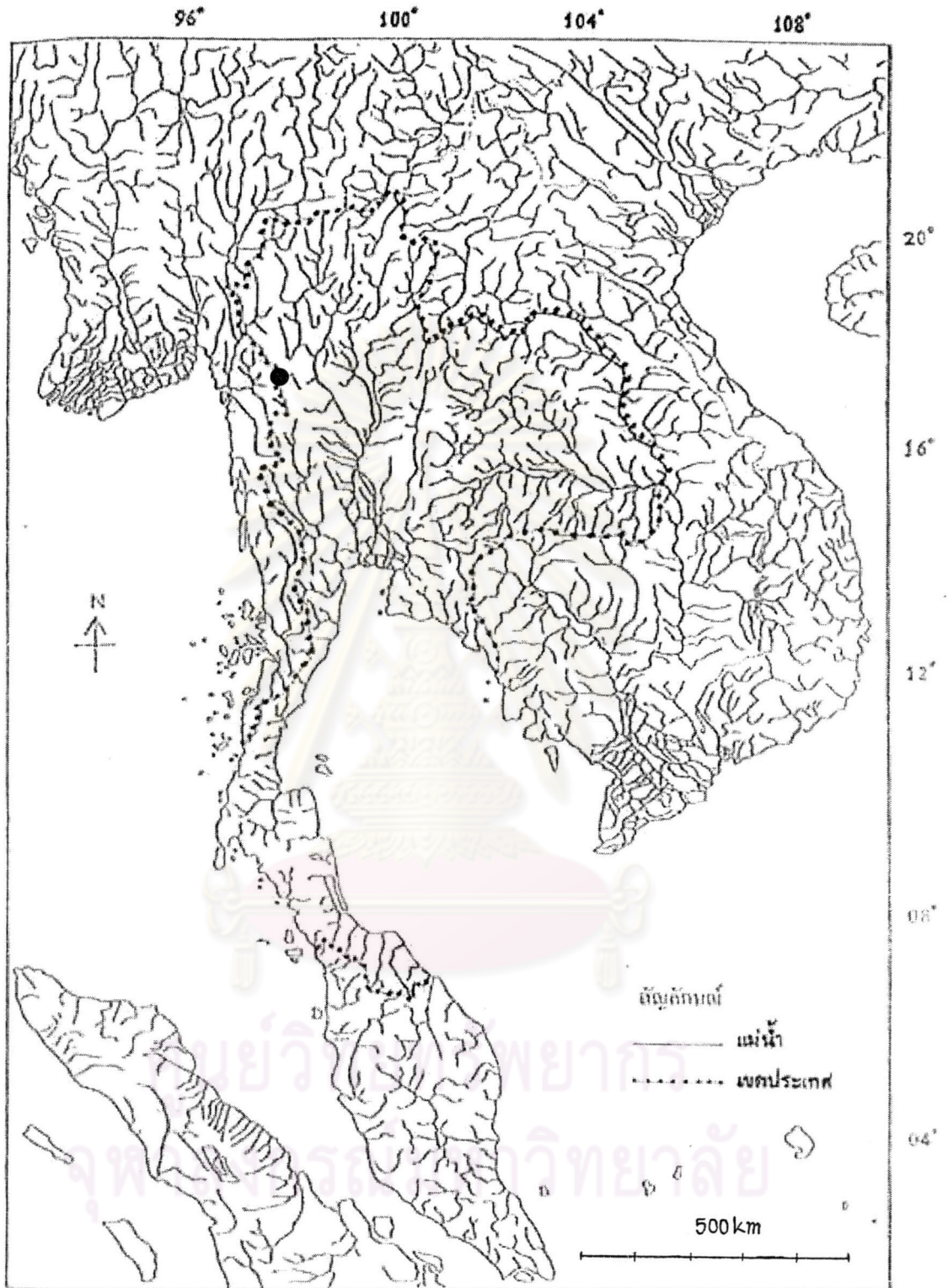

ข

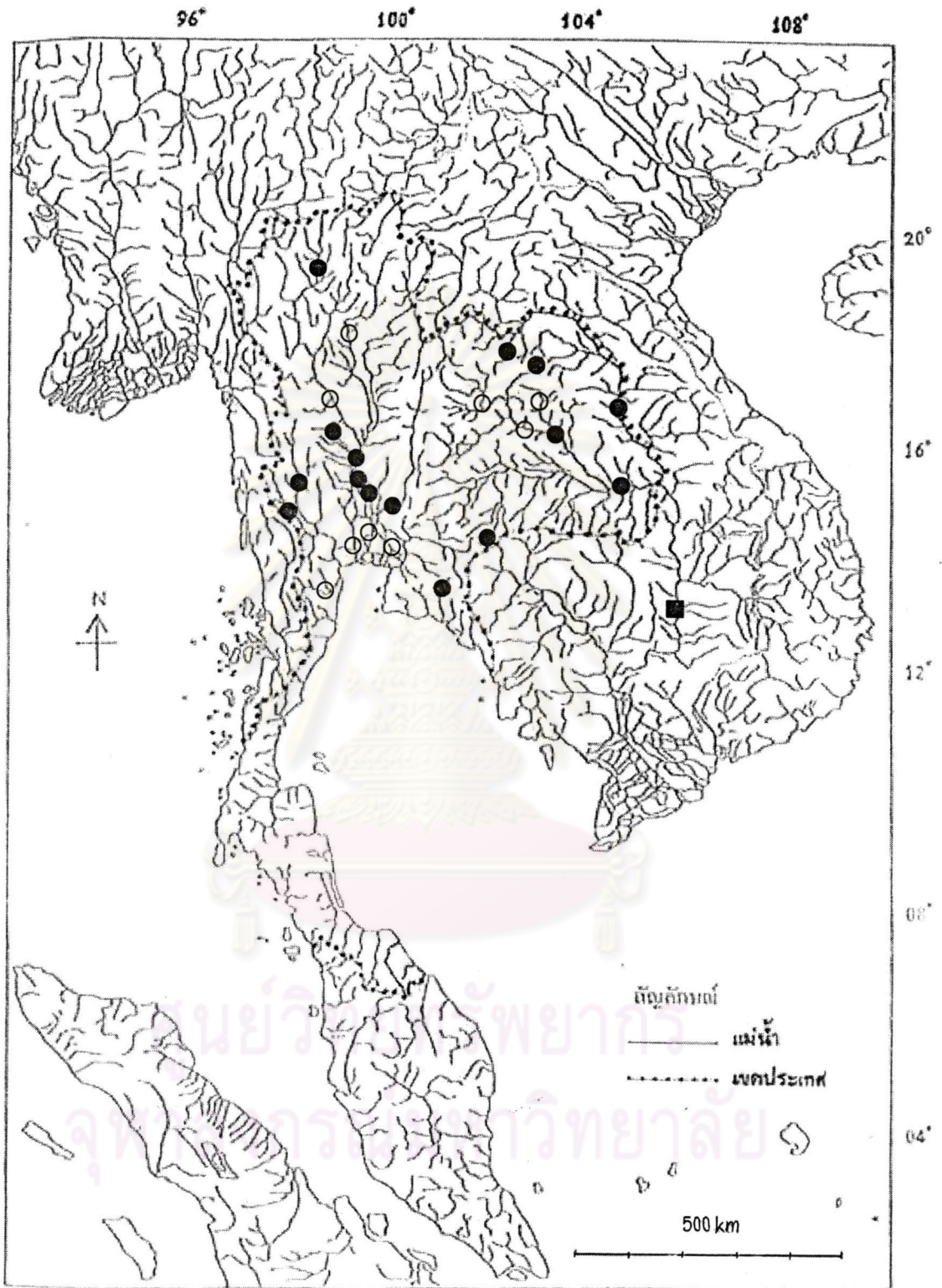
ภาพที่ 40 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมูชนิด *Botia modesta*
 (CUMZ uncat.; ก=66.0 mmSL; 10 พฤศจิกายน 2544; คลองส่งน้ำใกล้วัดบางพาน อ.ท่าม่วง
 จ.ลพบุรี และ ข=58.0 mmSL; 26 พฤศจิกายน 2544; แม่น้ำโขง จ.มุกดาหาร)

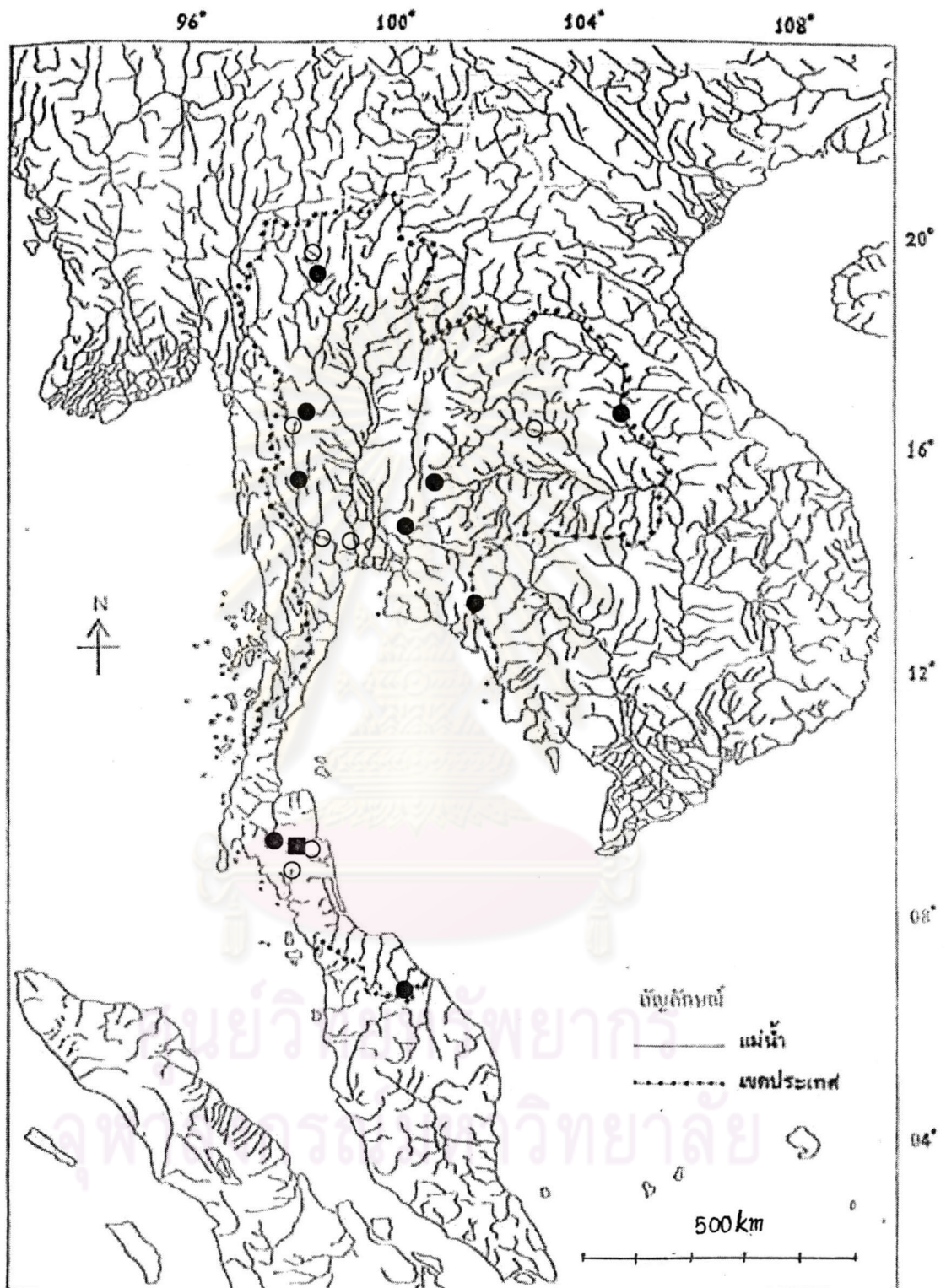
ภาพที่ 41 ลวดลายและสีที่ปรากฏบนตัวปลาหมู *Botia lecontei*
 (CUMZ uncat.; 80.0 mmSL; 29 ธันวาคม 2544; แม่น้ำเจ้าพระยา จ.ชัยนาท)

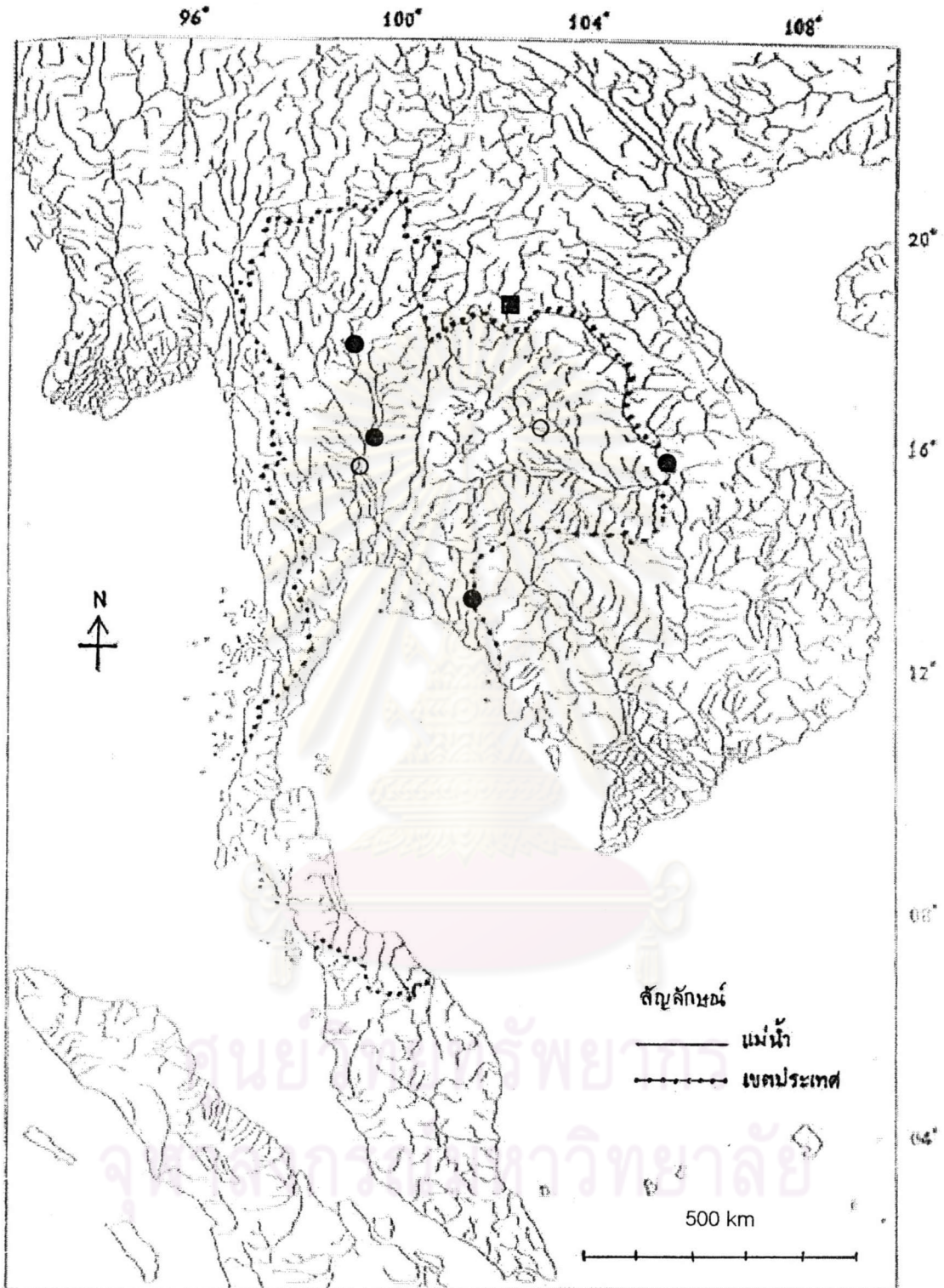
ภาพที่ 42 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia rostrata* ในประเทศไทย (● = จากการศึกษานี้)

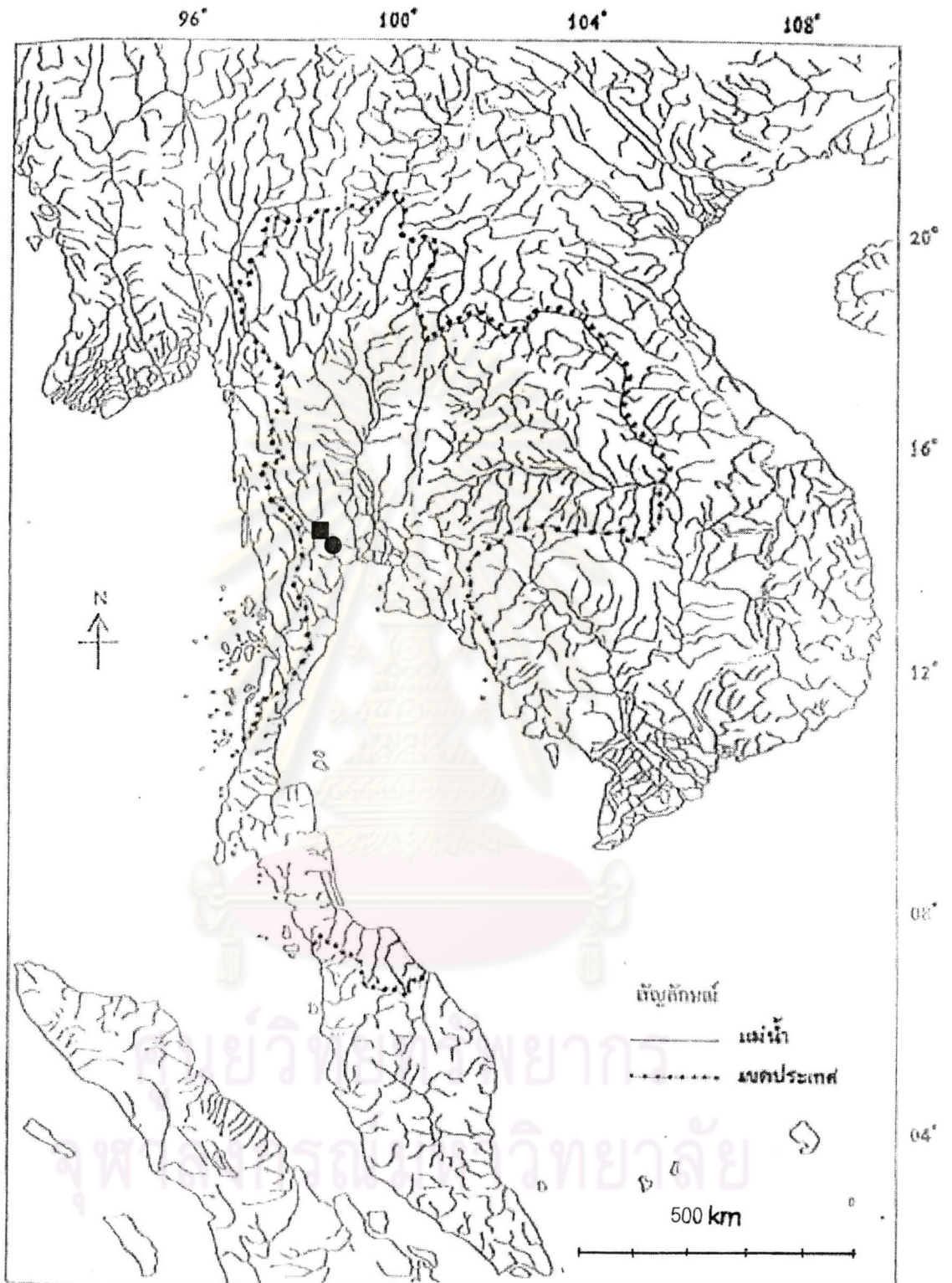
ภาพที่ 43 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia helodes* ในประเทศไทย (● = จากการศึกษานี้, ○ = จากที่มีรายงานในเอกสาร, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

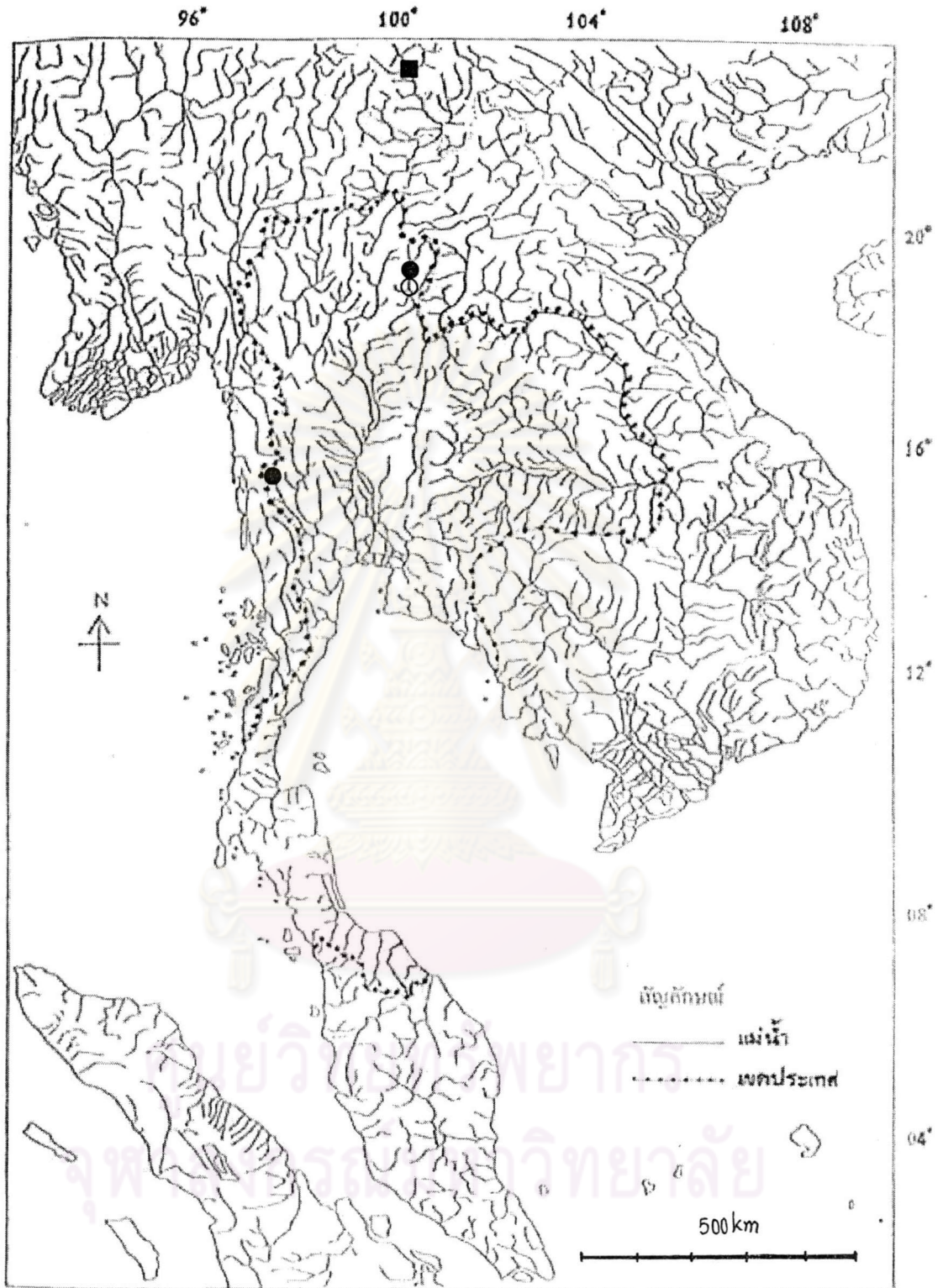
ภาพที่ 45 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia beauforti* ในประเทศไทย (● = จากการศึกษาในครั้งนี้, ○ = จากที่มีรายงานในเอกสาร, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

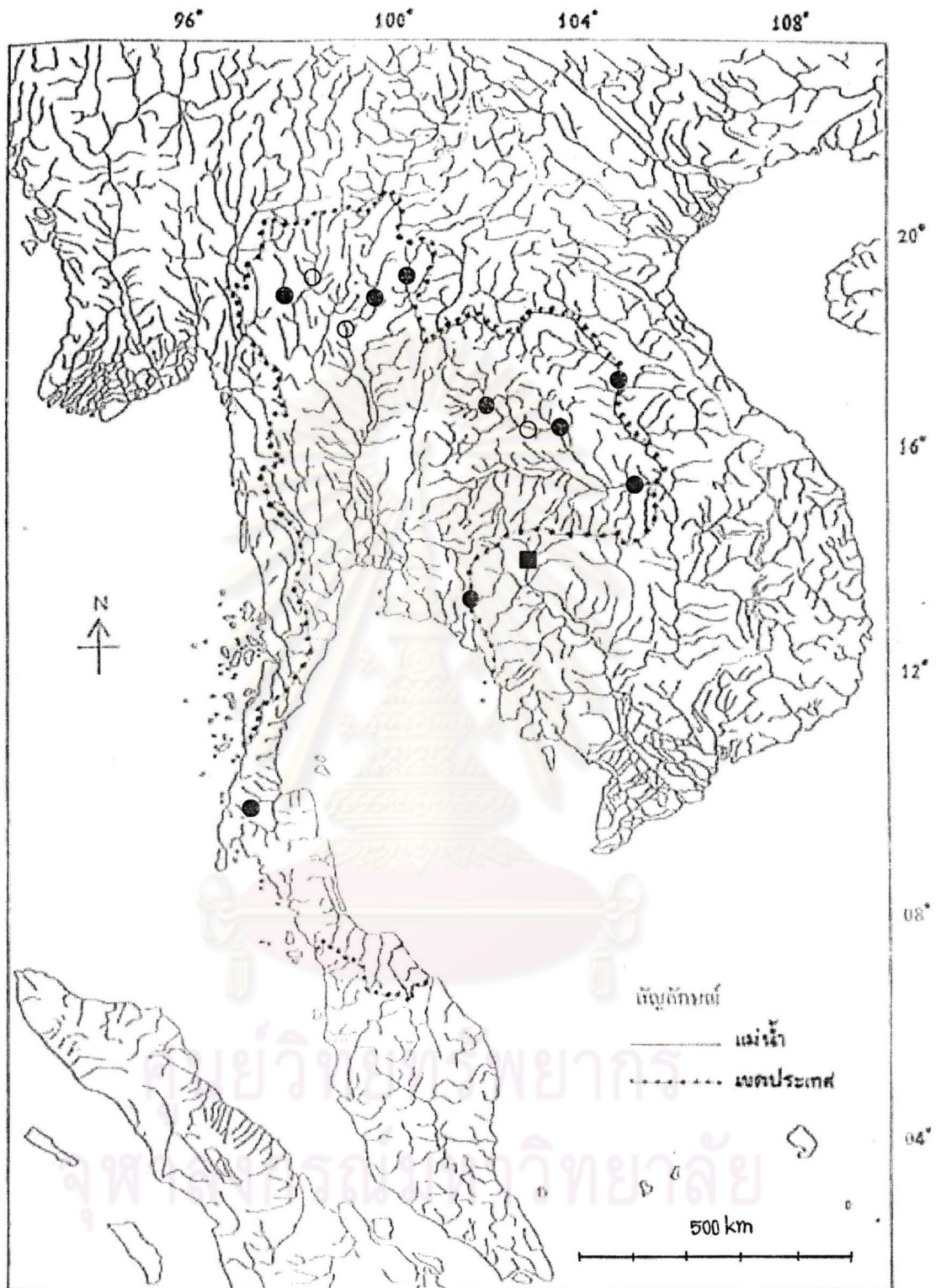
ภาพที่ 46 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia eos* ในประเทศไทย (● = จากการศึกษานี้, ○ = จากที่มีรายงานในเอกสาร, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

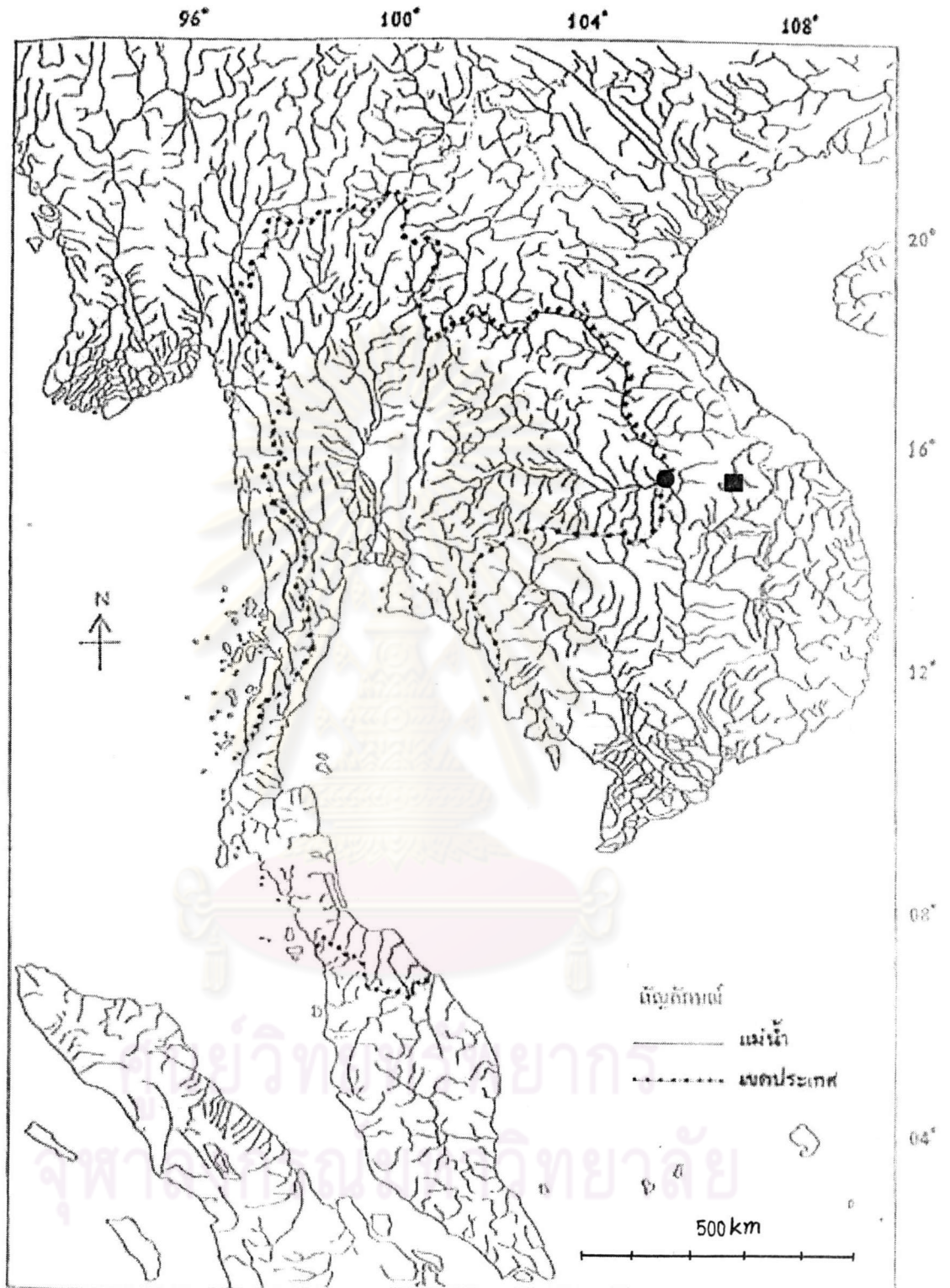
ภาพที่ 47 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia sidhimunki* ในประเทศไทย (● = จากการศึกษานี้, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

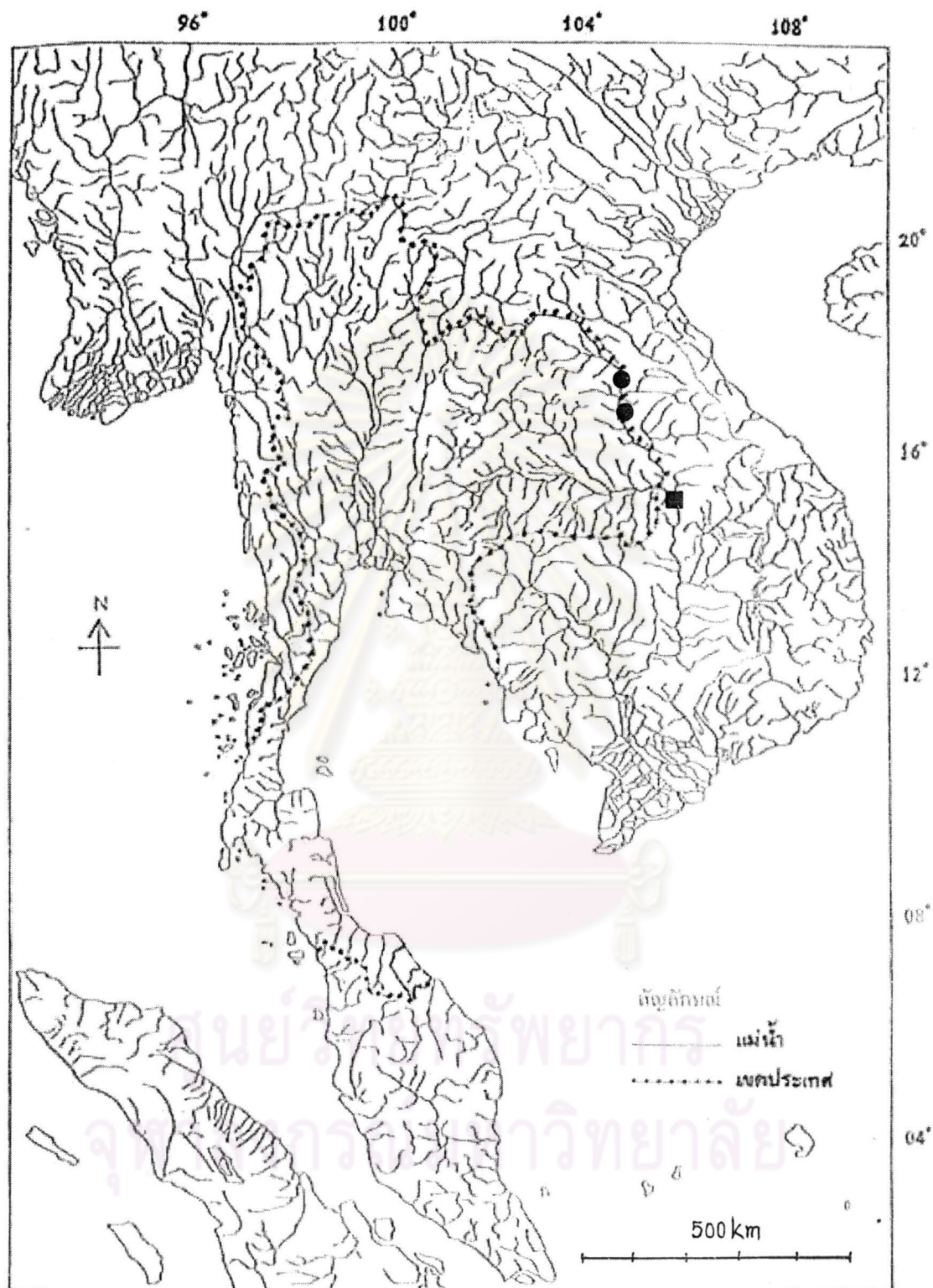
ภาพที่ 48 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia nigrolineata* ในประเทศไทย (● = จากการศึกษาคั้งนี้, ○ = จากที่มีรายงานในเอกสาร, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

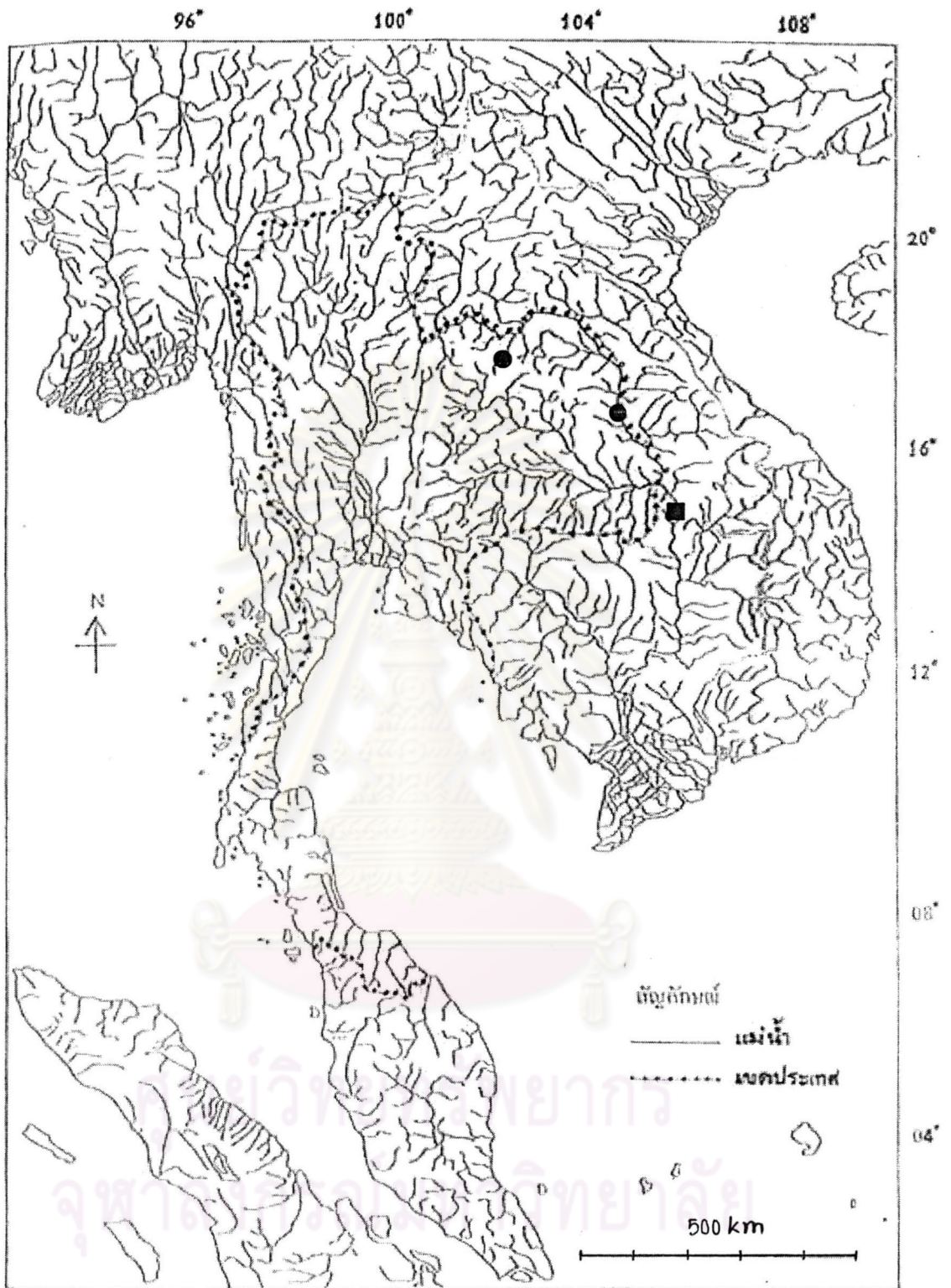
ภาพที่ 49 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia morleti* ในประเทศไทย (● = จากการศึกษานี้, ○ = จากที่มีรายงานในเอกสาร, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

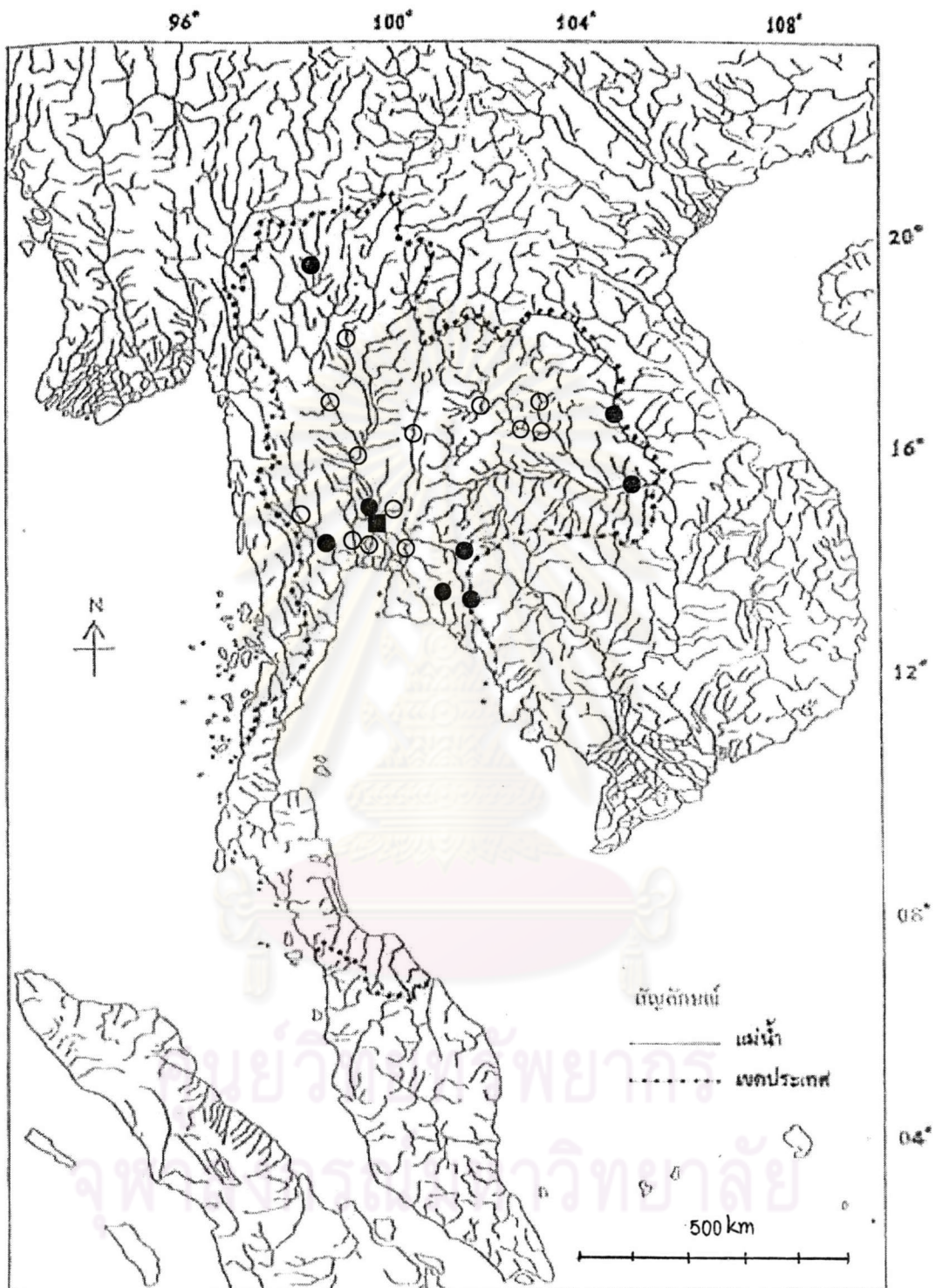
ภาพที่ 50 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia splendens* ในประเทศไทย (● = การศึกษาในครั้งนี้, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

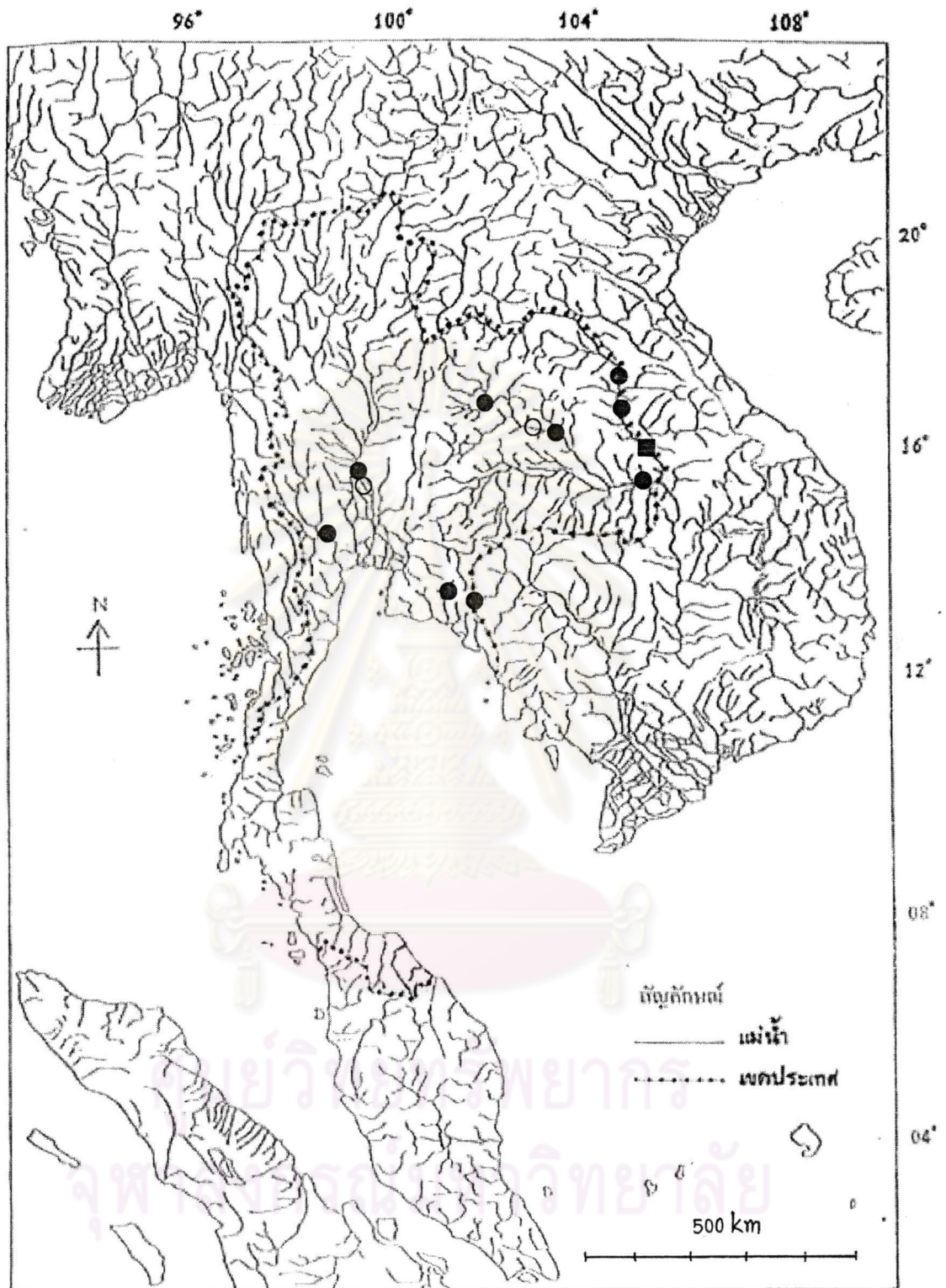
ภาพที่ 51 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia longidorsalis* ในประเทศไทย (● = การศึกษาในครั้งนี้, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

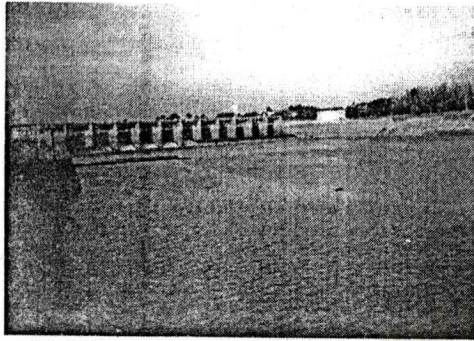
ภาพที่ 52 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia caudipunctata* ในประเทศไทย (● = การศึกษาในครั้งนี้, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

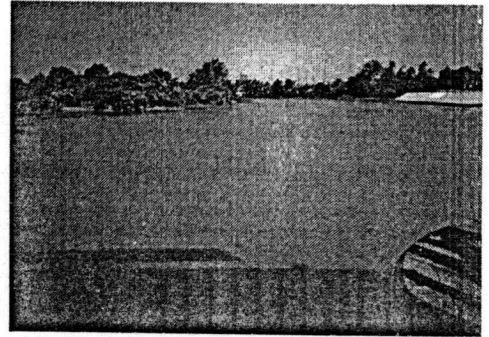
ภาพที่ 53 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia modesta* ในประเทศไทย (● = การศึกษาในครั้งนี้, ○ = จากที่มีรายงานในเอกสาร, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

ภาพที่ 54 การกระจายของปลาหมูชนิด *Botia lecontei* ในประเทศไทย (● = การศึกษาในครั้งนี้, ○ = จากที่มีรายงานในเอกสาร, ■ = สถานที่พบตัวอย่างต้นแบบ)

ก

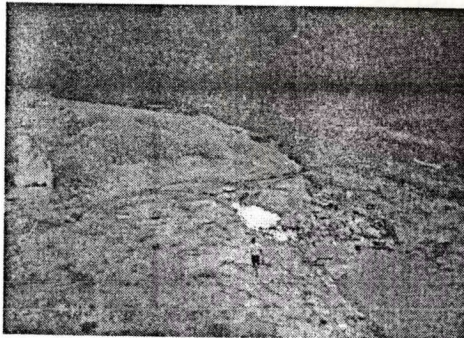
ข

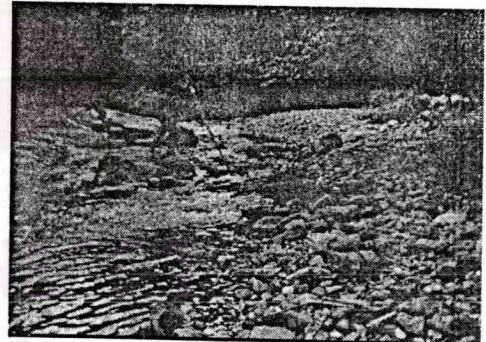
ค

ง

จ

ฉ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 55 ถิ่นอาศัยของปลาหมอ (ก = แม่น้ำเจ้าพระยา จ.ชัยนาท, ข = แม่น้ำป่าสัก
 จ.พระนครศรีอยุธยา, ค = ห้วยหลวง จ.อุดรธานี, ง = คลองโป่งนํ้าร้อน จ.จันทบุรี, จ = แม่น้ำจันทบุรี
 จ.จันทบุรี, ฉ = คลองโกลกาติง จ.นราธิวาส)

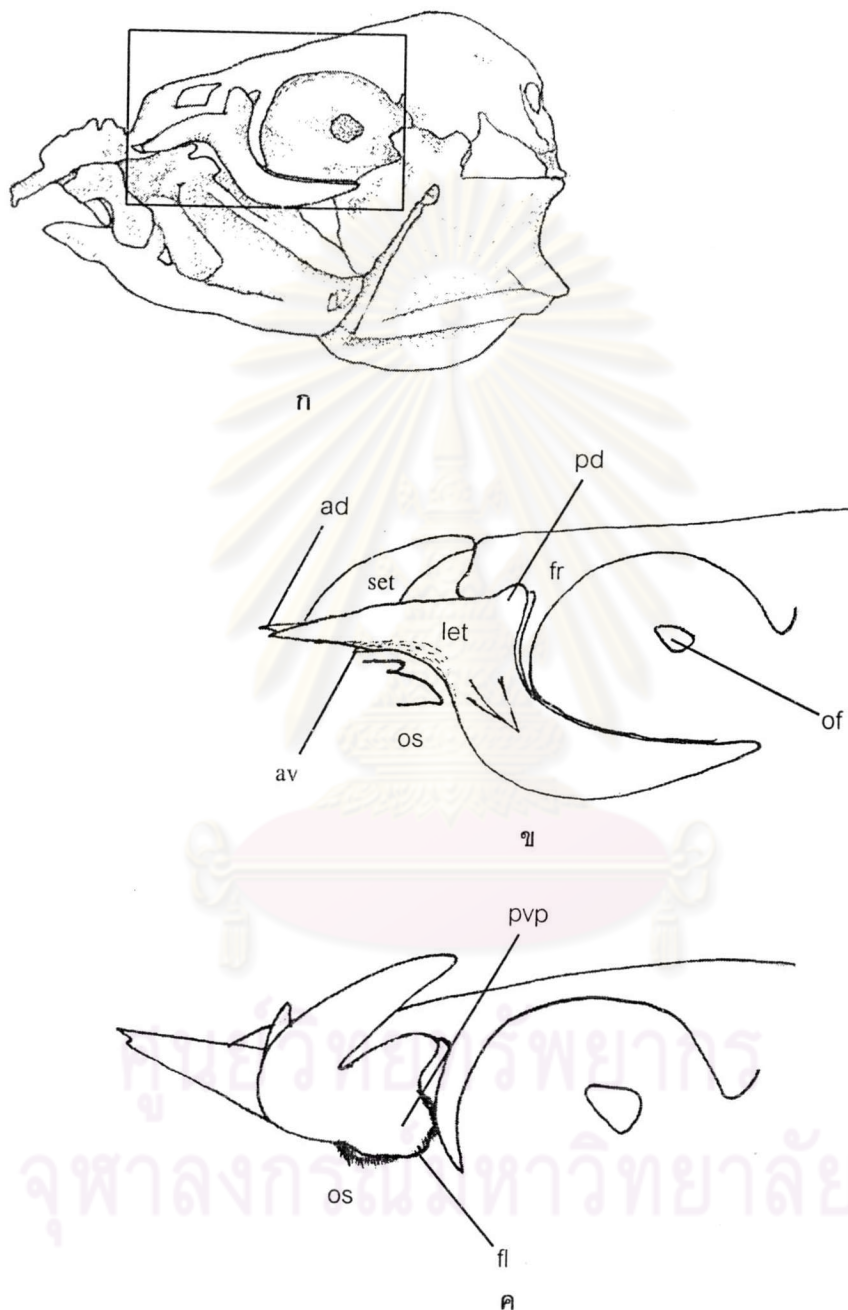
ขั้นตอนกลไกการค้ำของเงี่ยงใต้ตาปลาหมอ

คำว่าเงี่ยงตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้ความหมายว่า "กระดูกแหลมของปลาบางอย่าง" เช่น ที่โคนหางปลากะเบน แต่ปรกติคิดกันถึงก้านครีบแข็งซึ่งเป็นก้านครีบอันแรกของครีบหลัง ครีบอก ส่วนของครีบท้อง และครีบกันก็รวมเรียกว่าเงี่ยงได้เช่นกัน ที่พูดถึงกันบ่อยครั้งก็เป็นก้านครีบแข็งของครีบหลังและครีบอกของปลากด ปลาแซวง ปลาดุกทะเลและปลาหมอรวมทั้งก้านครีบแข็งของครีบท้องและครีบหลังของปลาวัว หรือก้านครีบแข็งของครีบหลังและครีบกันของปลากะพง เหล่านี้เป็นต้น แต่สำหรับปลาหมอแล้ว เงี่ยงซึ่งชาวประมงเรียกกันจะหมายถึง ชิ้นกระดูก lateral ethmoid มีลักษณะเป็นหนามยาวแหลมเหมือนกับก้านครีบแข็งสามารถพับและกางออกได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าในสภาพที่มันกางออกมาทั้ง 2 ข้าง ทั้งขนาดและรูปร่างที่เห็นเมื่อเทียบกับสัดส่วนและรูปร่างของหัวปลาชวนให้นึกถึงเขี้ยวของหมาป่า จึงเป็นไปได้ที่จะกล่าวว่ชื่อปลาหมอเกิดจากรูปร่างลักษณะโค้งงอและตำแหน่งที่ตั้งของเงี่ยงที่อยู่ด้านข้างของหัวปลาหมอที่แหลมคล้ายหมาป่านี้เอง จึงเป็นที่มาของการเรียกชื่อปลากลุ่มนี้ว่าปลาหมอ ขณะพับปลายเงี่ยงจะอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าตาในที่นี้จึงเรียกว่าเงี่ยงใต้ตา การศึกษาในครั้งนี้ทำการศึกษาโดยใช้ปลาหมอชนิด *Botia modesta* พบว่าชิ้นกระดูกที่เกี่ยวข้อง (จากการศึกษาในเอกสารของ Taki (1972)) และทำให้เกิดกลไกการค้ำของเงี่ยงใต้ตาคือ

1. กระดูก lateral ethmoid คือชิ้นกระดูกเงี่ยงใต้ตา บริเวณฐานมีปุ่มอยู่ 3 ปุ่ม คือ anterior ventral process, posterior dorsal process และ posterior ventral process และมี anterior dorsal process เป็นส่วนยื่นแหลมที่อยู่บริเวณด้านหน้าสุด
2. กระดูก orbitosphenoid มีส่วนที่เป็นเบ้ารองรับ anterior ventral process กับ posterior ventral process
3. กระดูก frontal มีส่วนที่เป็นเบ้ารองรับ posterior dorsal process

ในสภาพปกติ anterior ventral process และ posterior ventral process จะอยู่ภายในเบ้าบริเวณกระดูก orbitosphenoid ส่วน posterior dorsal process อยู่ในเบ้าของ frontal การกางของเงี่ยงเกิดจากกล้ามเนื้อที่ยึดติดกับบริเวณ anterior dorsal process ดึงให้เงี่ยงใต้ตากางออกโดยกางขึ้นด้านบนในแนวเฉียงไปทางด้านหน้า anterior ventral process และ posterior ventral process มีการเคลื่อนที่คล้อยตามอยู่ในเบ้า แต่ posterior dorsal process ค่อย ๆ เคลื่อนตัวออกมาจากเบ้า การค้ำของเงี่ยงใต้ตาเกิดจาก posterior dorsal process ขึ้นไปขัดอยู่บนขอบเบ้าของกระดูก orbitosphenoid (ภาพที่ 56) ขณะที่ posterior dorsal process ขัดอยู่บนขอบเบ้านั้นยังมีเอ็น ligament ที่ยึดระหว่าง posterior dorsal process กับเบ้าของกระดูก orbitosphenoid ที่ช่วยยึดทำให้เพิ่มความแข็งแรงมากยิ่งขึ้น การปลดเงี่ยงใต้ตาให้ออกจากสภาพค้ำ โดยมัดกล้ามเนื้อที่ยึดอยู่

ตรงขอบตาด้านล่างกับเงี่ยงใต้ตาข้างล่าง ดึงให้ posterior dorsal process ลงไปในเบ้าทำให้เงี่ยงใต้ตาพับลงไปร่องเงี่ยงใต้ตาตามเดิม

ภาพที่ 56 ก = แสดงกะโหลกปลาหมู, ข = สภาพเงี่ยงขณะพับ, ค = สภาพการค้ำของเงี่ยง
 (adp = anterior dorsal process, avp = anterior ventral process, fl = friction-locking, fr = frontal, pdp = posterior dorsal process, pvp = posterior ventral process, let = lateral ethmoid, of = optic foramen, os = orbitosphenoid, set = supraethmoid)